

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

St.meld. nr. 2

(2006–2007)

Revidert nasjonalbudsjett 2007

Innhold

1	Hovedtrekkene i den økonomiske politikken og utsiktene for norsk økonomi	5	3.4	Nærmere om kommune- forvaltningens økonomi.	46
2	De økonomiske utsiktene	12	3.5	Pengepolitikken	49
2.1	Norsk økonomi.	12	3.6	Sysselsettingspolitikken	51
2.2	Nærmere om utviklingen i arbeidsmarkedet og tilgangen på arbeidskraft	18	3.7	Inntektspolitikken	54
2.3	Petroleumsvirksomheten	24	3.8	Skatter og avgifter	55
2.4	Internasjonal økonomi.	25	3.9	Ny individuell pensjonsordning . . .	62
3	Den økonomiske politikken	30	3.10	Regjeringens klimapolitikk	64
3.1	Virkemidler i den økonomiske politikken	30	Vedlegg		
3.2	Budsjettpolitikken	31	1	Historiske tabeller og detaljerte anslagstall	71
3.3	Utviklingstrekk i offentlige finanser	40	2	Figuroversikt	86
			3	Tabelloversikt	87
			4	Oversikt over bokser	88

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

St.meld. nr. 2

(2006–2007)

Revidert nasjonalbudsjett 2007

*Tilråding fra Finansdepartementet av 15. mai 2007,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Hovedtrekkene i den økonomiske politikken og utsiktene for norsk økonomi

Hovedtrekkene i budsjettrevisjonen

Regjeringen vil føre en politikk som bygger på rettferdighet og felleskap. Med utgangspunkt i den nordiske modellen vil Regjeringen fornye og utvikle de offentlige velferdsordningene og bidra til et arbeidsliv der alle kan delta. Regjeringen vil legge til rette for økt verdiskaping og utvikling i hele landet innenfor rammer som sikrer at kommende generasjoners muligheter til å dekke sine behov ikke undergraves. Dette krever en ansvarlig politikk med vekt på natur- og miljøhensyn, en langsiktig forvaltning av nasjonalformuen, et bærekraftig pensjonssystem og en sterk offentlig sektor.

Etter konjunkturomslaget i 2003 har norsk økonomi nå vokst sterkt i nærmere fire år. Lave renter, kraftig oppgang i oljeinvesteringene og et markert oppsving i fastlandsinvesteringene har gitt betydelige etterspørselsimpulser. Sysselsettingen har tatt seg kraftig opp, og arbeidsledigheten er på sitt laveste nivå på nærmere 20 år. Med utgangspunkt i oppdatert informasjon om den økonomiske utviklingen er anslaget for veksten i fastlandsøkonomien i inneværende år økt, samtidig som anslaget for arbeidsledigheten er betydelig redusert.

Til tross for relativt omfattende arbeidsinnvandring, særlig fra nye EØS-land, preges norsk økonomi i økende grad av kapasitetsproblemer og knapphet på arbeidskraft, og lønnsveksten er på vei opp. I en slik situasjon må den økonomiske politikken bidra til at kostnadsnivået holder seg innenfor rammer som konkurranseutsatte bedrifter kan leve med over tid. Regjeringen legger derfor stor vekt på å holde bruken av oljeinntekter på et nivå som understøtter en fortsatt balansert utvikling i norsk økonomi. I tråd med dette foreslår Regjeringen å redusere det strukturelle, oljekorrigerte underskuddet med 3,2 mrd. kroner, fra 71,0 mrd. kroner i saldert budsjett til 67,8 mrd. kroner nå. Bruken av oljeinntekter i 2007 vil dermed være om lag 3,5 mrd. kroner lavere enn forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland. En slik mer forsiktig bruk av oljeinntekter i en høykonjunktur er i overensstemmelse med handlingsregelen for budsjettpolitikken, og må også ses i sammenheng med at det strukturelle underskuddet økte til et nivå langt over fondsavkastningen gjennom lavkonjunkturen tidligere i dette tiåret.

Innenfor den foreslåtte rammen har Regjeringen funnet rom for bevilgningsøkninger til enkelte prioriterte formål. Det foreslås en ny ordning med

gratis frukt og grønnsaker på skoler med ungdomstrinn. Det foreslås også økte midler til forsøk i grunnopplæringen som skal omfatte utvidet skoledag, økt fysisk aktivitet, leksehjelp og skolemat, samtidig som rådgivningstjenesten på ungdomstrinnet styrkes. Regjeringen prioriterer flere miljøtiltak, herunder forslag om økte bevilgninger til kollektivtransport, jernbaneinvesteringer, nye gang- og sykkelveger og flere tiltak på Miljøverndepartementets budsjett. Regjeringen foreslår også økte bevilgninger til rassikring i tunneler og til tiltak i distriktene, herunder midler til omstilling i kommunene Vanylven, Meråker og Gamvik, samt en vesentlig opptrapping av innsatsen for bredbåndsutbygging i hele landet. Bevilgningene til politiet foreslås økt.

Den økonomiske utviklingen

Oppdaterte tall fra Statistisk sentralbyrå viser at aktiviteten i fastlandsøkonomien vokste med rundt 4½ pst. pr. år gjennom perioden 2004–2006. Dette er langt over det historiske gjennomsnittet og betydelig bedre enn utviklingen i USA, Japan og de fleste av de «gamle» EU-landene (EU15). Veksten i eksporten av tradisjonelle varer har økt gjennom konjunkturoppgangen, og investeringene i fastlandsøkonomien er kommet opp på et høyt nivå. Ordreservene er store både i industrien og i bygg og anlegg, og kapasitetsutnyttelsen er høy.

Økt økonomisk integrasjon har bidratt til sterk oppgang i verdensøkonomien de siste årene, med vekstrater på over 5 pst. årlig. Det ventes at veksten vil holde seg nær dette nivået i inneværende og neste år. Veksten er særlig sterk i Kina, India og enkelte andre framvoksende økonomier, men også Sverige, euroområdet og Japan har vekstrater godt over trend. I USA trekkes veksten i inneværende år ned av fallende boliginvesteringer, etter flere år med kraftig oppgang. For handelspartnerne sett under ett ventes det nå en vekst på rundt 3¼ pst. i 2007, om lag ½ prosentpoeng mer enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2007. Inflasjonen hos våre viktigste handelspartnere ventes å holde seg nær 2 pst.

Den sterke veksten i verdensøkonomien har bidratt til økt etterspørsel etter viktige norske eksportprodukter som metaller og råolje, og til oppgang i prisene. Prisen på råolje steg fra vel 200 kroner pr. fat i 2003 til rundt 450 kroner pr. fat i fjor sommer, men har deretter falt noe tilbake. I denne meldingen er det lagt til grunn en oljepris på 370 kroner pr. fat for inneværende år, og deretter en gradvis nedgang mot et langsiktig nivå på 220 2007-kroner pr. fat i 2015.

Anslagene for utviklingen i internasjonal økonomi er usikre. Ikke bare i USA, men også i flere andre OECD-land, kan tilpasninger i boligmarkedet bidra til å bremse den økonomiske veksten framover. Samtidig synes finansmarkedene å være mer sårbare enn tidligere som følge av høy verdistigning og lav risikoprising i aksjemarkedene. Markerte justeringer i aksjekursene vil kunne få negative ringvirkninger for den realøkonomiske utviklingen, særlig i framvoksende økonomier. I tillegg innebærer store ubalanser i handelen mellom USA og enkelte andre store land en viss fare for betydelige endringer i valutakurser, som kan slå ut i lavere økonomisk aktivitet. På den positive siden kan strukturendringer ha bidratt til at økonomien i euroområdet er blitt mer fleksibel, og både i Europa og Asia er det potensial for høyere forbruksvekst enn man hittil har sett.

Noe svakere utvikling i etterspørselen fra Norges handelspartnere i år enn i fjor trekker i retning av litt lavere vekst i den tradisjonelle vareeksporten. På den annen side er anslagene for oljeinvesteringene justert opp. Samtidig øker husholdningenes inntekter markert, og dette bidrar til å holde forbruksveksten oppe. Samlet sett anslås BNP for Fastlands-Norge nå å vokse med 3,7 pst. i 2007. Dette er nærmere ett prosentpoeng mer enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2007, men samtidig nesten ett prosentpoeng lavere enn veksten for fjoråret.

Inneværende år ligger an til å bli det fjerde året på rad med vekst langt over trendvekst. Den høye aktiviteten gjør at arbeidsmarkedet strammes ytterligere til. Fra sommeren 2005 har sysselsettingen økt raskt og arbeidsledigheten har etter hvert gått markert ned. Ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) var det 2,4 millioner sysselsatte i Norge i 1. kvartal i år, om lag 20 000 flere enn i 4. kvartal i fjor og 125 000 flere enn i første halvår 2005. Samtidig var AKU-ledigheten kommet ned på et nivå tilsvarende 2,7 pst. av arbeidsstyrken, det laveste nivået på nærmere 20 år. For 2007 anslås samlet sysselsetting i gjennomsnitt å bli 50 000 personer høyere enn gjennomsnittet for 2006. Veksten er, 20 000 personer høyere enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2007. Som gjennomsnitt for året anslås AKU-ledigheten til 2,5 pst. av arbeidsstyrken, ¾ prosentpoeng lavere enn anslått i fjor høst.

Et strammere arbeidsmarked har bidratt til at årslønnsveksten gradvis har tatt seg opp, fra 3,3 pst. i 2005 til 4,1 pst. i 2006. Årslønnsveksten i 2007 anslås nå til 4¾ pst., ¼ prosentpoeng mer enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2007. Anslaget er basert på de resultatene som foreligger så langt i årets lønnsoppgjør. Det forutsetter en lønnsglid-

ning gjennom året om lag som i fjor, og at grupper som ikke er omfattet av de sentrale oppgjørene, viser moderasjon. Lønnsveksten hos våre viktigste handelspartnere anslås til 3 pst. i 2007.

Produktivitetsveksten har vært relativ høy i Norge de siste ti årene, og den sterke veksten i verdensøkonomien har bidratt til at prisene på våre tradisjonelle eksportprodukter har økt med rundt 25 pst. i denne perioden. Norske lønnskostnader er imidlertid høye sammenliknet med nivået hos våre handelspartnere. Lønnsomheten i næringslivet kan derfor raskt komme under press, dersom prisene på norske eksportprodukter skulle falle vesentlig tilbake eller kronen styrke seg igjen. Erfaringene fra 2002 og 2003 viser at en slik utvikling kan få svært negative følger for produksjon og sysselsetting.

Sammen med nedgang i prisene på mange importerte konsumvarer har den høye produktivitsveksten bidratt til å holde prisstigningen nede. Målt ved konsumprisindeksen (KPI) har prisveksten vært om lag 1¾ pst. pr. år de siste fire årene, mens prisene justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE) økte med vel ¾ pst. pr. år i samme periode. Tiltakende lønnsvekst og utsikter til noe høyere vekst i importprisene trekker i retning av noe sterkere underliggende prisvekst framover, og veksten i KPI-JAE anslås i denne meldingen å gå opp fra 0,8 pst. i fjor til 1½ pst. i inneværende år. Som følge av fall i energiprisene fra 2006 til 2007 anslås veksten i KPI å avta fra 2,3 pst. i fjor til ¾ pst. i år.

På bakgrunn av den sterke veksten i norsk økonomi har Norges Bank økt rentenivået med til sammen 2¼ prosentpoeng gjennom de siste to årene, til 4 pst. Prisstigningen ligger fortsatt under inflasjonsmålet på 2,5 pst., men ventes å stige gjennom de neste årene. I Pengepolitisk rapport 1/2007 signaliserte Norges Bank at renten vil øke ytterligere, til om lag 5 pst. ved utgangen av 2007 og videre til vel 5¼ pst. ved utgangen av 2008. I denne meldingen er det lagt til grunn at rentene vil utvikle seg i tråd med markedsaktørenes forventninger slik disse kommer til uttrykk i terminrentene, som er om lag på linje med Norges Banks rentebane. Markedsaktørene forventer at renten i tiden framover vil øke litt raskere i Norge enn hos våre handelspartnere. Tidligere erfaringer kan tilsi at en betydelig renteforskjell kan slå ut i en markert styrking av kronen, slik vi så i 2002 og 2003. Renteforskjellen var imidlertid klart større den gang enn den ventes å bli de neste to årene.

Hovedutfordringer for budsjettpolitikken

Regjeringen legger handlingsregelen til grunn for budsjettpolitikken. Handlingsregelen er en plan for jevn og gradvis økning i bruken av oljeinntekter, om lag i takt med utviklingen i forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland, anslått til 4 pst. av fondskapitalen. Varierende innbetalinger fra oljevirkosomheten overføres i sin helhet til utenlandsdelen av Pensjonsfondet, mens uttaket over tid bestemmes av handlingsregelen. På denne måten skjerms statsbudsjettet og fastlandsøkonomien fra svingninger i oljeprisen.

En stabil utvikling i økonomien er vesentlig for å sikre lav arbeidsledighet og en god utnyttelse av våre samlede ressurser. Ved å legge til rette for en jevn og gradvis økning i bruken av oljeinntekter over statsbudsjettet kan handlingsregelen bidra til en stabil utvikling i produksjon og sysselsetting. Hensynet til stabilitet ivaretas også ved at det i perioder med svak økonomisk utvikling kan brukes noe mer enn 4 pst. av fondskapitalen for å stimulere den økonomiske virksomheten. Tilsvarende er det fornuftig å bruke mindre i tider med høy kapasitetsutnyttelse og presstendenser i økonomien. I dagens situasjon, der høye oljepriser gir rask oppgang i fondskapitalen og veksten i norsk økonomi er sterk, er det i tråd med handlingsregelen om bruken av petroleumsinntekter i noen år øker langsommere enn forventet fondsavkastning.

Allerede i dag bruker vi betydelige oljeinntekter over statsbudsjettet, og disse inntektene gir et viktig bidrag til finansiering av offentlige utgifter. Handlingsregelen innebærer at bruken av oljeinntekter vil kunne øke framover. Budsjettpolitikken må likevel balansere ønskene om å løse nye oppgaver i dag mot behovet for at vi også i framtiden skal kunne håndtere de forpliktelsene som vi allerede har påtatt oss, uten å måtte redusere utgiftene til andre velferdsoppgaver. Noen år fram i tid vil aldringen av befolkningen gi en rask økning i utgiftene til pensjoner, helse og omsorg. De oljeinntektene vi sparer i dag, gjør det lettere å møte denne utgiftsveksten. Det spiller i denne sammenheng ingen rolle at fondet ikke er øremerket pensjoner. Jo større fondet er, desto større er avkastningen, og desto større andel av statens øvrige inntekter vil kunne brukes til å finansiere prioriterte oppgaver utenom pensjoner. Budsjettpolitikken må legge et godt grunnlag for at oljeinntektene kan komme alle generasjoner til gode, også de som lever etter at petroleumsreservene er uttømt.

Når oljeprisen er høy, vil innbetalingene til fondet være store og kapitalen øke raskt. Dette gir grunnlag for påfølgende varig høyere overføringer

til statsbudsjettet. En utvikling i oljeprisen i tråd med det som legges til grunn i denne meldingen, vil dermed gjøre det lettere å møte budsjettutfordringene knyttet til en aldrende befolkning. En rask opptrapping av bruken av oljeinntekter for å styrke velferden nå, vil redusere reservene og dermed svekke denne muligheten. Samtidig kan det bli krevende å videreføre høyere standard og dekningsgrad på velferdstjenester når antall yrkesaktive etter hvert avtar i forhold til antall eldre. Der som bruken av petroleumsinntekter kan holdes lavere enn forventet fondsavkastning i noen år framover, vil det både dempe presset i norsk økonomi og bidra til å redusere behovet for vanskelige omdisponeringer når veksten i aldersrelaterte utgifter for alvor setter inn. Dermed styrkes også den langsiktige bærekraften i budsjettpolitikken.

Gjennomføringen av budsjettpolitikken i 2007

I Nasjonalbudsjettet 2007 ble det strukturelle, oljekorrigerede underskuddet for 2007 anslått til 71,0 mrd. kroner og økningen i bruken av oljeinntekter fra 2006 til 2007 til 5,9 mrd. 2007-kroner. Målt som andel av verdiskapingen i fastlandsøkonomien tilsvarte dette en økning på 0,3 prosentpoeng. Det ble anslått at forslaget til budsjett for 2007 ville gi en stimulans til økt innenlandsk etterspørsel i samme størrelsesorden. Anslagene for bruken av oljeinntekter i 2007 ble ikke endret i tilleggsproposisjonen eller ved salderingen av budsjettet for 2007.

Statsregnskapet for 2006, som nylig ble lagt fram, viser både høyere inntekter og lavere utgifter i 2006 enn lagt til grunn i fjor høst, og anslaget for det strukturelle, oljekorrigerede underskuddet for 2006 er redusert med rundt 6,4 mrd. kroner siden nysaldert budsjett. De nye tallene for 2006 innebærer at underskuddet er om lag på linje med forventet fondsavkastning på 4 pst., etter flere år der bruken av oljeinntekter har ligget til dels betydelig over 4-prosentbanen. Kapitalen i Statens pensjonsfond – Utland ved utgangen av 2006 utgjorde 1 390 mrd. kroner, om lag 27 mrd. kroner mer enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2007. Forventet fondsavkastning for 2007, anslått til 4 pst. av fondskapitalen ved utgangen av 2006, utgjør dermed 71,3 mrd. kroner.

Regnskapstallene for 2006 tilsier sammen med ny informasjon om utviklingen i inneværende år at anslagene for skatter og avgifter mv. fra Fastlands-Norge kan bli 2,5 mrd. kroner høyere i 2007 enn anslått i saldert budsjett, etter justering for det beregnede bidraget fra konjunkturutviklingen. I tillegg er anslagene for øvrige inntekter justert opp

med om lag 2,1 mrd. kroner, mens anslaget for utgiftene under regelstyrte ordninger mv. netto er redusert med om lag 1,2 mrd. kroner.

Norsk økonomi har nå vokst sterkt i fire år, og konjunkturoppgangen ventes å fortsette. Sysselsettingen er kommet opp på et meget høyt nivå, og arbeidsledigheten har ikke vært lavere på 20 år. Tiltakende mangel på arbeidskraft gir fare for at lønnsveksten kan komme opp på et nivå som ikke er bærekraftig over tid. I denne situasjonen har Regjeringen valgt å benytte en betydelig del av det økte handlingsrommet som følger av nye anslag for inntekter og regelstyrte utgifter til å bringe det strukturelle, oljekorrigerede underskuddet under 4-prosentbanen for bruk av oljeinntekter. I tråd med dette foreslår Regjeringen endringer i budsjettet som bidrar til å redusere det strukturelle underskuddet med 3,2 mrd. kroner, fra 71,0 mrd. kroner i saldert budsjett til 67,8 mrd. kroner nå. Bruken av oljeinntekter i 2007 vil dermed være om lag 3,5 mrd. kroner lavere enn forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland anslått til 71,3 mrd. kroner.

Revisjonen av 2007-budsjettet innebærer at bruken av oljepenger kommer ned på et nivå tilsvarende 3,8 pst. av kapitalen i Statens pensjonsfond – Utland. Det ligger dermed an til at 2007 blir det første året etter innføringen av handlingsregelen der bruken av oljeinntekter blir lavere enn 4-prosentbanen. En slik mer forsiktig bruk av oljeinntekter i en høykonjunktur er i overensstemmelse med handlingsregelen for budsjettpolitikken, og må også ses i sammenheng med at det strukturelle underskuddet økte til et nivå langt over fondsavkastningen gjennom lavkonjunkturen tidlig i dette tiåret.

Regjeringens forslag gir følgende hovedtall for budsjettet:

- Et strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd på 67,8 mrd. kroner, som er 3,5 mrd. kroner under forventet fondsavkastning på 71,3 mrd. kroner. Målt som andel av kapitalen i Statens pensjonsfond Utland ved inngangen til året utgjør dette 3,8 pst.
- Det strukturelle, oljekorrigerede underskuddet utgjør 4,3 pst. av trend-BNP for Fastlands-Norge. Fordi anslaget for underskuddet i 2006 er betydelig redusert, tilsvarer dette en økning på 0,6 prosentpoeng fra året før.
- En reell økning i statsbudsjettets underliggende utgifter på 3¼ pst. regnet fra regnskap for 2006. Dette er ¾ prosentpoeng mer enn lagt til grunn i saldert budsjett for 2007, noe som bl.a. må ses i sammenheng med at utgiftene i 2006 ble lavere enn anslått.

- Det oljekorrigerte budsjettunderskuddet i 2007 anslås til 38,8 mrd. kroner, som dekkes ved en tilsvarende overføring fra Statens pensjonsfond-Utland.
- Statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten anslås til vel 301 mrd. kroner i 2007.
- Netto avsetning til Statens pensjonsfond-Utland, der overføringen til statsbudsjettet er trukket fra, anslås til knapt 263 mrd. kroner. I tillegg kommer renter og utbytte på kapitalen i Pensjonsfondet, slik at det samlede overskuddet på statsbudsjettet og i Statens pensjonsfond kan anslås til om lag 338 mrd. kroner.
- Den samlede kapitalen i Statens pensjonsfond ved utgangen av 2007 anslås til 2 273 mrd. kroner, hvorav kapitalen i utenlandsdelen utgjør 2 160 mrd. kroner. Til sammenlikning anslås verdien av allerede opparbeidede rettigheter til alderspensjon fra folketrygden til nærmere 4 200 mrd. kroner ved utgangen av 2007.
- Nivået på kommunesektorens inntekter i 2007 er reelt oppjustert med 1,3 mrd. kroner i forhold til saldert budsjett. Budsjettforslaget innebærer etter dette en reell vekst i kommunenes samlede inntekter fra 2006 til 2007 på knapt 1,3 mrd. kroner, eller om lag 0,5 pst., regnet fra regnskapet for 2006. For 2006 anslås nå veksten i kommunesektorens samlede inntekter til 12,8 mrd. kroner, tilsvarende 5,6 pst.

Det vises til nærmere omtale av budsjettpolitikken i kapittel 3. Budsjettets utgifter og inntekter er omtalt i St.prp. nr. 69 (2006–2007).

Hovedtrekk i skatte- og avgiftsopplegget

Skatte- og avgiftsreglene bør som hovedregel ligge fast gjennom året. Regjeringen fremmer derfor kun forslag til enkelte mindre endringer i skatte- og avgiftsreglene i forbindelse med revisjonen av 2007-budsjettet.

Ved behandlingen av statsbudsjettet for 2007 ble oppgave- og betalingsfristen for tredje termin merverdiavgift utsatt fra 10. august til 20. august. Det foreslås å utsette denne fristen med ytterligere 11 dager, fra 20. august til 31. august. Regjeringen foreslår en støtteordning for E85-biler gjennom et fradrag i engangsavgiften på 10 000 kroner pr. bil med virkning fra 1. juli 2007. Arbeidet med å tilpasse eksisterende gebyrer og avgifter til Finansdepartementets nye retningslinjer fortsetter, og det foreslås å redusere gebyret for pass til barn med 150 kroner fra 420 til 270 kroner med virkning senest fra 29. juni 2007. Det foreslås også en økning i enkelte sektoravgifter, herunder forslag

knyttet til finansiering av tiltak mot pengespillproblemer og økt sektoravgift for å finansiere utgiftsøkning på Kredittilsynets virkeområde. Samlet gir skatte- og avgiftsopplegget et inntektstap for staten på vel 41 mill. kroner påløpt og bokført i 2007.

Regjeringen gir i denne meldingen også en omtale av enkelte skatte- og avgiftssaker som det vil bli arbeidet videre med fram mot 2008-budsjettet. Regjeringen legger fram sin strategi for økt bruk av biodrivstoff. Et forslag til forskriftsendringer som stiller krav om at biodrivstoff skal utgjøre minimum 2 volumprosent av drivstoff omsatt for veitrafikkformål i 2008 og 5 volumprosent i 2009, vil bli sendt på høring. Regjeringen vil arbeide videre med en nasjonal målsetning om 7 volumprosent biodrivstoff fra 2010 i tråd med Soria Moria-erklæringen. Et forslag om omlegging fra dagens omregistreringsavgift til merverdiavgift ved omsetning av brukte kjøretøyer har vært på høring. Departementet går nå gjennom høringsuttalelsene og arbeider videre med eventuelle endringer fram mot budsjettet for 2008.

NO_x-avgiften trådte i kraft 1. januar 2007. I forbindelse med Stortingets behandling av budsjettet for 2007 ble det etablert et avgiftsfritak for avgiftspliktige virksomheter som inngår avtale med staten om konkrete mål om reduksjoner i utslipp av NO_x. En slik avtale må ha samme effekt som avgiften over tid, og må oppfylle de strenge kravene i EØS-avtalens regelverk om offentlig støtte. Miljøverndepartementet drøfter nå en mulig NO_x-avtale med næringsorganisasjonene. Regjeringen vil ta stilling til avtalen senere.

Skatte- og avgiftsspørsmål er nærmere omtalt i kapittel 3.8.

Kommunesektorens inntekter

Regjeringen vil styrke de sentrale velferdstjenestene gjennom gode fellesskapsløsninger. Kommunesektoren har det overordnede ansvaret for mange av disse oppgavene, og skal levere tjenester av høy kvalitet som er tilpasset innbyggernes behov. Regjeringen har derfor styrket kommuneøkonomien betydelig. Inntektsveksten i 2006 var den høyeste på 20 år. Ifølge oppdaterte regnskapstall økte sektorens samlede inntekter reelt med 12,8 mrd. kroner fra 2005 til 2006, tilsvarende 5,6 pst. Realveksten i frie inntekter var 10,3 mrd. kroner, tilsvarende 6,3 pst. Den sterke inntektsveksten må ses i sammenheng både med en kraftig satsing på kommunesektoren i budsjettopplegget for 2006 og en betydelig sterkere skattevekst gjennom 2006 enn lagt til grunn da budsjettet for 2006 ble lagt fram.

Regjeringens forslag til kommuneramme i tilleggnummeret til budsjettet for 2007 innebar en vekst i de samlede inntektene på 0,9 mrd. kroner. Etter dette er anslaget for det reelle inntektsnivået i 2007 økt med 1,3 mrd. kroner, blant annet som følge av økte skatter og høyere overføringer. Siden også inntektene i 2006 ble høyere enn lagt til grunn i tilleggnummeret, er økningen i *vekstanslaget* for kommunesektorens samlede inntekter mindre. Inntektsveksten anslås nå til knapt 1,3 mrd. kroner, tilsvarende 0,5 pst. De frie inntektene anslås å bli redusert med 2,0 mrd. kroner fra 2006 til 2007, tilsvarende 1,1 pst.

Den relativt lave veksten i kommunesektorens inntekter i 2007 må ses i sammenheng med at kommunesektorens skatteinntekter i 2006 ble vesentlig høyere enn opprinnelig lagt til grunn. For 2006 og 2007 sett under ett anslås veksten i samlede inntekter nå til 14,5 mrd. 2007-kroner, mens veksten i frie inntekter anslås til 8,7 mrd. 2007-kroner.

Kommuneøkonomien er nærmere omtalt i avsnitt 3.4.

Pengepolitikken

Pengepolitikken langsiktige oppgave er å gi økonomien et nominelt ankerfeste gjennom lav og stabil inflasjon. I samsvar med dette skal Norges Banks rentesetting rettes inn mot en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2½ pst. Forskriften etablerer et fleksibelt inflasjonsmål for pengepolitikken. På kort og mellomlang sikt skal hensynet til lav og stabil inflasjon veies opp mot hensynet til stabilitet i produksjon og sysselsetting. I utøvelsen av pengepolitikken skal Norges Bank være framoverskuende og ta tilbørlig hensyn til usikkerheten knyttet til makroøkonomiske anslag og vurderinger. Budsjett- og pengepolitikken må virke sammen for å bidra til målet om en stabil utvikling i norsk økonomi.

Det er nå svært god vekst i norsk økonomi, og arbeidsmarkedet strammes til, jf. kapittel 2. I denne situasjonen er den lave prisveksten ikke et tegn på svak økonomisk utvikling, men avspeiler sterkere konkurranse i innenlandske sektorer og prisfall på importerte konsumvarer. Ved utgangen av 2006 var Norges Banks styringsrente 3½ pst. Så langt i år har Norges Bank økt renten videre til 4 pst., etter renteøkninger på ¼ prosentpoeng på rentemøtene i januar og mars. Styringsrenten er dermed hevet med i alt 2¼ prosentpoeng siden sommeren 2005. Norges Banks renteprognose indikerer en styringsrente på om lag 5 pst. ved utgangen av 2007 og vel 5¼ pst. ved utgangen av 2008. Terminrentene fra slutten av april, som er

lagt til grunn i denne meldingen, er om lag i tråd med Norges Banks renteprognose det nærmeste året.

Det vises til avsnitt 3.5 for nærmere omtale av pengepolitikken.

Sysselsettings- og inntektspolitikken

Et hovedmål for Regjeringen er å legge til rette for full sysselsetting og et inkluderende arbeidsliv. Sysselsettingspolitikken må bidra til å opprettholde og helst øke arbeidskraftpotensialet, ved å legge til rette for at arbeidssøkere raskt kommer i arbeid og motvirke utstøting fra arbeidslivet. Dette er viktig både på kort sikt, der norsk økonomi nå preges av mangel på arbeidskraft, og i lys av utfordringene knyttet til en aldrende befolkning.

Det norske arbeidsmarkedet kjennetegnes ved høy yrkesdeltakelse, lav ledighet og relativt jevn inntektsfordeling. Et omfattende sikkerhetsnett og stort offentlig tjenestetilbud knyttet til barnehager, utdanning og helse legger til rette for et velfungerende arbeidsmarked og høy kvinnelig yrkesaktivitet. Samtidig er sykefraværet høyt, og avgangen fra arbeidslivet til ulike trygdeordninger har økt sterkt, særlig de siste ti årene.

Sykefraværsutvalget ledet av statsminister Stoltenberg presenterte høsten 2006 en rekke nye tiltak som skal bidra til nedgang i sykefraværet, jf. Ot.prp. nr. 6 (2006–2007). Tiltakene sikter blant annet mot å styrke arbeidsgivers oppfølging av sykemeldte. I tillegg innføres det en ordning for kjøp av helse- og rehabiliteringstjenester for å bringe personer som mottar sykepenger raskere tilbake til arbeidslivet. De nye tiltakene må ses i sammenheng med det arbeidet som gjøres gjennom IA-avtalen.

Pensjonsreformen styrker sammenhengen mellom inntekt og pensjon, og legger til rette for at folk skal velge å arbeide mer og lenger. Virkningen på den samlede arbeidsinnsatsen er imidlertid også svært avhengig av at uførepensjonen og AFP-ordningen understøtter målene i den nye fleksible folketrygden. Uføreutvalget avga sin innstilling 16. mai i år, og Regjeringen vil sende innstillingen på høring. Regjeringen vil invitere partene i arbeidslivet til et samarbeid om utarbeidelsen av en ny og tilpasset AFP-ordning.

Regjeringen foreslår å opprettholde nivået på 11 800 plasser under de ordinære arbeidsmarkeds-tiltakene i 2007. Det relativt høye nivået på tiltaksplasser i forhold til antall ledige gjør det mulig med forsterket innsats for å få flere i jobb. Regjeringen vil også utnytte de gode forholdene i arbeidsmarkedet til å få flest mulig yrkeshemmede over i

arbeid, slik at varig utstøting unngås. Det foreslås derfor å holde fast ved det planlagte nivået på 28 000 plasser under de spesielle arbeidsmarkeds-tiltakene for yrkeshemmede i 2007. For å bidra til å beholde personer i arbeid og få flere uføretrygdede inn i arbeidslivet setter Regjeringen i gang en forsøksordning med tidsubestemt lønnstilskudd.

Det inntektspolitiske samarbeidet er en sentral del av Regjeringens økonomiske politikk. Dette samarbeidet har bidratt til at vi i de siste 30 årene har hatt lavere arbeidsledighet enn de fleste andre OECD-landene. Den norske lønnsforhandlingsmodellen bygger på at lønnsveksten må tilpasses det konkurranseutsatt sektor over tid kan leve med.

Flere år med høy lønnsvekst har bidratt til å trekke kostnadsnivået i Norge opp. Målt i felles valuta lå lønnskostnadene i industrien i fjor om lag 22 pst. høyere i Norge enn hos våre handelspartnere. Anslagene i denne meldingen innebærer at kostnadsgapet i forhold til handelspartnerne kan fortsette å øke i inneværende år, noe som vil gjøre mange konkurranseutsatte virksomheter mer sårbare.

Sysselsettings- og inntektspolitikken er nærmere omtalt i avsnittene 3.6 og 3.7. Avsnitt 3.9 gir en omtale av Regjeringens arbeid med en ny individuell pensjonsordning i tråd med pensjonsforliket i Stortinget av 21. mars i år.

Regjeringens klimapolitikk

Global oppvarming som følge av menneskeskapte utslipp av klimagasser er den største miljøutfordringen verdenssamfunnet står overfor. Regjeringen legger stor vekt på at Norge skal være et fore-

gangsland i klimapolitikken. Før sommeren legger Regjeringen fram tre dokumenter som omhandler norsk klimapolitikk og arbeidet med bærekraftig utvikling. Det vil bli lagt fram en stortingsmelding om Regjeringens mål i klimapolitikken og det videre arbeidet med å nå disse målene. Videre vil det bli lagt fram en odelstingsproposisjon med forslag til endring av klimakvoteloven for 2008–2012. Det legges opp til at kvotesystemet skal omfatte betydelige deler av norsk næringsliv. I tillegg vil Regjeringens strategi for bærekraftig utvikling sendes på offentlig høring, med sikte på framleggelse i Nasjonalbudsjettet 2008.

Norge har, som EU, satt som mål at den globale gjennomsnittstemperaturen ikke skal øke med mer enn 2 °C fra førindustrielt nivå. Skal dette målet nås, må de globale utslippene av klimagasser trolig reduseres med 50–80 pst. fra dagens nivå fram til 2050. Det vil kreve en ambisiøs internasjonal avtale, og industrilandene må være forberedt på å ta et vesentlig ansvar for globale utslippsreduksjoner. Norge vil arbeide aktivt for å få i stand en slik avtale.

Regjeringen har gått inn for at Norge skal ta ansvar for å redusere de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 30 pst. av egne utslipp innen 2020. Videre har Regjeringen signalisert at Norge innen 2012 skal overoppfylle sin forpliktelse under Kyoto-protokollen med 10 pst. Norge vil også ta ansvar for å redusere de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 100 pst. av egne utslipp innen 2050. Det vil gjøre Norge karbonnøytralt.

Regjeringens klimapolitikk er nærmere omtalt i avsnitt 3.10.

2 De økonomiske utsiktene

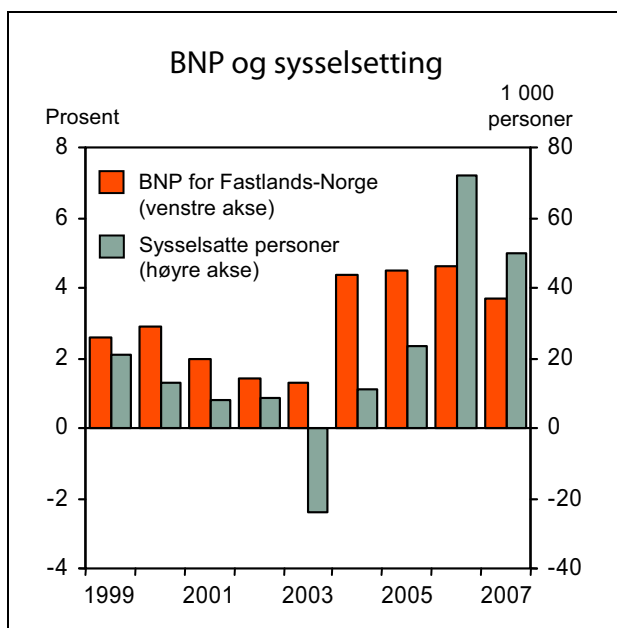
2.1 Norsk økonomi

Norsk økonomi er inne i en sterk høykonjunktur. Veksten i BNP for Fastlands-Norge har vært om lag 4½ pst. de siste tre årene. Lave renter og sterk inntektsvekst har understøttet en markert oppgang i husholdningenes etterspørsel. Samtidig har god lønnsomhet og høy kapasitetsutnyttelse bidratt til markert vekst i fastlandsbedriftenes investeringer. En kraftig økning i oljeinvesteringene har også trukket innenlandsk etterspørsel opp. Den vedvarende, høye veksten har gitt seg utslag i et stramt arbeidsmarked og klare presstendenser i norsk økonomi. Arbeidsledigheten har ikke vært lavere siden slutten av 1980-tallet. Stadig flere bedrifter melder om problemer med å skaffe kvalifisert arbeidskraft, og lønnsveksten har tatt seg opp.

Norge har så langt kommet meget godt ut av den nye runden med økt integrasjon i verdensøkonomien som skjøt fart etter Kinas inntreden i WTO. Vårt bytteforhold overfor utlandet, dvs. forholdet

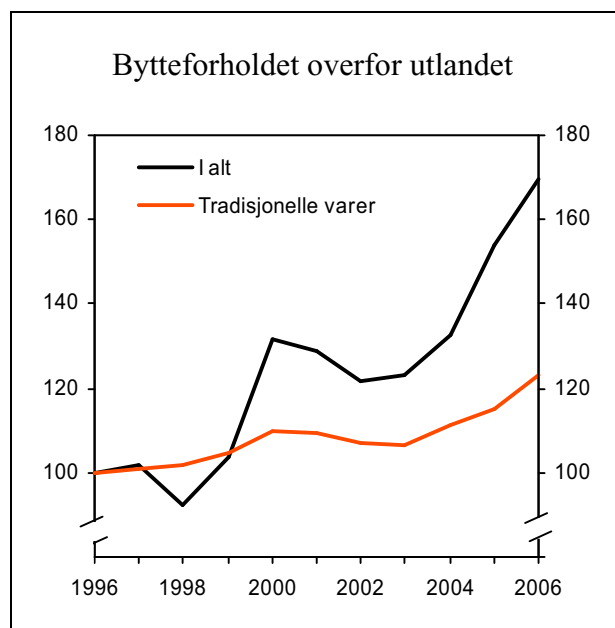
mellom eksport- og importpriser, er betydelig bedret de seneste årene. Høy vekst i etterspørselen har gitt økte priser på råolje og andre viktige norske eksportprodukter som metaller og raffinerte oljeprodukter. Samtidig har prisene på mange av de varene og tjenestene vi importerer falt. Denne utviklingen har gitt grunnlag for sterk vekst i kjøpekraften for arbeidstakere, samtidig som bedriftenes lønnsomhet har vært god, jf. boks 2.3.

Veksten i verdensøkonomien har vært sterk de siste årene. Også framover legges det til grunn solid vekst internasjonalt. I USA bidrar det svake boligmarkedet til at veksten i år blir noe svakere enn i fjor. I euroområdet og Japan ventes imidlertid veksten å holde seg oppe. I Kina, India og andre framvoksende økonomier er den økonomiske veksten fortsatt høy. Alt i alt legges det til grunn at BNP-veksten hos Norges handelspartnere avtar fra 3¼ pst. i fjor til 3¼ pst. i år. Veksten i verdensøkonomien samlet antas å avta fra om lag 5½ pst. i fjor til litt under 5 pst. i år, jf. nærmere omtale i avsnitt 2.4.

Figur 2.1 BNP for Fastlands-Norge og sysselsatte personer. Endring fra året før

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Figur 2.2 Bytteforholdet overfor utlandet.¹ Indeks. 1996=100

¹ Bytteforholdet overfor utlandet måles ved forholdet mellom eksport- og importpriser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I tillegg til høy etterspørsel, har politisk uro i enkelte oljeproduiserende land bidratt til høy pris på råolje den senere tiden. Uroen har også gitt betydelige svingninger i oljeprisen. Gjennomsnittlig *oljepris* for årets fire første måneder var 60 USD eller om lag 370 kroner pr. fat. Til sammenlikning var gjennomsnittlig oljepris 412 kroner pr. fat i fjor. I denne meldingen legges det til grunn en gjennomsnittlig oljepris på 370 kroner pr. fat i 2007, jf. nærmere omtale i avsnitt 2.3.

Sterk vekst i innenlandsk etterspørsel og i internasjonal økonomi bidrar til økt produksjon i fastlandsbedriftene, og en rekke bedrifter ser ut til å nærme seg kapasitetsgrenser. Kapasitetsproblemer trekker isolert sett ned vekstutsiktene for fastlandsbedriftene på kort sikt, men kan også bidra til at investeringsetterspørselen holdes oppe. Hus-

holdningenes etterspørsel øker markert, og både det private konsumet og boliginvesteringene har utviklet seg sterkere enn ventet. Anslagene for investeringene i petroleumssektoren er oppjustert siden Nasjonalbudsjettet 2007. Alt i alt anslås BNP-veksten i fastlandsøkonomien til 3,7 pst. i år, $\frac{3}{4}$ prosentpoeng høyere enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2007. Anslagene innebærer at 2007 blir det fjerde året på rad med vekst klart over trend. Dermed forsterkes høykonjunkturen ytterligere. I boks 2.2 er endringer i anslagene fra Nasjonalbudsjettet 2007 til denne meldingen omtalt nærmere.

Arbeidsmarkedet har strammet seg kraftig til gjennom det siste året. Høy arbeidsinnvandring – særlig fra nye EØS-land – har bidratt til å avhjelpe presstendenser så langt i denne oppgangskonjunkturen, men det knytter seg usikkerhet til hvor stor

Tabell 2.1 Hovedtall for norsk økonomi. Prosentvis endring fra året før

	Mrd. kroner 2006 ¹	2006	2007
Faste 2004-priser:			
Privat konsum	873,3	4,3	4,0
Offentlig konsum	415,0	2,2	3,1
Bruttoinvesteringer i fast kapital	404,1	8,9	6,1
Oljeutvinning og rørtransport	99,7	9,1	5,0
Bedrifter i Fastlands-Norge	137,3	10,5	7,5
Boliginvesteringer	91,9	6,4	5,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge.....	1 575,5	4,5	4,3
<hr/>			
Eksport	997,0	1,5	1,5
Herav: Råolje og naturgass	496,2	-5,4	-3,6
Tradisjonelle varer	271,7	6,5	4,8
Import	613,9	9,1	5,9
Herav: Tradisjonelle varer	404,3	10,6	6,0
<hr/>			
Bruttonasjonalprodukt	2 148,0	2,9	2,5
Herav: Fastlands-Norge	1 563,1	4,6	3,7
Fastlands-Norge uten el.	1 513,2	5,0	3,8
<hr/>			
Andre nøkkeltall:			
Sysselsetting, personer	3,1	2,1
Arbeidsledighetsrate, AKU (nivå)	3,4	2,5
Årslønn	4,1	4 $\frac{3}{4}$
Konsumprisindeksen (KPI)	2,3	$\frac{3}{4}$
KPI-JAE ²	0,8	1 $\frac{1}{2}$
Oljepris, kroner pr. fat.....	..	412	370
Driftsbalansen (pst. av BNP)	16,7	12,9
Husholdningenes sparing, pst. av disponibel inntekt....	..	1,4	1,8

¹ Foreløpige nasjonalregnskapstall.

² Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

tilstrømming vi kan vente fra disse landene i tiden framover. Den demografiske utviklingen trekker i retning av gradvis svakere underliggende vekst i den norske arbeidsstyrken. Samtidig ser det ut til at konjunkturoppgangen har bidratt til å dempe avgangen fra arbeidsstyrken de siste årene. Samlet sett anslås det i denne meldingen en vekst i arbeidsstyrken på 30 000 personer fra 2006 til 2007.

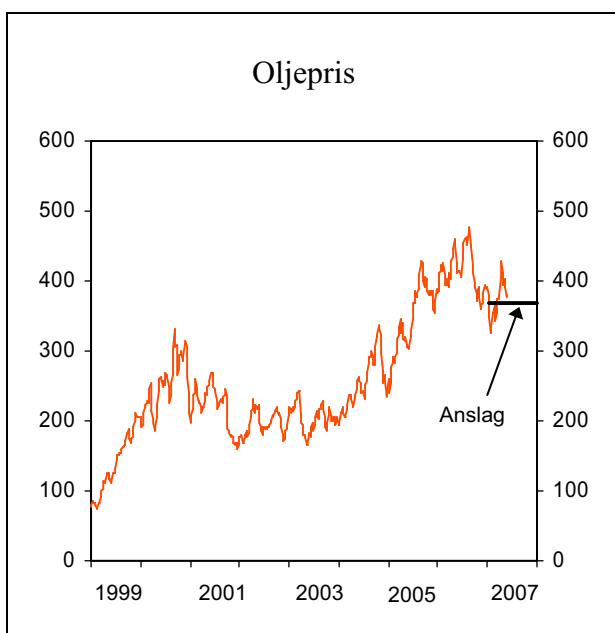
Sysselsettingen økte med hele 72 000 personer fra 2005 til 2006. Målt i antall personer er dette den største økningen i et år som er registrert i Norge. Sysselsettingen øker nå i de fleste næringer. Veksten har vært særlig høy innen bygge- og anleggsnæringen og i de delene av industrien som leverer investeringsvarer til petroleums- og skipsfartsnæringene. Også innen forretningsmessig tjenesteyting har sysselsetningsveksten vært markert. Videre har høyere inntekter i kommunesektoren bidratt til en klar oppgang i sysselsettingen også her. Det anslås i denne meldingen at sysselsettingen vil øke med 50 000 personer i 2007, mot 30 000 i Nasjonalbudsjettet 2007.

Den høye sysselsetningsveksten har etter hvert også gitt en betydelig nedgang i *arbeidsledigheten*. Ifølge Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU) var ledigheten i 1. kvartal i år 2,7 pst. av arbeidsstyrken, sesongjustert. Rommet for videre nedgang i ledigheten er nå begrenset. Fortsatt sterk etterspørsel etter arbeidskraft og videre nedgang i den registrerte ledigheten i april i år tyder imidlertid på at AKU-ledigheten vil avta ytter-

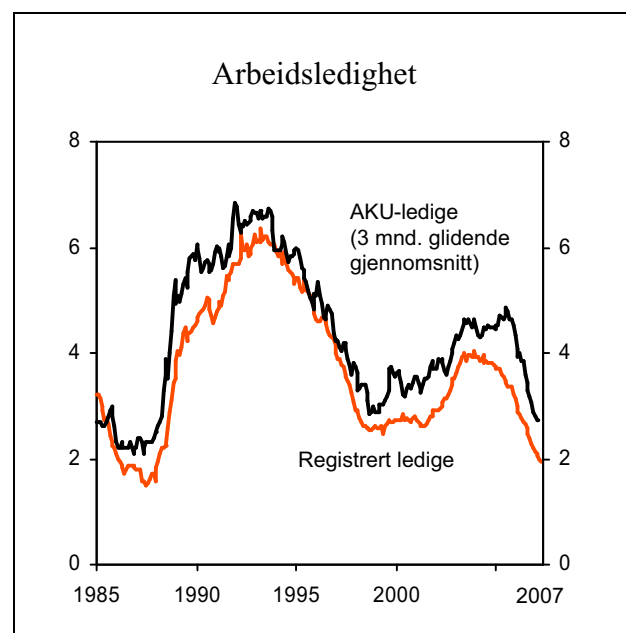
ligere noe den nærmeste tiden. I denne meldingen anslås AKU-ledigheten til 2,5 pst. av arbeidsstyrken som gjennomsnitt for 2007. Arbeidsmarkedet er nærmere omtalt i avsnitt 2.2.

Etterspørselen etter arbeidskraft er høy, og mangel på kvalifisert arbeidskraft synes i økende grad å være en begrensende faktor for videre økning i produksjonen. Tilstrammingen i arbeidsmarkedet bidro til at *lønnsveksten* tok seg opp i annet halvår i fjor. Ifølge Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) økte årslønnsveksten for alle grupper sett under ett fra 3,3 pst. i 2005 til 4,1 pst. i 2006.

Årets inntektsoppgjør er et mellomoppgjør. Oppgjørene innen flere områder er nå avsluttet. Avtalene som NHO og HSH har inngått med bl.a. LO og YS har rammer på 4½ pst. årslønnsvekst fra 2006 til 2007. I staten og kommunesektoren har oppgjørene en økonomisk ramme på 4,8–4,9 pst. På bakgrunn av resultatene fra de gjennomførte oppgjørene, anslås den gjennomsnittlige årslønnsveksten i 2007 til 4¾ pst. i denne meldingen. Anslaget forutsetter bl.a. at lønnsveksten for grupper som får sin lønn basert på lokale forhandlinger blir om lag på linje med resultatene i de avsluttede oppgjørene. Lønnsveksten hos våre viktigste handelspartnere anslås til vel 3 pst. i år, ¼ prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet for de siste fire årene. Lønnsanslagene innebærer dermed en fortsatt svekkelse av den kostnadmessige konkurransevnen.

Figur 2.3 Spotpris for Brent Blend. Kroner pr. fat
Kilder: Reuters EcoWin og Finansdepartementet.

Figur 2.4 Arbeidsledighet. Prosent av arbeidsstyrken

Kilder: NAV og Statistisk sentralbyrå.

Prisstigningen er fortsatt lavere enn inflasjonsmålet, bl.a. som følge av prisfall på mange importerte konsumvarer. *Konsumprisene* (KPI) økte med 2,3 pst. fra 2005 til 2006, mens veksten i konsumprisene justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE) var 0,8 pst. I inneværende år har imidlertid tolv månedersveksten i KPI avtatt markert, i hovedsak som følge av lavere elektrisitetspriser. I april var konsumprisene 0,3 pst. høyere enn på samme tid i fjor. Tolv månedersveksten i KPI-JAE har derimot tatt seg noe opp så langt i år. I april var KPI-JAE 1,4 pst. høyere enn i samme periode i fjor. For 2007 er det i denne meldingen lagt til grunn at KPI og KPI-JAE vil øke med henholdsvis $\frac{3}{4}$ pst. og $1\frac{1}{2}$ pst. Anslaget for veksten i KPI er nedjustert med 1 prosentpoeng sammenliknet med anslaget i Nasjonalbudsjettet 2007. Nedjusteringen må særlig ses i lys av at elektrisitetsprisene nå ser ut til å bli betydelig lavere i år enn lagt til grunn i fjor høst. Veksten i KPI-JAE forventes å ta seg noe opp fra 2006 til 2007, bl.a. på bakgrunn av økt lønnsvekst.

Ved utgangen av 2006 var Norges Banks *styringsrente* $3\frac{1}{2}$ pst. Så langt i år har Norges Bank økt renten videre til 4 pst. Styringsrenten er dermed hevet med i alt $2\frac{1}{4}$ prosentpoeng siden sommeren 2005. I denne meldingen er det lagt til grunn at pengemarkedsrentene vil utvikle seg i tråd med markedsaktørenes forventninger, slik disse kom til

Figur 2.5 Konsumprisvekst totalt (KPI) og justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE). Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

uttrykk i terminrentene i slutten av april, jf. boks 2.1. Dette innebærer at tremåneders pengemarkedsrente vil ta seg opp med $\frac{3}{4}$ -1 prosentpoeng fram mot utgangen av året. Hos våre viktigste handelspartnere ventes tremåneders pengemarkedsrente til sammenlikning å øke med $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$ prosentpoeng i samme periode.

Målt ved konkurransekursindeksen svekket kronen seg med $\frac{1}{2}$ pst. i fjor. I denne meldingen er det lagt til grunn at den effektive kronekursen vil utvikle seg i tråd med valutakursene slik disse ble priset i terminmarkedet i slutten av april. Det innebærer at kronekursen som gjennomsnitt for inneværende år vil være noe svakere enn i fjor. Flere forhold kan påvirke den videre utviklingen i kronekursen. Det knytter seg bl.a. usikkerhet til hvordan kronekursen påvirkes dersom rentedifferansen overfor utlandet øker framover.

Tabell 2.1 oppsummerer de makroøkonomiske anslagene for 2007. Nedenfor gis en mer detaljert gjennomgang av forutsetningene som anslagene bygger på.

Veksten i *husholdningenes etterspørsel* holder seg høy. Det private forbruket økte med 4,3 pst. i fjor. Sterk vekst i varekonsumet tyder på at oppgangen har fortsatt så langt i år. Økt sysselsetting, høyere lønnsvekst og lav prisstigning vil trolig gi en svært høy realinntektsvekst i år. Dette trekker i retning av sterk forbruksvekst også framover. Høyere renter trekker imidlertid i motsatt retning. Samlet sett anslås det private konsumet å øke med 4,0 pst. i 2007.

I fjor steg *boligprisene* med 15 pst. Det ble igangsatt i overkant av 33 000 nye boliger, nesten 10 000 flere enn gjennomsnittet for de siste ti årene. Samlet sett økte *boliginvesteringene* med 6,4 pst. fra 2005 til 2006. Byggeaktiviteten har fortsatt å øke i inneværende år, til tross for svært høy kapasitetsutnyttning i byggebransjen, sterk vekst i byggekostnadene og et høyt nivå på boliginvesteringene i utgangspunktet. Så langt i år har nivået på igangsettingen av nye boliger ligget om lag 10 pst. over gjennomsnittet for fjoråret. Boliginvesteringene anslås i denne meldingen å øke med 5 pst. i år.

Husholdningenes bruttogjeld øker fortsatt raskere enn inntektene. *Husholdningenes gjeldsbelastning*, dvs. bruttogjeld som andel av disponibel inntekt, nådde om lag 200 pst. i 4. kvartal i fjor. Også husholdningenes fordringer har økt markert de siste årene, og deres samlede finansielle stilling er fortsatt god.

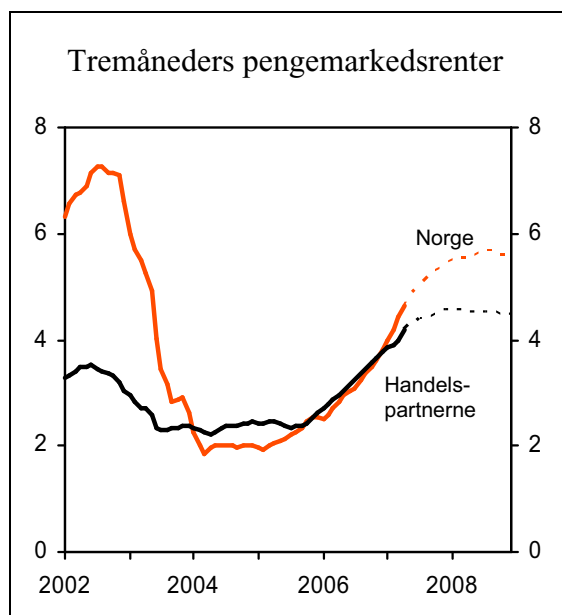
Basert på bl.a. opplysninger innrapportert av selskapene ventes *investeringene i petroleumsvirksomheten* å øke med 5 pst. i 2007. Oppjusteringen siden Nasjonalbudsjettet 2007, da petroleumsin-

Boks 2.1 Renteframskrivninger

I denne meldingen er det beregningsteknisk lagt til grunn at de korte rentene utvikler seg i samsvar med de implisitte terminrentene beregnet på grunnlag av avkastningskurven i penge- og obligasjonsmarkedene i slutten av april.

De implisitte terminrentene for både inneværende og neste år har steget etter at Nasjonalbudsjettet 2007 ble lagt fram. Terminrentekurven viser et forløp der tremåneders pengemarkedsrenten går opp fra 4,5 pst. i april til 5,4 pst. ved utgangen av inneværende år, jf. figur 2.6. Til neste år ventes en videre, svak økning i pengemarkedsrenten.

Tremåneders pengemarkedsrente i Norge er nå om lag $\frac{1}{2}$ prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet av tilsvarende renter hos våre viktigste handelspartnere. Terminrentene tilsier at denne differansen vil stige til nær 1 prosentpoeng ved utgangen av inneværende år.

Figur 2.6 Teknisk framskrivning av tremåneders pengemarkedsrenter. Faktisk utvikling og implisitte terminrenter. Prosent

Kilder: Norges Bank, Reuters EcoWin, Reuters og Finansdepartementet.

sjons- og letebrønner. Det vises til avsnitt 2.3 for nærmere omtale.

Investeringene i bedriftene i Fastlands-Norge økte ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall med 10,5 pst. fra 2005 til 2006, med særlig sterk økning i industrien og i enkelte tjenesteytende næringer. Flere forhold trekker i retning av fortsatt oppgang i bedriftsinvesteringene. Statistisk sentralbyrås konjunkturbarometer for 1. kvartal 2007 viser at kapasitetsutnyttningen i industrien er på sitt høyeste nivå på 20 år. Dette kan trekke i retning av fortsatt investeringsvekst. Samtidig gir høy kredittvekst og god lønnsomhet i foretakene et godt finansielt utgangspunkt for oppkjøp og investeringer. I tillegg indikerer Statistisk sentralbyrås investeringstelling for 1. kvartal 2007 et klart høyere nivå på industriinvesteringene i år enn i fjor. Samlet sett legges det i denne meldingen til grunn en vekst i bedriftsinvesteringene på 7,5 pst. i år.

Prisene på eksport og import av tradisjonelle varer økte i fjor med hhv. 11,1 og 4,1 pst. *Eksportvolumet* av tradisjonelle varer økte med 6,5 pst. fra 2005 til 2006, ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall. Det var særlig eksporten av raffinerte oljeprodukter og verkstedsprodukter som bidro til veksten. Eksporten av tjenester, bl.a. finans- og forretningstjenester, økte også markert i fjor. Det ventes fortsatt solid vekst i verdensøkonomien, og Statistisk sentralbyrås konjunkturbarometer for 1. kvartal 2007 viser at bedriftslederne i flere viktige eksportnæringer vurderer utsiktene på kort sikt som meget gode. Kapasitetsproblemer i enkelte eksportnæringer kan imidlertid begrense mulighetene for videre vekst. Samlet sett anslås eksporten av tradisjonelle varer å øke med 4,8 pst. i år. Et fall i eksporten av råolje og naturgass i fjor bidro til at eksporten i alt bare økte med 1,5 pst. Nedgangen i eksporten av råolje og naturgass ventes å fortsette i inneværende år. Det trekker den samlede eksportveksten i 2007 ned, til 1,5 pst.

Importvolumet av tradisjonelle varer økte med hele 10,6 pst. fra 2005 til 2006, etter høy vekst også i 2004 og 2005. Totalt steg importen med 9,1 pst. i fjor. Den sterke importveksten de siste årene må ses i sammenheng med økt innenlandsk etterspørsel og de svært høye petroleumsinvesteringene, som har en stor importandel. I denne meldingen legges det til grunn at veksten i importen også i år blir relativt høy, men at veksttakten dempes fra i fjor.

Høye inntekter fra petroleumssektoren har bidratt til betydelige overskudd i *driftsregnskapet overfor utlandet* de siste årene. I 2006 var overskuddet på 359 mrd. kroner, tilsvarende 16,7 pst. av BNP. I år anslås overskuddet i driftsregnskapet til 280 mrd. kroner, eller 12,9 pst. av BNP.

vesteringene ble anslått å falle med 2,5 pst., skyldes både kostnadsøkninger, økt kompleksitet i nye og pågående prosjekter og boring av flere produk-

Boks 2.2 Faktorer bak endringene i de makroøkonomiske anslagene

Veksten i fastlandsøkonomien i fjor ble klart høyere enn ventet. Foreløpige nasjonalregnskapstall viser nå at BNP for Fastlands-Norge økte med hele 4,6 pst. fra 2005 til 2006. Til sammenlikning ble veksten anslått til 2,5 pst. i Tilleggsnummeret til St.prp. nr. 1 (2005–2006) (TN06) som ble lagt fram høsten 2005. En rekke forhold bidro til den høyere veksten. Oppgangen i verdensøkonomien ble klart sterkere enn ventet, noe som trakk opp aktiviteten i de eksportrettede næringene. Også investeringene i fastlandsbedriftene og oljeinvesteringene økte mer enn ventet. Videre bidro bl.a. høyere inntektsvekst til at husholdningenes konsum vokste klart mer enn anslått. Den høye aktivitetsoppgangen i økonomien gjenspeilte seg i en markert bedring i arbeidsmarkedet. Sysselsettingsveksten var i fjor hele 3,1 pst., mot anslått 1 pst. i TN06. Arbeidsledigheten kom ned i 3,4 pst., mot anslått 4,1 pst. Det stramme arbeidsmarkedet resulterte videre i at lønnsveksten ble høyere enn lagt til grunn. Konsumprisene (KPI) ble høyere enn anslått som følge av sterkere vekst i elektrisitetsprisene. Høyere oljepriser enn lagt til grunn bidro til å øke overskuddet på statsbudsjettet.

Også i år ligger det an til at veksten i fastlandsøkonomien vil bli sterkere enn tidligere lagt til grunn. Anslaget for veksten i BNP for Fastlands-Norge i 2007 er oppjustert fra 2,9 pst. i Nasjonalbudsjettet 2007 (NB07) til 3,7 pst. i denne meldingen. Oppjusteringen har bl.a. sammenheng med at utviklingen i husholdningenes etterspørsel har vært sterkere enn ventet. Privat konsum anslås nå å øke med 4 pst. i 2007, 1 prosentpoeng mer enn lagt til grunn i NB07. Samtidig anslås veksten i boliginvesteringene til 5 pst. nå, mens det i NB07 var lagt til grunn nullvekst. Etter framleggelsen av NB07 har arbeidsmarkedet strammet seg raskere til enn tidligere ventet, med svært sterk sysselsettingsvekst og raskt fall i arbeidsledigheten. Høy lønnsomhet i bedriftene taler for fortsatt sterk vekst i bedriftsinvesteringene i år, og anslaget oppjusteres fra 6,1 pst. til 7,5 pst. Sammen med en oppjustering av oljeinvesteringene, bidrar også dette til høyere vekstutsikter i år. Veksten i konsumprisene (KPI) i år er i denne meldingen nedjustert med hele 1 prosentpoeng, til ¾ pst. Det er i hovedsak det sterke fallet i elektrisitetsprisene mot slutten av 2006 og i begynnelsen av inneværende år som trekker anslaget for KPI-veksten ned.

Tabell 2.2 Finansdepartementets anslag for 2006 og 2007 på ulike tidspunkter. Prosentvis endring fra året før

	2006		2007	
	TN06 ¹	Regnskap	NB07 ¹	RNB07 ¹
<i>Handelspartnerne:</i>				
BNP	2,4	3,7	2,8	3,2
Konsumpriser	1,8	1,9	2,1	1,9
Arbeidsledighet, nivå.....	6,4	6,2	5,9	5,8
<i>Norge:</i>				
BNP Fastlands-Norge.....	2,5	4,6	2,9	3,7
BNP Fastlands-Norge utenom elektrisitet	2,7	5,0	3,0	3,8
Sysselsatte personer	1,0	3,1	1,3	2,1
Arbeidsledighetsprosent (AKU), nivå	4,1	3,4	3¼	2,5
Årslønn	3½	4,1	4½	4¾
Konsumprisindeksen (KPI)	1¾	2,3	1¾	¾
KPI-JAE ²	1½	0,8	1½	1½
Oljepris (kroner), nivå.....	350	412	390	370
<i>Statsbudsjettet:</i>				
Overskudd (mrd. kroner) ³ , nivå.....	316,4	375,5	386,6	338,3
Underliggende, reell utgiftsvekst.....	1½	1	2¾	3¾
Strukturelt, oljekorrigert underskudd (nivå) ⁴ ..	4,6	3,8	4,6	4,3

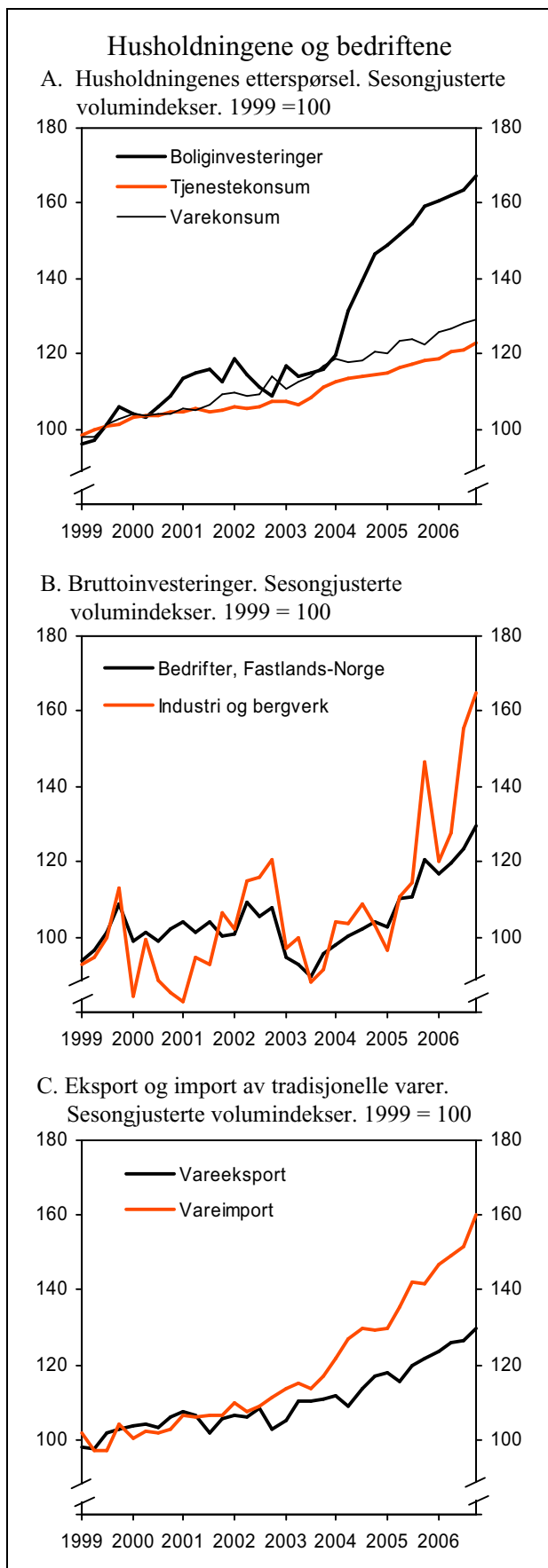
¹ Tilleggsnummeret til St.prp. nr. 1 (2005–2006) (TN06), Nasjonalbudsjettet 2007 (NB07) og Revidert nasjonalbudsjett 2007 (RNB07).

² Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer.

³ Inklusive Statens pensjonsfond.

⁴ Prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Figur 2.7 Husholdningene og bedriftene

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I denne meldingen er det lagt til grunn at høykonjunkturen fortsetter i inneværende år. Norsk økonomi står imidlertid i økende grad overfor kapasitetsproblemer og knapphet på arbeidskraft. I en slik situasjon øker usikkerheten om den videre økonomiske utviklingen. Det kan ikke utelukkes at kapasitetsbegrensningene blir mer markert enn antatt og at veksten i fastlandsøkonomien derfor blir lavere enn lagt til grunn. På den annen side kan vekstevnen overraske på oppsiden også framover, ved at sterk produktivitetsvekst og høy arbeidsinnvandring kan bidra til at veksten i fastlandsøkonomien blir høyere enn anslått.

2.2 Nærmere om utviklingen i arbeidsmarkedet og tilgangen på arbeidskraft

Arbeidsmarkedet har strammet seg kraftig til det siste året. Sysselsettingen har økt markert, og arbeidsledigheten er på sitt laveste nivå på nærmere 20 år. Til tross for høy arbeidsinnvandring melder nå stadig flere bedrifter om problemer med å skaffe kvalifisert arbeidskraft. Kortsiktig arbeidsinnvandring har i denne oppgangskonjunkturen bidratt til å avhjelpe presstendenser i økonomien. Etterspørselen etter arbeidskraft er fortsatt høy. Utviklingen i arbeidsmarkedet framover vil i stor grad avhenge av i hvilken grad det lar seg gjøre å mobilisere ytterligere arbeidskraftsreserver, både gjennom arbeidsinnvandring og fra grupper som i dag står utenfor arbeidsmarkedet.

Bedringen i arbeidsmarkedet har bidratt til sterk vekst i tilbudet av arbeidskraft. Etter omslaget i økonomien i 2003 har *arbeidsstyrken* (summen av sysselsatte og arbeidsledige) økt med om lag 100 000 personer. Dette er klart mer enn det som følger av endringer i befolkningens sammensetning og størrelse. Ifølge AKU økte arbeidsstyrken med 39 000 personer fra 2005 til 2006. Etter at veksten i arbeidsstyrken så ut til å stoppe opp våren 2006, har den tatt seg markert opp igjen den siste tiden. I 1. kvartal i år var det 14 000 flere personer i arbeidsstyrken enn i 4. kvartal i fjor og 42 000 flere enn i samme periode ett år tidligere. Økningen har vært særlig sterk for personer over 55 år, og størst blant de eldste i denne gruppen. Dette skyldes bl.a. at det har kommet inn årskull som er større enn det som har gått ut, og som samtidig har en høyere yrkesdeltakelse.

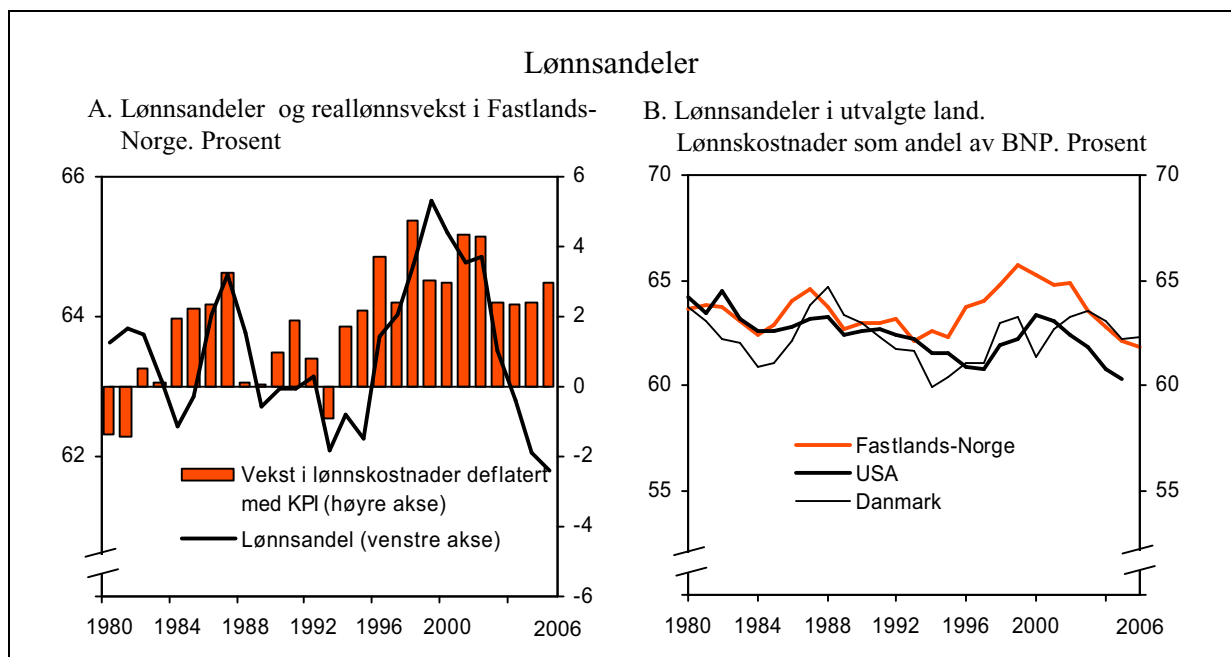
Yrkesdeltakelsen, målt som andelen av befolkningen mellom 15 og 74 år som er i arbeidsstyrken, utgjør nå 72,0 pst. Dette er om lag på linje med

Boks 2.3 Hva skjer med lønnsandelen?

Lønnsandelen viser hvor stor andel av verdiskapingen som tilfaller arbeidstakerne og måles gjerne ved forholdet mellom lønnskostnader og BNP. Historisk sett har lønnsandelen i Norge svingt med konjunkturerne rundt et relativt stabilt nivå. I perioder med nedgangskonjunktur og stigende arbeidsledighet har gjerne veksten i lønningene falt og lønnsandelen avtatt. En slik utvikling så en bl.a. på begynnelsen av 1990-tallet. Da veksten i norsk økonomi tok seg opp igjen utover på 1990-tallet og arbeidsledigheten avtok, steg både lønnsveksten og lønnsandelen igjen. Etter flere år med svært høy lønnsvekst nådde lønnsandelen et rekordhøyt nivå i 1999, jf. figur 2.8A. Deretter gikk norsk økonomi inn i en periode med svakere vekst, og lønnsandelen begynte å synke. I motsetning til tidligere, har nedgangen i lønnsandelen fortsatt i den pågående konjunkturoppgangen, og lønnsandelen lå litt lavere i 2005 enn i 1980.

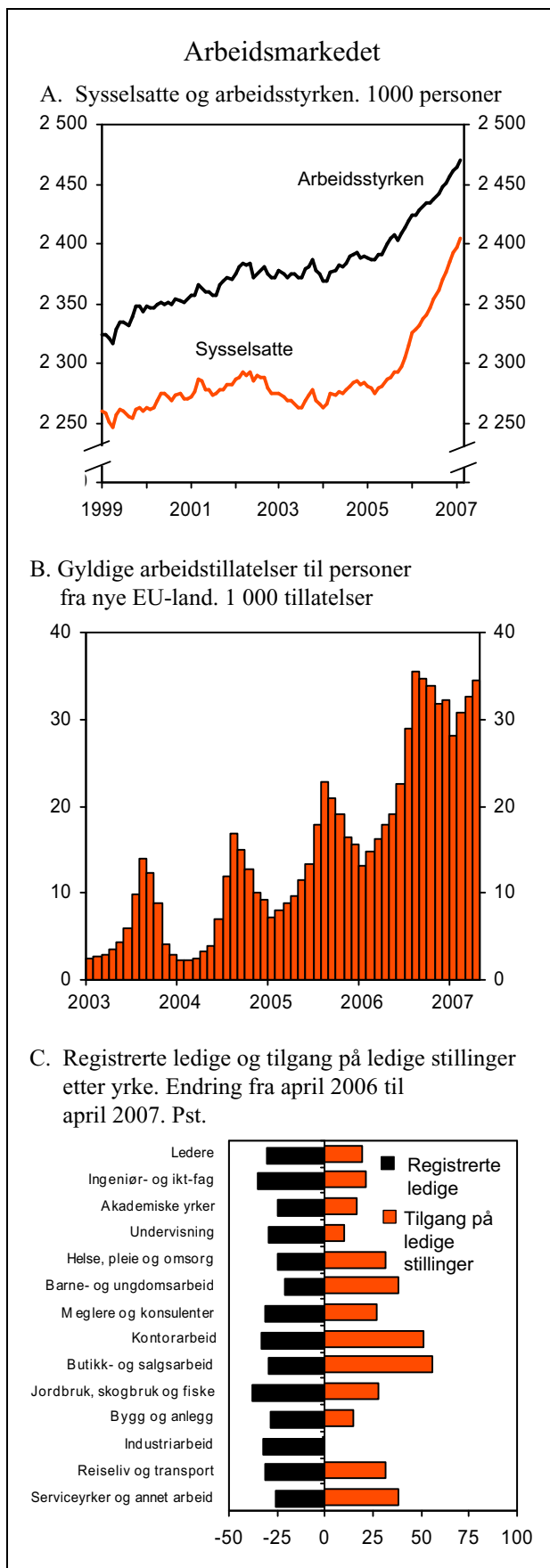
Også i USA synes lønnsandelen å ha vært relativt stabil over tid, men med en svakt fallende tendens, jf. figur 2.8B. Som Norge hadde USA oppgang i lønnsandelen på slutten av 1990-tallet, etterfulgt av et klart fall. I USA har nedgangen sammenfalt med en periode med svært lav reallønnsvekst, til tross for markert oppgang i økonomien. En slik utvikling har vært enda tydeligere i Japan og en del europeiske land. I siste World Economic Outlook peker IMF på økt globalisering, og særlig Kinas og Indias inntreden i verdensøkonomien, som en viktig forklaring på den observerte nedgangen i lønnsandelen. Sterk vekst i produksjonen i Kina, India og enkelte andre lavkostland kan ha gitt et press nedover på lønningene innenfor en del næringer i i-landene, med fallende lønnsandel som resultat. Det er imidlertid ikke alle land som har opplevd en nedgang i lønnsandelene de siste årene. Et eksempel på dette er Danmark, der lønnsandelen har vært relativt stabil, samtidig som reallønnsveksten har vært solid. Dette kan ha sammenheng med at danske bedrifter i mindre grad er i direkte konkurranse med bedrifter fra Kina og India enn det som er tilfelle for bedrifter i USA og en del land i euroområdet.

Direkte konkurranse med kinesiske og indiske bedrifter har trolig heller ikke betydd mye for utviklingen i lønnsandelen i Norge. Den sterke produksjonsveksten i Kina og India har imidlertid bidratt til en markert bedring i Norges bytteforhold i handelen med utlandet. Sterk vekst i etterspørselen fra Kina og andre framvoksende økonomier har gitt betydelig oppgang i prisene på flere viktige norske eksportprodukter. Samtidig har økt import fra lavkostland bidratt til nedgang i prisene på importerte konsumvarer, noe som har bidratt til merkbar bedring i arbeidstakernes kjøpekraft. Når produktivitetsveksten i tillegg har vært god, har dette gitt grunnlag for sterk vekst både i bedriftenes overskudd og i reallønnene, selv om økt arbeidsinnvandring fra de nye EØS-landene de siste årene i noen grad har bidratt til å dempe lønnsveksten i noen næringer. Norge har dermed kommet svært godt ut av den nye runden med økt integrasjon i verdensøkonomien.

Figur 2.8 Lønnsandeler

Kilder: IMF, Danmarks statistik, Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Figur 2.9 Arbeidsmarkedet

Kilder: Statistisk sentralbyrå, NAV og Utlendingsdirektoratet.

toppnivået fra 2001 dersom man korrigerer for endringer i alderssammensetningen av arbeidsstyrken. Målt på denne måten er yrkesdeltakelsen imidlertid fortsatt noe lavere enn i 1998. Befolkningen utenfor arbeidsstyrken består i dag i større grad enn tidligere av uføre- og tidligpensjonerte. Dette er grupper der det erfaringsmessig er relativt få som kommer tilbake til arbeidslivet. Det er derfor viktig å forebygge utstrømming til ulike trygdeordninger, samtidig som man må benytte den gode situasjonen i arbeidsmarkedet til å søke å få trygdede inn i arbeidsstyrken igjen. Sysselsetningspolitikken er nærmere omtalt i avsnitt 3.6.

Samtidig med den sterke økningen i arbeidsstyrken fra personer bosatt i Norge, har det vært en betydelig kortsiktig arbeidsinnvandring til Norge fra de nye EØS-landene. Denne innvandringen har bidratt til å avhjelpe presset i arbeidsmarkedet, særlig i bygge- og anleggsnæringen, men også i andre næringer. I 2006 utstedte Utlendingsdirektoratet i alt 54 800 midlertidige arbeidstillatelser til personer fra de nye medlemslandene i EU, en økning på nær 50 pst. fra 2005. Den sterke veksten fortsatte gjennom 1. kvartal i år. De klart fleste av arbeidstillatelsene ble utstedt til personer fra Polen, Litauen og Latvia. Arbeidstillatelsene har gradvis fått lengre gjennomsnittlig varighet, samtidig som en økende andel av tillatelsene er fornyelser. I tillegg til individuelle arbeidssøkere har også omfanget av selvstendig næringsdrivende og personer ansatt av utenlandske underentreprenører fra de nye medlemslandene som arbeider i Norge på korttidsoppdrag, økt.

Det er usikkert hvor stor tilstrømming av arbeidsinnvandrere fra de nye EØS-landene vi kan vente framover. Konjunktursituasjonen er i klar bedring i flere av disse landene og i Europa forøvrig. Dette kan føre til at personer fra de nye EØS-landene i mindre grad enn tidligere reiser ut av landet for å finne arbeid, samtidig som Norge trolig vil oppleve økt konkurranse om de som drar utenlands. Erfaringer, bl.a. fra det felles nordiske arbeidsmarkedet, tilsier dessuten at mange arbeidstakere reiser hjem når konjunktursituasjonen bedres i hjemlandet eller forverres i Norge. Vi venter likevel at fortsatt arbeidsinnvandring fra de nye medlemslandene vil bidra til å avhjelpe presset i det norske arbeidsmarkedet også i 2007.

I denne meldingen legges det til grunn en vekst i arbeidsstyrken på 30 000 personer fra 2006 til 2007. Anslaget innebærer at veksten gjennom 2007 vil bli svakere enn i 2006.

Sysselsettingen har økt markert de siste to årene. Ifølge nasjonalregnskapet økte sysselsettingen med 23 000 personer fra 2004 til 2005 og med

Boks 2.4 Sysselsettingsstatistikk

Sysselsetting dekkes i flere av statistikkene til Statistisk sentralbyrå. For å regnes som sysselsatt, er det krav om at en person har utført inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i en gitt referanseuke. Vernepliktige og personer som var fraværende fra arbeid på grunn av sykdom, permisjon, ferie o.l. i referanseuken, regnes også som sysselsatte. De ulike statistikkene har imidlertid noe ulike definisjoner av hvem man måler sysselsetting blant, og vil derfor avvike noe fra hverandre. Et hovedskille mellom de ulike statistikkene er om man måler sysselsetting blant personer som er bosatt i Norge eller blant personer som arbeider i innenlandske bedrifter.^{1,2}

Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) er en spørreundersøkelse basert på et utvalg av personer mellom 15–74 år som er registrert i det sentrale folkeregisteret. For å komme med i folkeregisteret er hovedregelen at man må oppholde seg, eller planlegge å oppholde seg, minst seks måneder i landet. AKU fanger derfor i liten grad opp personer som arbeider på korttidsoppdrag i Norge.

I den registerbaserte sysselsettingsstatistikken benyttes samme avgrensning som i AKU for hvilke personer statistikken dekker. Datagrunnlaget er bl.a. NAVs arbeidsgiver- og arbeidstakerregister, lønns- og trekkoppgaverregisteret og registre fra Sentralskattekontoret for utenlandssaker. SSB har på bakgrunn av den registerbaserte sysselsettingsstatistikken utarbeidet statistikk også over sysselsatte og arbeidsledige på korttidsopphold i Norge. Denne statistikken fanger bl.a. opp personer som pendler til jobb i Norge eller i Nordsjøen, og personer fra Norden eller de nye EØS-landene som følger med sin arbeidsgiver på korttidsoppdrag i Norge. Tallene omfatter foreløpig ikke selvstendig næringsdrivende eller sjøfolk fra land utenfor EØS-området.

Arbeidskraftregnskapet er en del av nasjonalregnskapet (NR). Både AKU og den registerbaserte sysselsettingsstatistikken inngår som grunnlag for arbeidskraftregnskapet, sammen med annen økonomisk statistikk. NR er ment å dekke all sysselsetting i innenlandske bedrifter, uavhengig av om den sysselsatte er bosatt i Norge eller ikke. Dermed skal bl.a. utenlandsboende sjøfolk på norske skip og plattformer og personer som pendler til jobb i Norge være medregnet. Personer på korttidsopphold i Norge regnes med dersom de er ansatt i en innenlandsk bedrift. Verdien av arbeidsinnsatsen til personer som er ansatt i en utenlandsk bedrift på oppdrag som varer under 12 måneder, defineres i NR som import av tjenester, og disse personene skal ikke inngå i sysselsettingstallene. Arbeidskraftregnskapet er, på bakgrunn av registerbasert sysselsettings- og inntektsstatistikk, videreutviklet den siste tiden for bedre å fange opp kortsiktig arbeidsinnvandring.

Ved utgangen av 2006 var det totalt 2 362 000 sysselsatte i Norge i henhold til AKU, mens det i henhold til NR var sysselsatt 2 419 000 personer. Fra 2005 til 2006 økte sysselsettingen med 65 000 personer i henhold til AKU og 72 000 personer totalt ifølge NR. At veksten i nasjonalregnskapstallene er noe sterkere enn i AKU-tallene har bl.a. sammenheng med den sterke veksten i den kortsiktige arbeidsinnvandringen til Norge.

¹ De ulike prinsippene som anvendes i AKU og nasjonalregnskapet følger av internasjonale anbefalinger om måling av sysselsetting for de to statistikkene.

² For å regnes som innenlandsk, må en bedrift forvente å drive produksjon i Norge i minst 12 måneder.

hele 72 000 personer fra 2005 til 2006. Veksten i 2006 var den høyeste på 20 år, og målt i antall personer var det den største økningen som er registrert i Norge. Det er stor gjennomstrømning i arbeidsmarkedet, og det er derfor klart flere som har kommet i arbeid enn nettoøkningen i sysselsettingen viser. Ifølge AKU var det sysselsatt 81 000 flere personer i 4. kvartal 2006 enn det var ett år tidligere. I 4. kvartal 2006 var det imidlertid 224 000 personer sysselsatt, ifølge AKU, som ikke var sysselsatt ett år tidligere. Innvandring og andre endringer i befolkningssammensetningen forklarer 24 000 personer av denne veksten, mens 200 000 personer som ble sysselsatt i perioden kom fra andre statuser, herav om lag halvparten fra utdanning, en fjerdedel fra arbeidsledighet og om lag 10 pst. fra uføre-, tidlig- eller alderspensjon. I samme periode gikk 144 000 personer ut av sysselsetting. Av disse gikk bare 13 000 personer til arbeidsledighet, mens de resterende gikk ut av arbeidsstyrken.

Veksten i sysselsettingen har i denne oppgangskonjunkturen vært særlig sterk innen bygge- og anleggsnæringen, forretningsmessig tjenesteyting og i deler av industrien. Økningen i sysselsettingen innen forretningsmessig tjenesteyting har utgjort mer enn en fjerdedel av den samlede veksten i sysselsettingen det siste året, mens offentlig sektor har stått for i underkant av en fjerdedel. For-

retningmessig tjenesteyting omfatter imidlertid også personer som har fått arbeid gjennom et bemannings- eller vikarbyrå, men som arbeider innen andre næringer. Det er i hovedsak kommunal sektor som har bidratt til oppgangen i offentlig sektor.

I nasjonalregnskapstallene legger SSB til grunn at det var 47 000 personer av de sysselsatte i 2006 som var i landet på korttidsopphold, og at nye innvandrere og personer på korttidsopphold utgjorde 15–25 pst. av den samlede sysselsettingsveksten det siste året. Den sterke arbeidsinnvandringen har bidratt til et høyere aktivitetsnivå og trolig også til høyere sysselsetting blant nordmenn.

Det er fortsatt høy etterspørsel etter arbeidskraft. I april i år var tilgangen på ledige stillinger annonsert i media 28 pst. høyere enn ett år tidligere. Dette tallet er trolig noe lavere enn den reelle økningen i etterspørselen etter arbeidskraft, ettersom stadig flere bedrifter søker etter medarbeidere gjennom annonser på internett eller gjennom bemanningsbyråer. Forholdet mellom beholdningen av registrert arbeidsledige og beholdningen av utlyste stillinger nærmer seg nå et historisk lavt nivå. Ved utgangen av april var det bare 1,8 helt ledige arbeidssøkere per ledige stilling, noe som er mer enn en halvering fra samme tid i fjor. Vi må tilbake til høykonjunkturen på 1980-tallet for å finne tilsvarende lave forholdstall. Stramheten i arbeids-

Tabell 2.3 Hovedtall for utviklingen på arbeidsmarkedet. Prosentvis endring fra året før

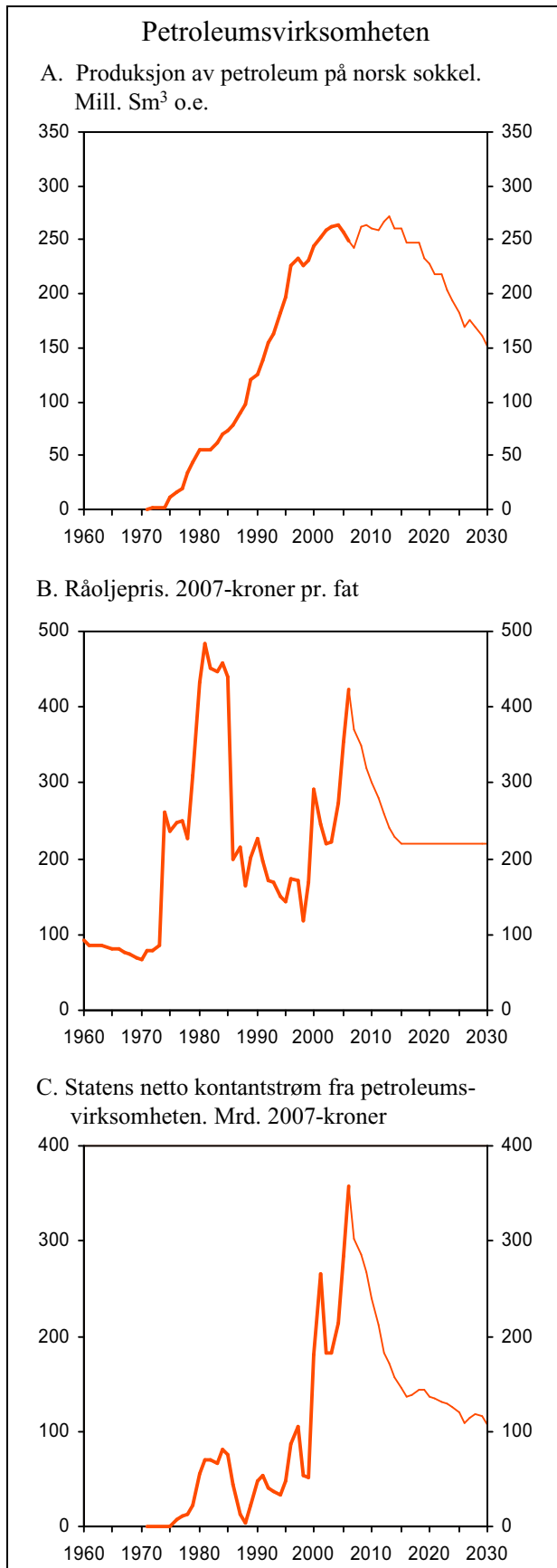
	Nivå 2006	Årlig gj.snitt 1997–2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
<i>Etterspørsel etter arbeidskraft:</i>								
Utførte timeverk. Mill.	3 403	0,8	-0,7	-2,1	1,8	1,3	2,1	2,0
Gjennomsnittlig arbeidstid, timer pr. år	1 407	-0,8	-1,1	-1,1	1,3	0,3	-1,0	-0,1
Sysselsetting, 1000 personer	2 419	1,5	0,4	-1,0	0,5	1,0	3,1	2,1
<i>Tilgang på arbeidskraft:</i>								
Befolkning 16–74 år, 1000 personer	3 398	0,4	0,6	0,7	0,8	0,9	0,9	0,9
Arbeidsstyrken, 1000 personer ³	2 446	1,1	0,7	-0,1	0,3	0,8	1,6	1,2
<i>Nivå:</i>								
Yrkesdeltakelse (16–74 år) ^{1,3}		73,2	73,5	72,9	72,6	72,4	72,0	72,2
Yrkesdeltakelse (16–64 år) ^{1,3}		80,5	80,3	79,3	79,1	78,9
AKU-ledige ^{2,3}		3,5	3,9	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5
Registrerte arbeidsledige ^{2,4}		2,8	3,2	3,9	3,8	3,5	2,6	1,9

¹ Arbeidsstyrken i pst. av befolkningen i yrkesaktiv alder.

² I prosent av arbeidsstyrken.

³ Brudd i serien i 2006.

⁴ Brudd i serien i 1999. For årene 1997–1998 er det beregnet tall som er i samsvar med omleggingen.

Figur 2.10 Petroleumsproduksjon og statens inntekter fra petroleumsvirksomheten

Kilder: Olje- og energidepartementet og Finansdepartementet.

markedet illustreres også av at hele 62 pst. av bedriftene i Norges Banks regionale nettverk i marsrunden meldte at de vil ha problemer med å møte en etterspørselsvekst, og 53 pst. av bedriftene meldte at tilgangen på arbeidskraft vil begrense produksjonen dersom etterspørselen tiltar. I mars i fjor var de tilsvarende tallene henholdsvis 49 og 39 pst.

Sysselsettingen anslås nå å øke med 50 000 personer i gjennomsnitt fra 2006 til 2007. Det er 20 000 flere enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2007. Anslaget innebærer likevel at veksten gjennom 2007 vil bli svakere enn gjennom 2006.

Utviklingen i *timeverkene* viste lenge i denne konjunkturoppgangen en langt sterkere utvikling enn personsysselsettingen. Dette hadde bl.a. sammenheng med at *sykefraværet* falt klart gjennom 2004 og inn i 2005. Etter 2005 har imidlertid det samlede sykefraværet tatt seg noe opp igjen. Ifølge Statistisk sentralbyrå var det samlede sykefraværet i 2006 om lag 3½ pst. høyere enn året før. Veksten i sykefraværet har imidlertid vært avtakende gjennom de siste kvartalene.

Det stramme arbeidsmarkedet kan innebære at et økt behov for arbeidskraft framover også vil slå ut i økninger i den gjennomsnittlige arbeidstiden. Dette kan skje gjennom økte stillingsbrøker eller mer bruk av overtid. Ifølge AKU anså 116 000 personer seg som undersysselsatt i 1. kvartal i år. Dette er om lag uendret fra ett år tidligere. Antall personer på lang deltid (30 – 36 timer per uke) har imidlertid økt i forhold til antall personer på kort deltid (inntil 30 timer per uke), og det potensielle arbeidstilbudet fra de undersysselsatte er klart mindre enn det var for ett år siden. Dette tyder på at de undersysselsatte nå gjennomsnittlig er nærmere den stillingsbrøken de ønsker seg enn på samme tid i fjor. Timeverkene anslås i denne meldingen å øke med 2,0 pst. fra 2006 til 2007. Sammen med en økning i sysselsettingen innebærer dette en svak økning i den gjennomsnittlige arbeidstiden gjennom 2007.

Den høye etterspørselen etter arbeidskraft har også gitt seg utslag i en raskt synkende *arbeidsledighet*. Ifølge AKU utgjorde arbeidsledigheten 3,4 pst. av arbeidsstyrken i 2006, svarende til 83 000 personer. Nedgangen i ledigheten har fortsatt inn i 2007. I 1. kvartal i år var AKU-ledigheten falt til 2,7 pst. av arbeidsstyrken. Fortsatt god veksttakt i sysselsettingen og høy etterspørsel etter arbeidskraft ventes å bidra til en viss videre nedgang i AKU-ledigheten framover. Tall for registrerte ledige fra NAV viser dessuten fortsatt nedgang i april. Gitt det lave nivået på ledigheten, er

rommet for en videre nedgang i ledigheten begrenset.

I 2006 var det i gjennomsnitt 62 900 *registrert helt ledige* personer, svarende til 2,6 pst. av arbeidsstyrken. Ved utgangen av april i år var det registrert 47 300 helt ledige ved arbeidskontorene, eller 2,0 pst. av arbeidsstyrken. Det er 19 300 færre enn ett år tidligere. Sesongjusterte tall viser at antall helt ledige personer har falt med vel 1 100 i gjennomsnitt per måned i perioden januar-april, og den sesongjusterte ledigheten utgjør nå 1,9 pst. av arbeidsstyrken.

I denne meldingen legges det til grunn en AKU-ledighet på 2,5 pst. som gjennomsnitt for innværende år. Dette er $\frac{3}{4}$ prosentpoeng lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2007. Den registrerte ledigheten anslås til 48 000 personer som gjennomsnitt i 2007, svarende til 1,9 pst. av arbeidsstyrken.

2.3 Petroleumsvirksomheten

Gjennomsnittlig oljepris for årets fire første måneder var 60 USD, eller om lag 370 kroner pr. fat. Til sammenlikning var gjennomsnittlig oljepris 412 kroner pr. fat i 2006. Oljeprisen falt noe i januar, for så å øke markert fram mot april. Den 30. april var oljeprisen på 66,6 USD. Prisen på råolje er fortsatt relativt høy, men noe lavere enn på samme tidspunkt i fjor. Prisutviklingen hittil i år må bl.a. ses i sammenheng med den spente situasjonen i Midt-Østen og usikkerhet knyttet til oljeleveranser fra Nigeria.

I futuresmarkedet for råolje ble det 30. april 2007 betalt 68,2 USD pr. fat råolje for levering i juli i år og 70,4 USD for levering i desember. I denne meldingen legges det til grunn en gjennomsnittlig oljepris på 370 kroner pr. fat i år, noe som er en nedjustering på 20 kroner pr. fat fra Nasjonalbudsjettet 2007, jf. figur 2.10B. Som i Nasjonalbudsjettet 2007 legges det til grunn at oljeprisen gradvis faller til et langsiktig nivå på 220 2007-kroner pr. fat i 2015. Forventet gasspris for 2007 og 2008 er også noe redusert, som følge av nedjustert anslag for oljepris, samt reduserte spotmarkedspriser på gass.

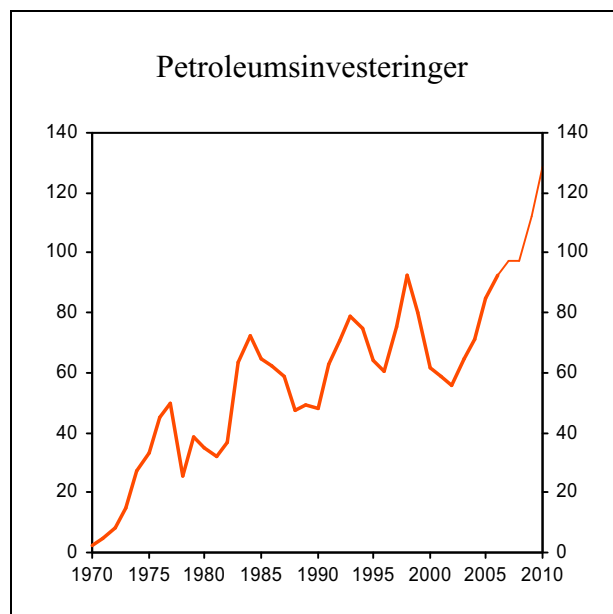
Oljedirektoratet anslår at totale utvinnbare *ressurser* på norsk sokkel pr. 31. desember 2006 var 13,1 mrd. standard kubikkmeter oljeekvivalenter (Sm^3 o.e.). Av dette er om lag 35 pst. produsert, mens reserver som er vedtatt eller godkjent for utbygging, utgjør 28 pst.

Petroleumsproduksjonen på norsk sokkel utgjorde ifølge Oljedirektoratet 249 mill. Sm^3 o.e. i 2006, jf. figur 2.10A. For 2007 ventes det at samlet

produksjon vil falle med om lag 2 pst. Det er en reduksjon i produksjon av olje (inkl. NGL) som trekker ned den samlede produksjonen framover, mens produksjon av gass forventes å øke både i innværende år og i årene framover. Anslagene for total petroleumsproduksjon i 2007 er redusert med om lag 9 pst. i forhold til anslagene som lå til grunn i Nasjonalbudsjettet 2007. Reduksjonen skyldes bl.a. at forsinkelser i boreprogrammer fører til forskyvninger i produksjonen.

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall utgjorde *investeringene* i oljeutvinning og rørtransport om lag 100 mrd. kroner i 2006, jf. figur 2.11. Basert på opplysninger innrapportert av selskapene anslås petroleumsinvesteringene å øke med 5 pst. i 2007. For 2008 ventes det ingen endring i nivået på petroleumsinvesteringene, mens det for 2009 og 2010 ventes en økning på 15 pst. pr. år. De nye tallene innebærer at investeringsanslagene de nærmeste årene er justert opp etter at Nasjonalbudsjettet 2007 ble lagt fram. Spesielt for perioden 2010–2015 er investeringsanslagene nå økt betydelig, både i eksisterende og nye prosjekter. Det skyldes bl.a. at anslaget for antall letebrønner har økt, men gjennomsnittlig anslått kostnad pr. brønn er også høyere enn det som lå til grunn for Nasjonalbudsjettet 2007.

I forhold til Nasjonalbudsjettet 2007 er også anslagene for *driftskostnader* økt for årene framover. Økningen skyldes flere forhold, bl.a. forlenget levetid på flere felt og økte kostnader i forbindelse med vedlikehold, både som følge av mer

Figur 2.11 Bruttoinvesteringer i oljeutvinning og rørtransport. Mrd. 2004-kroner

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

omfattende vedlikehold og som følge av modifikasjoner. Videre har omlegging av arealavgiften medført økte kostnader.

Samlet sett er kostnadene knyttet til investeringer og drift betydelig oppjustert siden Nasjonalbudsjettet 2007. Samtidig er anslagene for oljepris og petroleumsproduksjon redusert. Disse endringene innebærer lavere anslag for eksportinntekter, kontantstrømmen til staten fra petroleumsvirksomheten, og nåverdien av petroleumsformuen.

Statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten i 2007 anslås til om lag 300 mrd. kroner. Av dette utgjør betalte skatter og avgifter om lag 184 mrd. kroner, mens inntekter fra SDØE utgjør om lag 103 mrd. kroner. I tillegg kommer utbetalt aksjeutbytte på om lag 14 mrd. kroner. Anslaget for statens netto kontantstrøm i 2007 er om lag 60 mrd. kroner lavere enn anslaget i Nasjonalbudsjettet 2007.

Verdien av *petroleumsformuen*, definert som nåverdien av netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten fra og med 2007, anslås på usikkert grunnlag til om lag 3 500 mrd. 2007-kroner. Statens andel av formuen anslås til om lag 3 260 mrd. 2007-kroner. I tråd med tidligere praksis er det lagt til grunn en realrente på 4 pst. i beregningen av formuen. Som følge av innarbeiding av de nye anslagene for kostnader knyttet til investering og drift

som omtalt ovenfor, er formuesanslaget redusert med om lag 660 mrd. 2007-kroner sammenliknet med anslaget i Nasjonalbudsjettet 2007. Statens andel er redusert med om lag 400 mrd. 2007-kroner. Realavkastningen, eller permanentinntekten, av petroleumsformuen er beregnet til om lag 140 mrd. 2007-kroner. Av dette utgjør statens andel om lag 130 mrd. kroner. Avkastningen av kapitalen i Statens pensjonsfond – Utland kommer i tillegg. Ved utgangen av 2006 utgjorde den samlede kapitalen i fondet 1 783 mrd. kroner, noe som gir en forventet realavkastning på 71,3 mrd. kroner i 2007.

Verdien av *eksporten* fra petroleumssektoren anslås til om lag 439 mrd. kroner i 2007, mot om lag 515 mrd. kroner i Nasjonalbudsjettet 2007. Eksportverdien neste år anslås til om lag 455 mrd. kroner, om lag 69 mrd. kroner lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2007.

2.4 Internasjonal økonomi

Oppgangen i verdensøkonomien de siste årene har vært den kraftigste siden begynnelsen av 1970-tallet. Sterk vekst i en rekke framvoksende økonomier, og økt deltakelse i det internasjonale vare- og tjenestebytet fra disse, har bidratt til oppgangen. Også i år ventes det solid vekst internasjonalt. I

Tabell 2.4 Anslåtte hovedtall for petroleumsvirksomheten

	2006	2007	2008	2011	Virkning av en endring i oljeprisen på 10 kroner i 2007
<i>Forutsetninger:</i>					
Råoljepris, kroner pr. fat	412	370	358	307	
Råoljepris, 2007-kroner pr. fat	424	370	350	280	
Produksjon, mill. Sm ³ o.e	249	243	262	258	
– Råolje og NGL.....	161	150	153	140	
– Naturgass	88	93	109	118	
<i>Mrd. 2007-kroner:</i>					
Eksportverdi ¹	509	439	455	391	7,3
Påløpte skatter og avgifter ²	222	171	181	121	6,3
Betalte skatter og avgifter ²	217	184	176	130	3,1
Netto inntekt SDØE	126	103	100	89	2,9
Statens netto kontantstrøm ³	355	301	292	233	6,0
Investeringer i oljevirksomheten, mrd. 2004-kroner	93	97	97	109	

¹ Råolje, naturgass, NGL og rørtransport.

² Ordinær skatt på inntekt og formue, særskatt, produksjonsavgift, arealavgift og CO₂-avgift.

³ Summen av betalte skatter og avgifter, netto innbetalinger fra Statens direkte økonomiske engasjement (SDØE) i petroleumsvirksomheten og betalt aksjeutbytte fra Statoil.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, Olje- og energidepartementet og Finansdepartementet.

Kina, India og andre framvoksende økonomier er veksten fortsatt høy, og euroområdet og Japan opplever nå vekstrater i overkant av trend. I USA svekkes imidlertid veksten av fallende boliginvesteringer. BNP-veksten hos Norges handelspartnere anslås å avta fra 3,7 pst. i fjor til 3,2 pst. i år. Anslaget for 2007 er likevel oppjustert med ½ prosentpoeng siden Nasjonalbudsjettet 2007. Oppjusteringen skyldes at utsiktene for Norden og euroområdet har styrket seg. For verdensøkonomien samlet anslås det at BNP-veksten avtar fra 5,4 pst. i fjor til 4,9 pst. i år.

Sterk vekst over tid, høy kapasitetsutnyttning og flere midlertidige effekter har bidratt til at prisene har tiltatt noe den siste tiden, særlig i USA og Storbritannia. I de nordiske landene har prisstigningen så langt vært moderat, men høyere aktivitet og økt kapasitetsutnyttning vil trolig føre til høyere prisvekst framover. Også i euroområdet er prisveksten moderat. I Japan er det fortsatt meget lav prisvekst. Alt i alt legges det til grunn at konsumprisveksten hos Norges handelspartnere holder seg i underkant av 2 pst. i år.

Det økonomiske oppsvinget har bidratt til en betydelig bedring i arbeidsmarkedet i en rekke land, særlig i Europa. Hos Norges handelspartnere falt arbeidsledigheten samlet fra 6,8 pst. i 2005 til 6,2 pst. i fjor. Fortsatt sterk vekst ventes å bidra til at arbeidsledigheten avtar videre til 5,8 pst. i år.

Rentene internasjonalt har gjennomgående blitt satt opp gjennom det siste halvåret. Den europeiske sentralbanken (ESB) har siden september 2006 hevet renten med ytterligere ¾ prosentpoeng til 3¾ pst., og signaler fra ESB tyder på ytterligere renteøkninger framover. Også i Storbritannia og Sverige har sentralbankene hevet styringsrenten det siste halvåret, til henholdsvis 5½ pst. og 3¼ pst. Sentralbanken i USA har holdt styringsrenten uendret på 5¼ pst. siden i fjor sommer. Den japanske sentralbanken forlot nullrentepolitikken sommeren 2006 da den hevet renten til ½ pst. Banken hevet renten med ytterligere ½ prosentpoeng i februar i år.

Rentene på obligasjoner med lang løpetid har vært historisk lave de siste årene, noe som har støttet opp under den økonomiske veksten. Økte styringsrenter den senere tiden har bidratt til en viss oppgang også i de langsiktige rentene internasjonalt. Nivåene er imidlertid fortsatt lave.

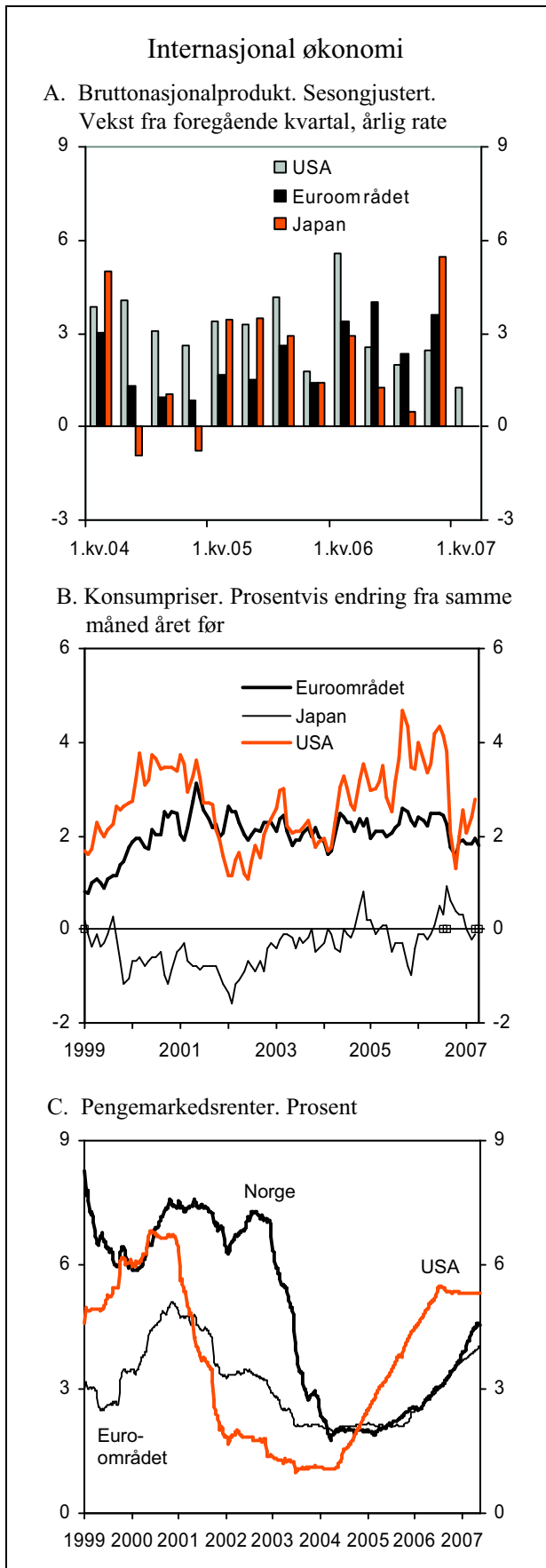
Amerikanske dollar har svekket seg det siste halve året, særlig mot euro og britiske pund. Dette har trolig bl.a. sammenheng med forventninger blant markedsaktører om at renten vil bli satt ned i USA framover, samtidig som det forventes innstramminger i pengepolitikken i andre land.

I USA har den økonomiske veksten vist tegn til avmatning det siste året, bl.a. som følge av den store usikkerheten som har preget det amerikanske boligmarkedet. Boligprisene har flatet ut, omsetningstiden for brukte boliger har steget markert og boliginvesteringene har falt kraftig. I andre deler av økonomien har aktiviteten likevel holdt seg godt oppe, og arbeidsmarkedet er fortsatt stramt. Avkjølingen i boligmarkedet og avtakende vekst i amerikansk økonomi ventes etter hvert å slå ut i økt arbeidsledighet og bidra til å dempe veksten i husholdningenes etterspørsel. De fleste observatører antar imidlertid at aktiviteten tar seg opp igjen mot slutten av året, etter hvert som de negative impulsene fra boligmarkedet avtar. I denne meldingen legges det til grunn en BNP-vekst i amerikansk økonomi på 2,1 pst. i år.

Etter flere år med svak økonomisk utvikling tok veksten i euroområdet seg markert opp i fjor. BNP økte med 2,7 pst. fra 2005 til 2006, som er den sterkeste veksten på seks år. Oppgangen drives i hovedsak av sterk vekst i investeringene og eksporten, men også av tiltagende innenlandsk etterspørsel. Optimismen i industrien og næringslivet er høy, og husholdningenes tiltro til det økonomiske utviklingen begynner endelig å ta seg opp. Oppsvinget har ført til høy sysselsettingsvekst og en markert nedgang i arbeidsledigheten. Husholdningenes disponible inntekt har likevel bare økt moderat, blant annet som følge av relativt lav lønnsvekst. Framover ventes lønnsveksten å ta seg noe opp, og sammen med en ytterligere nedgang i arbeidsledigheten vil dette trolig bidra til sterkere vekst i husholdningenes etterspørsel. Økt rente, sterkere eurokurs og noe svakere vekst internasjonalt trekker i motsatt retning. Samlet sett legges det til grunn en BNP-vekst i euroområdet på 2,6 pst. i år. Noe lavere oljepris og en sterkere euro ventes å bidra til at konsumprisveksten avtar til 1,9 pst.

I Storbritannia økte BNP med 2,7 pst. i fjor, noe mer enn året før. Innenlandsk etterspørsel har vært den viktigste vekstdriveren. God lønnsomhet og optimisme i næringslivet har bidratt til et markert oppsving i investeringene. Veksten i husholdningenes etterspørsel har vært noe mer moderat, men har tatt seg litt opp. I denne meldingen er det lagt til grunn en BNP-vekst i Storbritannia på 2,7 pst. i år. Den siste tiden har konsumprisveksten økt betydelig og ligger nå klart over sentralbankens inflasjonsmål. Dette skyldes i noen utstrekning forhold av midlertidig karakter, og prisveksten ventes derfor å dempes noe framover.

I Sverige økte BNP med hele 4,4 pst. i fjor. Det var kraftig vekst i eksporten og investeringene, og

Figur 2.12 Internasjonal økonomi

Kilder: Reuters EcoWin og Norges Bank.

raskt økende sysselsetting har ført til en markert økning i husholdningenes etterspørsel. En viss avdemping av veksten internasjonalt vil ventelig dempe eksportveksten framover. I denne meldingen legges det til grunn at BNP-veksten avtar til 3,6 pst. i år. Prisveksten er fortsatt lav som følge av sterk produktivitetsvekst og lav importert inflasjon. Fortsatt vekst over trend vil imidlertid kunne medføre høyere prisstigning framover. Det anslås i denne meldingen at prisveksten øker fra 1,4 pst. i fjor til 1,8 pst. i år.

I *Danmark* økte BNP med 3,3 pst. i fjor. Både privat forbruk, investeringene og eksporten økte markert. Den sterke veksten i husholdningenes etterspørsel har blant annet vært drevet av høy vekst i disponible realinntekter, fortsatt lave renter og en kraftig stigning i boligprisene. Sysselsettingen har økt, og ledigheten har gått ytterligere ned. Mangelen på arbeidskraft er nå tydelig i flere sektorer, særlig i bygge- og anleggsbransjen og i industrien. Høyere rente, et svakere boligmarked og lavere eksport forventes å dempe BNP-veksten til 2,4 pst. i år. Konsumprisveksten anslås å holde seg i underkant av 2 pst.

I *Japan* fortsatte den moderate oppgangen i fjor. BNP-veksten avtok noe midtveis i året, men tok seg opp igjen mot slutten. Det er i hovedsak eksporten og bedriftsinvesteringene som har bidratt til veksten de siste årene. Økt aktivitet har også ført til en klar bedring i arbeidsmarkedet, og arbeidsledigheten er nå på et lavt nivå. Det private forbruket utvikler seg imidlertid svakt som følge av moderat vekst i lønningene. Stemningsindikatorer tyder på at veksten i Japan vil holde seg noe over trend også framover, og det anslås nå en BNP-vekst på 2,3 pst. i år. Oppgangen har imidlertid ikke bidratt til noen vesentlig økning i prisene, og ulike mål på prisvekst kan tyde på at perioden med deflasjon enda ikke er over.

I de *nye EU-landene* økte BNP markert i fjor. For de ti landene som ble medlem i EU i 2004, steg BNP samlet sett med om lag 6 pst. Veksten var særlig sterk i de tre baltiske landene og i Tsjekkia og Slovakia. Samtidig tok BNP-veksten i Polen seg opp til nær 6 pst. Eksporten har vært den viktigste kilden til vekst i disse landene, godt hjulpet av oppgangen i euroområdet. Arbeidsmarkedet er i klar bedring, og både næringslivet og husholdningene ser optimistisk på fremtiden. Også i Romania og Bulgaria, som ble medlem av EU i 1. januar i år, har veksten vært sterk det siste året.

Mange land *utenfor OECD*, særlig enkelte asiatiske land, har hatt meget sterk vekst gjennom flere år. I *Kina* økte BNP med 10,7 pst. i fjor. Foreløpige nasjonalregnskapstall viser at veksten fort-

Tabell 2.5 Hovedtall for internasjonal økonomi. Prosentvis endring fra året før

	Årlig gj.snitt 2003–2005	2006	2007
<i>Bruttonasjonalprodukt:</i>			
Handelspartnerne ¹	2,5	3,7	3,2
Euroområdet	1,3	2,7	2,6
USA	3,2	3,3	2,1
Japan	2,0	2,2	2,3
<i>Konsumpriser:</i>			
Handelspartnerne ¹	1,7	1,9	1,9
Euroområdet	2,2	2,2	1,9
USA	2,8	3,2	2,1
Japan	-0,3	0,2	0,1
<i>Arbeidsledighet²:</i>			
Handelspartnerne ¹	6,8	6,2	5,8
Euroområdet	8,7	7,9	7,3
USA	5,5	4,6	4,7
Japan	4,8	4,1	3,9

¹ Norges 25 viktigste handelspartnere.

² I prosent av arbeidsstyrken.

Kilder: OECD, IMF, Eurostat, nasjonale statistikkbyråer og Finansdepartementet.

satte i samme takt i 1. kvartal i år, da både industriproduksjon, investeringer og detaljhandel økte med tosfrede vekstrater. Veksten i Kina er særlig drevet av sterk oppgang i investeringer og eksport. Kinesiske myndigheter har innført en rekke tiltak for å dempe investeringsveksten og redusere risikoen for overoppheting av økonomien. Tiltakene synes imidlertid å ha hatt en begrenset effekt, og det ventes en BNP-vekst på 10 pst. i år. I *India* var BNP-veksten 9,3 pst. i fjor. Sterk innenlandsk etterspørsel og betydelig tjenesteeksport har bidratt til den høye veksten. Det ventes sterk vekst også i år. *Russland* har opplevd vekstrater på over 6 pst. de siste tre årene. De offentlige finansene har blitt styrket som følge av høye oljepriser, og det er innført reformer som har bedret økonomiens virkemåte. Det ventes at veksten holder seg over 6 pst. også i år. Høy vekst i prisene på råvarer og god tilgang på kapital har bidratt til at en rekke land i *Afrika og Latin-Amerika* har hatt en positiv utvikling den siste tiden.

Usikkerheten rundt anslagene for internasjonal økonomi synes mer balansert enn for et halvt år siden. Det er imidlertid fortsatt usikkerhet knyttet til bl.a. følgende forhold:

– Nedgangen i *boligmarkedet i USA* kan bli mer markert og gi større negative ringvirkninger enn lagt til grunn. Overskuddstilbudet av boliger

er høyt, og utsatte deler av boliglånsmarkedet opplever økt mislighold.

- *Finansmarkedene* synes mer sårbare enn tidligere. Dette skyldes en kombinasjon av høy verdistigning og lav risikoprising i aksjemarkedene. Markerte justeringer i aksjekursene vil kunne få negative ettervirkninger for realøkonomien i flere land, særlig i framvoksende økonomier.
- Høy kapasitetsutnyttning i flere land vil kunne bidra til at *inflasjonspresset* tiltar, særlig ved et nytt oppsving i oljeprisen. Strammere pengepolitikk vil kunne medføre lavere vekst enn lagt til grunn.
- *De globale handelsubalansene* er fortsatt betydelige. En brå og ukontrollert korreksjon, for eksempel i form av store valutakursendringer, vil kunne få negative konsekvenser for verdensøkonomien. Risikoen for et slikt utfall synes imidlertid å ha avtatt noe det siste halvåret, bl.a. som følge av at det amerikanske handelsunderskuddet viser tegn til å stabilisere seg.
- På den positive siden kan *oppgangen i euroområdet og i framvoksende økonomier* bli sterkere enn ventet. Strukturendringer i euroområdet kan ha bedret vekstevnen og fleksibiliteten i økonomien, og i både Europa og Asia er det et

potensial for høyere forbruksvekst enn man har sett hittil.

På litt lengre sikt kan tegn til økende *proteksjonisme* gi grunnlag for bekymring. Dersom det

internasjonale handelssamarbeidet svekkes, for eksempel ved at en ikke kommer til enighet i den pågående Doha-runden i Verdens handelsorganisasjon (WTO), vil vekstpotensialet i mange land reduseres.

3 Den økonomiske politikken

3.1 Virkemidler i den økonomiske politikken

Regjeringen vil føre en økonomisk politikk som legger til rette for høy sysselsetting, stabil økonomisk vekst og som sikrer bærekraften i offentlige velferdsordninger. De ulike delene av den økonomiske politikken må virke sammen for å nå disse målene.

Regjeringen legger handlingsregelen til grunn for *budsjettpolitikken*. Handlingsregelen er en plan for jevn og gradvis økning i bruken av petroleumsinntekter, om lag i takt med utviklingen i forventet realavkastning i Statens pensjonsfond – Utland. Samtidig understreker retningslinjene at hensynet til en stabil økonomisk utvikling skal tillegges betydelig vekt i den løpende utformingen av budsjettpolitikken. Budsjettpolitikken er nærmere omtalt i avsnitt 3.2.

Budsjettpolitikken må også ses i et langsiktig perspektiv. Til tross for dagens overskudd i offentlige budsjetter innebærer en aldrende befolkning store utfordringer i budsjettpolitikken på litt lengre sikt. Dette er nærmere behandlet i avsnitt 3.3.

Kommunesektoren har ansvar for mange viktige velferdsoppgaver. Den økonomiske virksomheten i kommunesektoren styres i første rekke gjennom de inntektsrammene Stortinget fastsetter. *Kommuneforvaltningens økonomi* omtales i avsnitt 3.4.

*Pengepolitikken*s langsiktige oppgave er å gi økonomien et nominelt anker, ved å sikte mot stabilitet i den norske kronens verdi, nasjonalt og i forhold til våre handelspartnere. Den operative gjennomføringen av pengepolitikken skal rettes inn mot lav og stabil inflasjon, definert som en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 pst. Av forskriften følger det at pengepolitikken skal bidra til å stabilisere utviklingen i produksjon og sysselsetting og til stabile forventninger om valutakursutviklingen. Pengepolitikken har dermed en klar rolle i å stabilisere den økonomiske utviklingen. Budsjett- og pengepolitikken må virke sammen for å bidra til en stabil utvikling i norsk økonomi. Pengepolitikken er omtalt i avsnitt 3.5.

Det er veksten i fastlandsøkonomien som betyr mest for velferdsutviklingen i Norge. Selv om petroleumsinntektene setter Norge i en gunstig situasjon sammenliknet med mange andre land, kan disse inntektene over tid kun gi et begrenset bidrag til vår samlede velferd. Skal vi videreføre en god utvikling, må vi som andre land gjennomføre nødvendige reformer for å sikre at arbeids- og næringslivet fungerer godt. En viktig forutsetning er at det legges til rette for økt arbeidstilbud.

Sysselsettingspolitikken må derfor innrettes slik at den bidrar til at flest mulig deltar i arbeidslivet og til at arbeidskraften finner anvendelse der det er størst behov for den. Et økt arbeidstilbud vil også gi et vesentlig bidrag til å møte de langsiktige budsjettutfordringene knyttet til en aldrende befolkning. Sysselsettingspolitikken omtales i avsnitt 3.6.

Et velfungerende arbeidsmarked vil bidra til at arbeidsledigheten holdes lav og yrkesdeltakelsen høy. Et hovedformål med *det inntektspolitiske samarbeidet* er å bidra til at kostnadsveksten i Norge ikke kommer ut av kurs i forhold til utviklingen hos våre handelspartnere. Selve gjennomføringen av inntektsoppgjørene er partenes ansvar. Inntektspolitikken omtales i avsnitt 3.7.

Regjeringens *skatte- og avgiftspolitik*k skal sikre inntekter til fellesskapet, bidra til rettferdig fordeling og et bedre miljø, og dessuten understøtte god ressursbruk og sysselsetting i hele landet. Hovedtrekkene i skatte- og avgiftsopplegget for 2007 ble omtalt i kapittel 4 i Nasjonalbudsjettet 2007. Skatte- og avgiftspolitikken bør som hovedregel ligge fast gjennom året. Regjeringen fremmer derfor kun forslag om enkelte mindre endringer i skatte- og avgiftsreglene i forbindelse med revisjonen av 2007-budsjettet. Forslagene er omtalt i avsnitt 3.8 i denne meldingen.

Som en del av pensjonsforliket mellom de tre regjeringspartiene og Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre var det enighet om å opprette en ny *individuell pensjonsordning*, jf. avsnitt 3.9.

Norge skal være et foregangsland i arbeidet med bærekraftig utvikling. Klimaendringene er den største miljøutfordringen verdenssamfunnet står overfor. Regjeringens arbeid med *klimapolitikk* omtales i avsnitt 3.10.

3.2 Budsjettpolitikken

3.2.1 Retningslinjene for budsjettpolitikken og de budsjettpolitiske utfordringene

Regjeringen legger handlingsregelen til grunn for budsjettpolitikken. Retningslinjene innebærer at varierende innbetalinger fra petroleumsvirksomheten til staten i sin helhet inntektsføres i Statens pensjonsfond – Utland, mens uttaket over tid skal svare til forventet realavkastning av fondet, anslått til 4 pst. Bruken av petroleumsinntekter frikobles på denne måten fra svingninger i oljeproduksjon, oljepris og årlig fondsavkastning.

Handlingsregelen bidrar til forutsigbarhet om finanspolitikken. I tillegg til en gradvis innfasing over tid legger retningslinjene vekt på at bruken av petroleumsinntekter det enkelte år må tilpasses konjunktursituasjonen, jf. boks 3.1. På denne

måten støtter finanspolitikken opp under pengepolitikken og legger til rette for en stabil utvikling i norsk økonomi.

Etter at handlingsregelen ble innført har bruken av petroleumsinntekter de fleste årene vært klart høyere enn den forventede realavkastningen av utenlandsdelen av Statens pensjonsfond. Dette må ses i sammenheng med at både internasjonal og norsk økonomi gikk inn i en lavkonjunktur i 2001. Samtidig som fondet i noen år vokste langsommere enn forventet, var det i denne situasjonen behov for å bruke statsbudsjettet til å stimulere etterspørselen etter varer og tjenester. I 2003 svarte bruken av oljepenger til 6,5 pst. av kapitalen i Statens pensjonsfond – Utland. Deretter har aktiviteten i norsk økonomi tatt seg opp, og merbruken av petroleumsinntekter er redusert. I 2006 var bruken av oljepenger om lag på linje med forventet realavkastning anslått til 4 pst. av fondskapitalen. I

Boks 3.1 Retningslinjer for budsjettpolitikken

Regjeringen Stoltenberg I la i St.meld. nr. 29 (2000–2001) fram følgende retningslinjer for budsjettpolitikken, som et stort flertall i Stortinget sluttet seg til:

- Petroleumsinntektene fases gradvis inn i økonomien, om lag i takt med utviklingen i forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland.¹
- Det legges vekt på å jevne ut svingninger i økonomien for å sikre god kapasitetsutnyttelse og lav arbeidsledighet.

Handlingsregelen legger til rette for en stabil utvikling i norsk økonomi både på kort og lang sikt:

- Statsbudsjettet skjermes fra virkningene av svingninger i petroleumspriser. Statens inntekter fra petroleumsvirksomheten plasseres i Statens pensjonsfond – Utland, mens det over tid er forventet realavkastning – anslått til 4 pst. av fondet ved inngangen til enkelte budsjettår – som skal brukes. Dermed får kortsiktige endringer i olje- og gasspriser lite å si for budsjettpolitikken, samtidig som petroleumsfarmen også kommer framtidige generasjoner til gode.
- Retningslinjene legger til rette for en jevn innfasing av petroleumsinntekter over tid. Bruken av petroleumsinntekter måles ved det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet og ikke det faktiske oljekorrigerede underskuddet. På den måten reduseres faren for at budsjettpolitikken skal bidra til å forsterke konjunktursvingningene i norsk økonomi, fordi budsjettets utgiftside isoleres fra konjunkturmessige svingninger i skatteinntektene. Ved store endringer i fondskapitalen, eller i forhold som påvirker det strukturelle, oljekorrigerede underskuddet, skal konsekvensene for bruken av petroleumsinntekter jevnes ut over flere år. En jevn innfasing av petroleumsinntektene bidrar til å redusere faren for brå og store omstillinger mellom konkurranseutsatte og skjermede næringer.
- Handlingsregelen bidrar til forutsigbarhet om bruken av petroleumsinntekter i norsk økonomi. På den måten støtter rammeverket for finanspolitikken opp under pengepolitikken og legger et grunnlag for stabile forventninger om innfasingen av oljepenger, bl.a. i valutamarkedet.
- Hensynet til en stabil økonomisk utvikling tillegges betydelig vekt. Handlingsregelen åpner for at en i perioder med høy ledighet kan bruke mer enn forventet realavkastning av fondskapitalen for å stimulere produksjon og sysselsetting. Motsatt vil det være behov for å holde igjen i finanspolitikken i perioder med høy aktivitet i økonomien.

¹ Statens petroleumsfond skiftet 1. januar 2006 navn til Statens pensjonsfond – Utland.

Boks 3.2 Det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet

Det oljekorrigerede budsjettunderskuddet påvirkes ikke bare av budsjettpolitikken, men også av konjunktursituasjonen og enkelte andre forhold. For eksempel er skatteinntektene forbigående lave i en lavkonjunktur, mens utgiftene til arbeidsledighetstrygd er høye. I en høykonjunktur er det omvendt. Andre inntekts- og utgiftsposter kan også variere betydelig fra år til år uten at det er uttrykk for strukturelle endringer i budsjettet. Dette gjelder bl.a. statens renteinntekter og renteutgifter og overføringene fra Norges Bank. I tillegg kan det oljekorrigerede underskuddet påvirkes av regnskapsmessige forhold.

Handlingsregelen for finanspolitikken knytter forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland opp mot *det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet*. Dette underskuddet er et mål på den underliggende bruken av petroleumsinntekter over statsbudsjettet, der en har korrigeret for bl.a. virkninger av konjunkturutviklingen. For å komme fra det oljekorrigerede til det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet gjøres følgende korreksjoner:

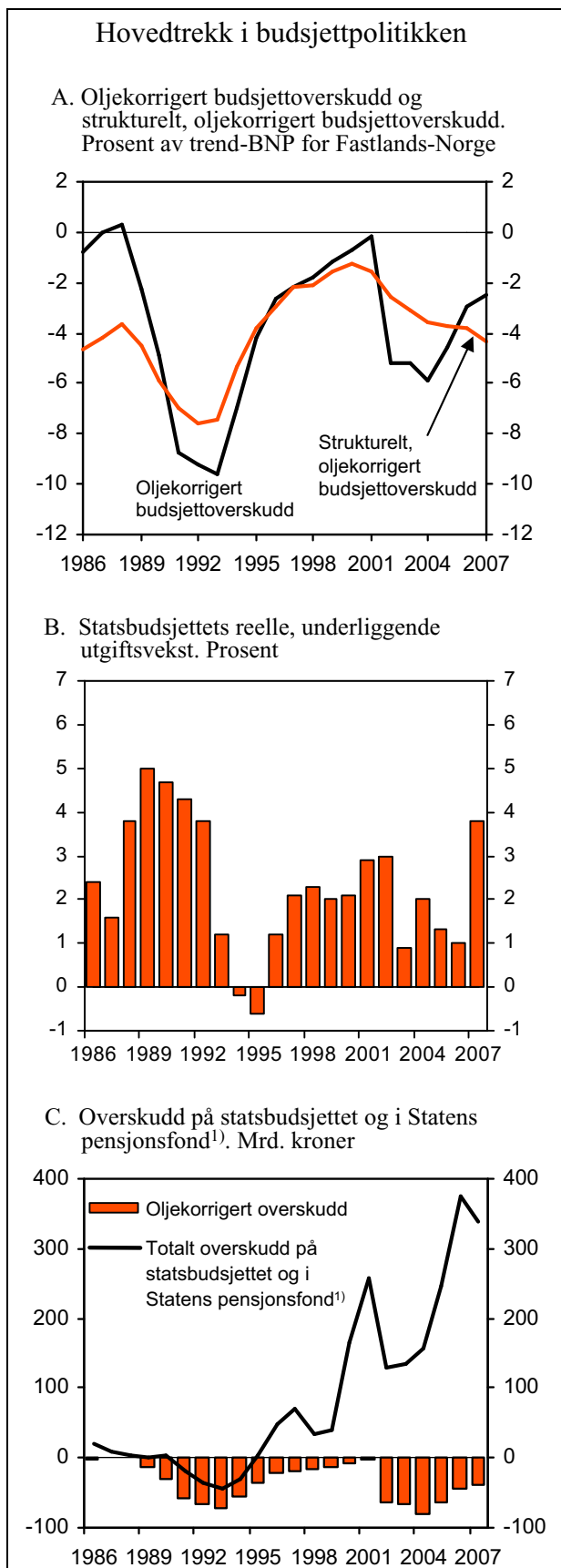
- For å justere den oljekorrigerede budsjettbalansen for virkningen av at konjunktorene avviker fra en normalsituasjon, beregnes budsjettvirkningene av at skattegrunnlagene avviker fra sine trendnivåer. Videre tas det hensyn til at også utbetalingen av ledighetstrygd avhenger av konjunktursituasjonen. De beregnede aktivitetskorreksjonene for 2006 og 2007 i tabell 3.1 reflekterer at norsk økonomi nå er inne i en kraftig høykonjunktur. I lavkonjunktoren tidligere i dette tiåret var også konjunkturkorreksjonene store, men da med motsatt fortegn.
- Det korrigeres for forskjellen mellom de faktiske nivåene på statens renteinntekter og renteutgifter og overføringene fra Norges Bank og de anslåtte normalnivåene på disse rente- og overføringsstrømmene. Fra og med 2002 og noen år framover blir det som ledd i en økning av Norges Banks egenkapital ikke overført midler fra banken til statsbudsjettet. Utviklingen i rentekorreksjonen fra 2006 til 2007 må ses i sammenheng med at de kontolånene Statens pensjonsfond – Norge hadde gitt til staten ble nedskrevet ved utgangen av 2006, noe som isolert sett bidrar til å redusere renteutgiftene over statsbudsjettet med 5,8 mrd. kroner i 2007.
- Det korrigeres for regnskapsmessige omlegginger og for endringer i funksjonsfordelingen mellom stat og kommune som ikke påvirker den underliggende utviklingen i budsjettbalansen.

Også en rekke andre land bruker et mål på den strukturelle budsjettbalansen som utgangspunkt for vurderinger av finanspolitikken. I tillegg offentliggjør OECD og EU jevnlig standardiserte anslag for medlemslandenes strukturelle budsjettunderskudd. Disse anslagene er basert på mer aggregerte beregninger enn Finansdepartementets opplegg for Norge. Det metodiske grunnlaget for å aktivitetskorrigere budsjettbalansen er imidlertid svært likt det som benyttes i Norge.

Tabell 3.1 Det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet. Mill. kroner

	2004	2005	2006	2007
Oljekorrigerert underskudd på statsbudsjettet	79 246	64 763	44 002	38 793
– Overføringer fra Norges Bank. Avvik fra beregnet trendnivå	4 878	5 080	5 280	5 640
– Netto renteinntekter. Avvik fra beregnet trendnivå	3 885	2 136	7 588	-5 476
– Særskilte regnskapsforhold.....	654	35	-1 948	280
– Aktivitetskorrigeringer	21 778	5 409	-23 002	-29 467
= Strukturelt, oljekorrigerert budsjettunderskudd	48 051	52 103	56 084	67 815
Målt i prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge.....	3,6	3,7	3,8	4,3
Endring fra året før i prosentpoeng ¹⁾	0,5	0,1	0,1	0,6

¹ Endringen i det strukturelle, oljekorrigerede underskuddet som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge brukes som en summarisk indikator på budsjettets virkning på økonomien. Positive tall indikerer at budsjettet virker ekspansivt. I motsetning til de modellberegningene som presenteres i nasjonalbudsjettene, tar denne indikatoren ikke hensyn til at ulike inntekts- og utgiftsposter kan ha ulik betydning for aktiviteten i økonomien.

Figur 3.1 Hovedtrekk i budsjettpolitikken

¹ Overskudd på statsbudsjettet og i Statens petroleumsfond for 2006.

Kilder: Finansdepartementet og Statistisk sentralbyrå.

dagens situasjon med rask økning i fondskapitalen og sterk vekst i norsk økonomi er det i tråd med handlingsregelen om bruken av petroleumsinntekter i noen år ligger under 4-prosentbanen.

Om få år vil befolkningsutviklingen legge et økende press på offentlige finanser. De langsiktige budsjettframskrivningene i Nasjonalbudsjettet 2007 viste at det med en videreføring av dagens dekningsgrader og ressursbruk pr. bruker i offentlig finansierte ordninger etter hvert vil oppstå et betydelig inndeckningsbehov i offentlige finanser, selv med en forholdsvis høy oljepris og en pensjonsreform i tråd med pensjonsforlikets rammer. Ved å vise tilbakeholdenhet i bruken av oljepenger i de nærmeste årene bygges det opp reserver i Statens pensjonsfond som vil gi grunnlag for høyere løpende inntekter, når de aldersrelaterte utgiftene for alvor begynner å stige noen år fram i tid.

3.2.2 Gjennomføringen av budsjettpolitikken i 2006

I statsregnskapet for 2006, som ble lagt fram for Stortinget 27. april, anslås det strukturelle, oljekorrigerte underskuddet til 56,1 mrd. kroner (tilsvarende 58,2 mrd. 2007-kroner). I forhold til nysaldert budsjett for 2006 er anslaget redusert med 6,4 mrd. kroner. Nedjusteringen skyldes dels at nivået på de strukturelle skatte- og avgiftsinntektene er oppjustert med 1,8 mrd. kroner. Samtidig bidro lavere utgifter netto til å redusere underskuddet med 4,6 mrd. kroner.

Kapitalen i Statens pensjonsfond – Utland utgjorde vel 1 390 mrd. kroner ved inngangen til 2006. Forventet realavkastning for 2006 – anslått til 4 pst. av kapitalen i fondet ved inngangen til året utgjør dermed 55,6 mrd. kroner. Det strukturelle, oljekorrigerte underskuddet i 2006 på 56,1 mrd. kroner var således om lag på linje med forventet avkastning av fondskapitalen.

I nysaldert budsjett for 2006 ble den reelle, underliggende veksten i statsbudsjettets utgifter anslått til 2 pst. Med utgangspunkt i statsregnskapet for 2006 er utgiftsveksten nå beregnet til 1 pst., jf. figur 3.1, dvs. en nedjustering med ett prosentpoeng. Nedjusteringen er bl.a. knyttet til lavere utgifter i statsregnskapet enn i nysaldert budsjett, samt noe sterkere pris- og lønnsvekst i 2006 enn tidligere lagt til grunn.

Mens det strukturelle underskuddet er et mål på den underliggende bruken av petroleumsinntekter, jf. boks 3.2, bestemmer det oljekorrigerte underskuddet (slik det anslås i nysaldert budsjett) hvor mye penger som faktisk skal overføres fra utenlandsdelen av Statens pensjonsfond til stats-

Tabell 3.2 Hovedtall på statsbudsjettet og i Statens pensjonsfond. Mrd. kroner

	Regnskap		Anslag
	2005	2006	2007
Totale inntekter	860,8	994,9	979,3
1 Inntekter fra petroleumsvirksomhet.....	297,0	376,6	322,7
1.1 Skatter og avgifter	168,8	217,3	183,9
1.2 Andre petroleumsinntekter	128,2	159,3	138,8
2 Inntekter utenom petroleumsinntekter	563,8	618,3	656,6
2.1 Skatter og avgifter fra Fastlands-Norge	517,9	562,5	601,8
2.2 Andre inntekter.....	45,9	55,9	54,8
Totale utgifter	650,1	683,5	716,7
1 Utgifter til petroleumsvirksomhet.....	21,4	21,2	21,3
2 Utgifter utenom petroleumsvirksomhet.....	628,6	662,3	695,4
Overskudd på statsbudsjettet før overføring til Statens pensjonsfond – Utland	210,8	311,4	262,6
– Netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten.....	275,5	355,4	301,4
= Oljekorrigert overskudd	-64,8	-44,0	-38,8
+ Overført fra Statens pensjonsfond – Utland.....	70,6	57,4	38,8
= Overskudd på statsbudsjettet	5,8	13,4	0,0
+ Netto avsatt i Statens pensjonsfond – Utland.....	205,0	298,0	262,6
+ Rente- og utbytteinntekter mv. i Statens pensjonsfond ¹	36,9	64,1	75,7
= Samlet overskudd på statsbudsjettet og i Statens pensjonsfond.....	247,6	375,5	338,3
Memo:			
Markedsverdien av Statens pensjonsfond – Utland ²	1390	1783	2160
Markedsverdien av Statens pensjonsfond ^{2,3}	1473	1890	2273

¹ Statens pensjonsfond ble opprettet 1. januar 2006 som en overbygning for Statens petroleumsfond og Folketrygdfondet. For 2005 viser tabellen kun til det tidligere Statens petroleumsfond.

² Ved utgangen av året.

³ Inkluderer kapitalen i Folketrygdfondet for 2005. Beholdningstallene er regnet ekskl. Folketrygdfondets kotelån til staten.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

budsjettet det enkelte år. Statsregnskapet for 2006 viser et oljekorrigert underskudd på 44,0 mrd. kroner. Dette er 13,4 mrd. kroner lavere enn anslått i nysaldert budsjett. I tillegg til at statsregnskapet viser lavere utgifter (netto 4,6 mrd. kroner) enn anslått, ble også de faktiske skatte- og avgiftsinntektene 8,6 mrd. kroner høyere enn anslått i nysaldert budsjett. Om lag 4/5 av denne veksten anslås å være knyttet til den sterke konjunkturoppgangen i norsk økonomi, bl.a. kan statistikk basert på momsoppgaver tyde på at den høy momsinnngang på slutten av fjoråret er knyttet til høy aktivitet i bygge- og anleggsbransjen. Også innbetalt arbeidsgiveravgift økte kraftig mot slutten av fjoråret, noe som må ses i sammenheng med sterk vekst i sysselsettingen.

Sammenliknet med det opprinnelige anslaget i Nasjonalbudsjettet 2006 og i saldert budsjett for

2006 er anslaget for det strukturelle, oljekorrigerte underskuddet i 2006 redusert med 9,8 mrd. kroner. Det oljekorrigerte underskuddet ble 26,8 mrd. kroner lavere enn opprinnelig anslått. At det oljekorrigerte underskuddet falt mer enn det strukturelle, oljekorrigerte underskuddet også for hele året sett under ett må igjen ses i lys av at konjunkturutviklingen bidro til at skatter og avgifter fra fastlandsøkonomien økte kraftig i 2006, jf. omtalen av momsinnngangen over.

Statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten ble høyere i 2006 enn opprinnelig anslått. Sammen med lavere oljekorrigert underskudd bidro dette til at det samlede overskuddet i statsregnskapet og i Statens pensjonsfond ble 375,5 mrd. kroner i 2006, jf. tabell 3.2. Overskuddet i statsregnskapet og i Statens pensjonsfond –

Tabell 3.3 Statsbudsjettets inntekter og utgifter i 2006. Endringer fra saldert budsjett til regnskap. Mill. kroner

	1 Saldert budsjett	2 Endring	3=1+2 Nysaldert budsjett	4 Endring	5=3+4 Regnskap	6=5-1 Memo: Endring fra saldert budsjett
A Inntekter utenom petroleumsinntekter	585 558	22 247	607 805	10 540	618 344	32 786
Skatter og avgifter fra Fastlands-Norge	541 650	12 215	553 865	8 594	562 459	20 809
Renteinntekter.....	12 567	939	13 506	392	13 898	1 331
Overføringer fra Norges Bank	0	0	0	0	0	0
Andre inntekter.....	31 341	9 093	40 434	1 553	41 987	10 646
B Utgifter utenom petroleumsvirksomhet.....	656 353	8 824	665 177	-2 831	662 346	5 993
Renteutgifter.....	18 100	7 837	25 937	-1 656	24 280	6 181
Dagpenger	8 718	-2 380	6 338	-148	6 190	-2 528
Andre utgifter	629 535	3 367	632 902	-1 026	631 876	2 341
C Oljekorrigert overskudd (A-B).....	-70 795	13 423	-57 372	13 370	-44 002	26 793
D Kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten...	327 939	29 980	357 919	-2 542	355 377	27 438
E Avsetning i Statens pensjonsfond – Utland	257 144	43 403	300 547	-2 542	298 005	40 861
F Overskudd før lånetransaksjoner (C+D-E) ...	0	0	0	13 370	13 370	13 370
G Rente- og utbytteinntekter mv. i Statens pensjonsfond – Utland	59 300	-10 300	49 000	6 709	55 709	-3 591
H Samlet overskudd på statsbudsjettet og Statens pensjonsfond – Utland (E+F+G)	316 444	33 103	349 547	17 537	367 084	50 640

Kilde: Finansdepartementet.

Utland ble 50,6 mrd. kroner høyere enn anslått i saldert budsjett, jf. tabell 3.3.

Kapitalen i utenlandsdelen av Statens pensjonsfond utgjorde knapt 1 783 mrd. kroner ved utgangen av fjoråret. Dette er nesten 393 mrd. kroner mer enn ved inngangen til året og 27 mrd. kroner mer enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2007. Den samlede kapitalen i Statens pensjonsfond, der også kapitalen i Statens pensjonsfond – Norge er inkludert, utgjorde 1 890 mrd. kroner ved utgangen av 2006.

3.2.3 Statsbudsjettet og Statens pensjonsfond i 2007

I saldert budsjett for 2007 ble det strukturelle, oljekorrigerte underskuddet i 2007 anslått til 71,0 mrd. kroner. Bruken av oljeinntekter ble anslått å øke med 5,9 mrd. 2007-kroner fra 2006 til 2007, tilsvarende en økning på 0,3 prosentpoeng målt som andel av verdiskapingen i fastlandsøkonomien. Makroøkonomiske modellberegninger indikerte at budsjettoplegget ga en stimulans til økonomien i samme størrelsesorden.

Kombinert med regnskapstallene for 2006 tilsier ny informasjon om utviklingen i norsk økonomi og innbetalt skatt hittil i år at de strukturelle skatte- og avgiftsinntektene mv. fra Fastlands-Norge kan bli 2,5 mrd. kroner høyere i 2007 enn anslått i saldert budsjett. I tillegg er anslaget for øvrige inntekter oppjustert med om lag 2,1 mrd. kroner, bl.a. som følge av økte utbytteinntekter fra børsnoterte selskaper, mens anslaget for utgifter under regelstyrte ordninger mv. er netto redusert med om lag 1,2 mrd. kroner.

Norsk økonomi har nå vokst sterkt i fire år, og konjunkturoppgangen ventes å fortsette. Sysselsettingen er kommet opp på et meget høyt nivå, og arbeidsledigheten har ikke vært lavere på 20 år. Tiltakende mangel på arbeidskraft gir fare for at lønnsveksten kan komme opp på et nivå som ikke er bærekraftig over tid. I denne situasjonen har Regjeringen valgt å benytte en betydelig del av det økte handlingsrommet som følger av nye anslag for inntekter og regelstyrte utgifter til å bringe det strukturelle, oljekorrigerte underskuddet under 4-prosentbanen for bruk av oljeinntekter. I tråd med dette foreslår Regjeringen endringer i budsjettet

Tabell 3.4 Statsbudsjettets inntekter og utgifter i 2007. Endringer fra Nasjonalbudsjettet til saldert budsjett og Revidert nasjonalbudsjett. Mill. kroner

	1 Nasjonal- budsjett	2 Endring	3=1+2 Saldert budsjett	4 Endring	5=3+4 Revidert nasjonal- budsjett
A Inntekter utenom petroleumsinntekter	635 862	5 789	641 651	14 924	656 575
Skatter og avgifter fra Fastlands-Norge.....	583 869	5 755	589 624	12 179	601 803
Renteinntekter.....	17 183	0	17 183	636	17 819
Overføringer fra Norges Bank	0	0	0	0	0
Andre inntekter	34 811	33	34 844	2 109	36 953
B Utgifter utenom petroleumsvirksomhet	692 904	2 889	695 793	-425	695 368
Renteutgifter.....	16 064	0	16 064	-2	16 062
Dagpenger	6 877	0	6 877	-2 137	4 740
Andre utgifter	669 963	2 889	672 852	1 714	674 566
C Oljekorrigert overskudd (A–B).....	-57 042	2 900	-54 142	15 349	-38 793
D Kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten.....	364 893	0	364 893	-63 488	301 405
E Avsetning til Statens pensjonsfond – Utland....	307 851	2 900	310 751	-48 139	262 612
F Rente- og utbytteinntekter mv. i Statens pensjonsfond.....	78 700	0	78 700	-3 000	75 700
G Samlet overskudd på statsbudsjettet og Statens pensjonsfond	386 551	2 900	389 451	-51 139	338 312

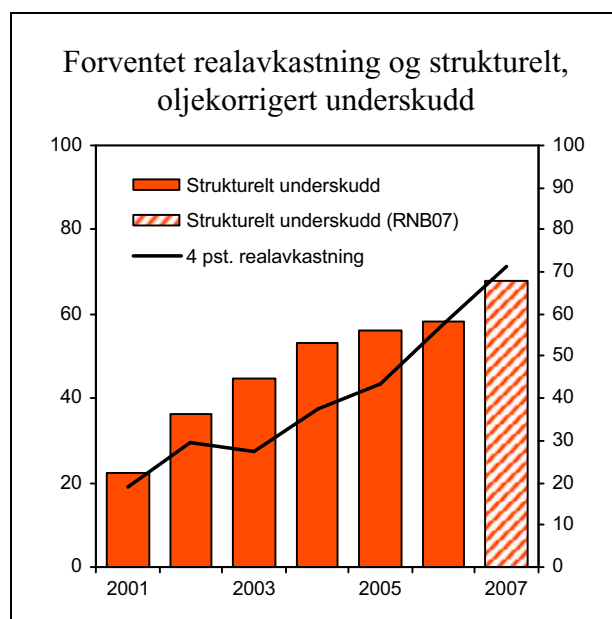
Kilde: Finansdepartementet.

som bidrar til å redusere det strukturelle underskuddet med 3,2 mrd. kroner, fra 71,0 mrd. kroner i saldert budsjett til 67,8 mrd. kroner. Bruken av oljeinntekter i 2007 vil dermed være om lag 3,5 mrd. kroner lavere enn forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland, anslått til 71,3 mrd. kroner.

Revisjonen av 2007-budsjettet innebærer at bruken av oljepenger kommer ned på et nivå tilsvarende 3,8 pst. av kapitalen i Statens pensjonsfond – Utland. Det ligger dermed an til at 2007 blir det første året etter innføringen av handlingsregelen der bruken av oljeinntekter blir lavere enn 4-prosentbanen. En slik mer forsiktig bruk av oljeinntekter i en høykonjunktur er i overensstemmelse med handlingsregelen for budsjettpolitikken, og må også ses i sammenheng med at det strukturelle underskuddet økte til et nivå langt over fondsavkastningen gjennom lavkonjunktoren tidlig i dette tiåret.

Innenfor denne rammen har Regjeringen funnet rom for noen viktige prioriteringer. Det foreslås økte bevilgninger til barnevern, gratis frukt og grønt i skolen og opplæring for voksne innvandrere. Miljøinnsatsen styrkes på en rekke områder, bl.a. ved økte bevilgninger til kollektivtran-

sport og tiltak for økt bruk av biodrivstoff. Det foreslås også økte bevilgninger til samferdsel og

Figur 3.2 Forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland og strukturelt, oljekorrigert underskudd. Mrd. 2007-kroner

Kilde: Finansdepartementet.

Tabell 3.5 Inntekter og utgifter i Statens pensjonsfond – Utland. Mrd. kroner¹

	Regnskap		Anslag
	2005	2006	2007
Inntekter	312,4	411,1	373,7
– Netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomhet	275,5	355,4	301,4
– Renteinntekter og utbytte mv.....	36,9	55,7	72,3
Utgifter	70,6	57,4	38,8
– Overføring til statskassen.....	70,6	57,4	38,8
Overskudd i Statens pensjonsfond – Utland.....	241,8	353,7	334,9
Memo: Netto avsetning fra statsbudsjettet.....	205,0	298,0	262,6

¹ Statens petroleumsfond skiftet 1. januar 2006 navn til Statens pensjonsfond – Utland.

Kilde: Finansdepartementet.

kommunikasjon, bl.a. til rassikring av tunneler og økte midler til bredbånd. Det vises til nærmere omtale i St.prp. nr. 69 (2006 – 2007) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2007.

Hovedtrekkene i Regjeringens forslag til revidert budsjett for 2007 er:

- Et strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd på 67,8 mrd. kroner, som er 3,5 mrd. kroner under forventet fondsavkastning, jf. figur 3.2. Målt som andel av kapitalen i Statens pensjonsfond Utland ved inngangen til året utgjør dette 3,8 pst.
- Det strukturelle, oljekorrigerte underskuddet utgjør 4,3 pst. av trend-BNP for Fastlands-Norge. Fordi anslaget for underskuddet i 2006 er betydelig redusert, tilsvarer dette en økning på 0,6 prosentpoeng fra året før.
- Den reelle, underliggende veksten i statsbudsjettets utgifter anslås til 3¼ pst. fra 2006 til 2007. Dette er ¾ prosentpoeng mer enn i tilleggsnummeret til Statsbudsjettet 2007 og saldert budsjett. Oppjusteringen av utgiftsveksten skyldes i hovedsak at utgiftene i statsregnskapet for 2006 ble lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2007.
- Anslaget for kommunesektorens inntekter i 2007 er oppjustert med 1,3 mrd. kroner sammenliknet med saldert budsjett. Den reelle veksten i kommunenes samlede inntekter fra 2006 til 2007 anslås til 0,5 pst., eller knapt 1,3 mrd. kroner, regnet i forhold til regnskap for 2006.

Det oljekorrigerte budsjettunderskuddet i 2007 anslås til 38,8 mrd. kroner, en nedjustering med 15,3 mrd. kroner i forhold til saldert budsjett, jf. tabell 3.4. Med en netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten på vel 301 mrd. kroner blir net-

toavsetningen til utenlandsdelen av Statens pensjonsfond i underkant av 263 mrd. kroner. Anslaget for statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten er nedjustert med 63,5 mrd. kroner sammenliknet med saldert budsjett. Nedjusteringen må ses i sammenheng med at anslaget for oljepriisen er satt ned med 20 kroner pr. fat til 370 kroner, samtidig som anslaget for petroleumsproduksjonen er redusert med vel 9 pst. I tillegg anslås kostnader og investeringer i petroleumsvirksomheten nå høyere enn opprinnelig lagt til grunn. Innbetalte oljeskatter i 2007, knyttet til 2. termin for 2006, er også lavere enn ventet. Samlet overskudd på statsbudsjettet og i Statens pensjonsfond anslås til om lag 338 mrd. kroner i 2007.

3.2.4 Statens pensjonsfond og statens pensjonsforpliktelser i folketrygden

Statens pensjonsfond ble opprettet 1. januar 2006 som en overbygning over det som tidligere var Statens petroleumsfond og Folketrygdfondet. Formålet med fondet er å understøtte statlig sparing for finansiering av folketrygdens pensjonsutgifter og underbygge langsiktige hensyn ved anvendelse av statens petroleumsinntekter. Forvaltningen av Statens Pensjonsfond er nærmere omtalt i St.meld. nr. 24 (2006–2007).

Som følge av en aldrende befolkning vil utgiftene til pensjoner, helse og omsorg stige kraftig i årene framover, mens petroleumsinntektene om noen år vil falle markert. Staten må derfor bygge opp betydelige økonomiske reserver for å unngå en for sterk økning i den finansielle belastningen for de yrkesaktive eller kraftig nedprioritering av andre velferdsoppgaver, jf. nærmere omtale i avsnitt 3.3.

Tabell 3.6 Statens pensjonsfond og statens forpliktelser til alderspensjoner i folketrygden. Mrd. kroner og prosent av BNP Fastlands-Norge ved utgangen av året

	2005	2006	2007
<i>Mrd. kroner</i>			
Statens forpliktelser til alderspensjoner fra folketrygden ¹	3645	3874	4184
Markedsverdien av Statens pensjonsfond ²	1473	1890	2273
<i>Prosent av fastlands-BNP</i>			
Statens forpliktelser til alderspensjoner fra folketrygden ¹	252,1	247,8	252,9
Markedsverdien av Statens pensjonsfond ²	101,9	120,9	137,4
<i>Memo</i>			
Statens pensjonsfond som andel av Statens forpliktelser til alderspensjoner i folketrygden (prosent)	40,4	48,8	54,3

¹ Nåverdien av allerede opptjente rettigheter til framtidige alderspensjonsutbetalinger fra folketrygden. Det er lagt til grunn en gjennomsnittlig årlig reallønnsvekst på 2 pst. og en realrente på 4 pst. Høyere reallønnsvekst eller lavere realrente vil innebære økte pensjonsforpliktelser. Anslaget omfatter ikke pensjonister bosatt i utlandet, eller folketrygdens forpliktelser til uføre- og etterlattepensjoner.

² Statens pensjonsfond ble opprettet 1. januar 2006 som en overbygning for Statens petroleumsfond og Folketrygdfondet. I tabellen er det også vist tall for 2005 basert på utviklingen i de to fondene. Fondskapitalen er regnet utenom Folketrygdfondets kontolån til staten.

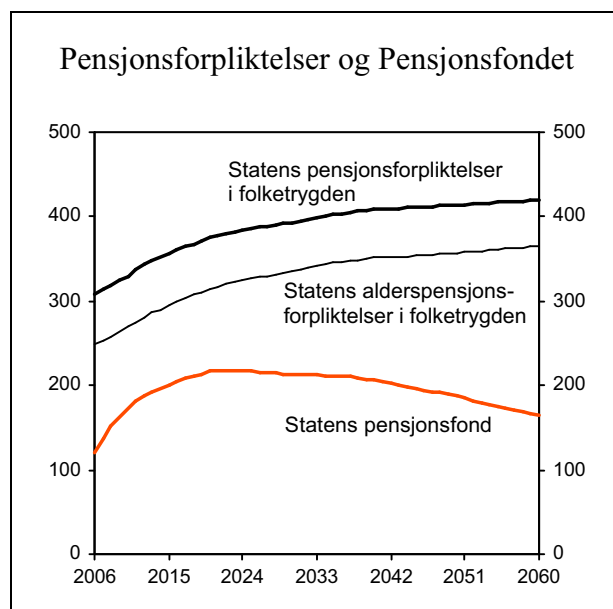
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Etableringen av et pensjonsfond gjør ikke i seg selv pensjonssystemet mer bærekraftig, og pensjonene i folketrygden vil fortsatt finansieres løpende over statsbudsjettet etter hvert som de kommer til utbetaling (såkalt «pay-as-you-go»). Bærekraften i pensjonssystemet må derfor ses i sammenheng med bærekraften i offentlige finanser samlet.

Alderspensjonsforpliktelsene – som er lik verdien av allerede opparbeidede rettigheter til framtidige alderspensjonsutbetalinger i folketrygden – anslås til nesten 3 900 mrd. kroner ved utgangen av 2006. Forpliktelsene anslås å øke med vel 300 mrd. kroner i 2007 til nesten 4 200 mrd. kroner, jf. tabell 3.6. Dette er litt høyere enn anslaget i Nasjonalbudsjettet 2007, noe som må ses i sammenheng med at anslaget for årslønnsveksten i 2006 og 2007 er noe oppjustert. Anslagene er basert på dagens pensjonssystem og middelalternativet i Statistisk sentralbyrås befolkningsframskriving fra 2005.

Som følge av høye petroleumsinntekter øker kapitalen i Statens pensjonsfond i øyeblikket raskere enn folketrygdens forpliktelser til alderspensjon. Markedsverdien av den samlede kapitalen i Statens pensjonsfond anslås til 2 273 mrd. kroner ved utgangen av 2007, hvorav om lag 2 160 mrd. kroner er plassert i utenlandsdelen og 113 mrd. kroner i Statens pensjonsfond – Norge. Statens pensjonsfond anslås å utgjøre vel 54 pst. av folketrygdens alderspensjonsforpliktelser ved utgangen av 2007, mot knapt 49 pst. ved utgangen av 2006. Pensjonsfondet ventes å øke noe sterkere

enn alderspensjonsforpliktelsene også i de nærmeste årene framover. Etter hvert vil imidlertid inntektene fra petroleumsvirksomheten avta, sam-

Figur 3.3 Statens pensjonsfond og statens pensjonsforpliktelser i folketrygden.¹ Prosent av BNP for Fastlands-Norge

¹ Statens pensjonsforpliktelser i folketrygden inkluderer rettigheter til alders-, uføre- og etterlattepensjoner. Nåverdien av framtidige pensjonsutbetalinger er beregnet med utgangspunkt i en gjennomsnittlig årlig reallønnsvekst på 2 pst. og en realrente på 4 pst.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Tabell 3.7 Statens Pensjonsfond – Utland, forventet realavkastning og strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd. Mrd. kroner og prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge

	Løpende priser			Faste 2007-priser			Strukturelt underskudd	
	Statens pensjonsfond – Utland ved inngangen til året ¹	Forventet avkastning (4 pst. av fonds-kapitalen)	Strukturelt, olje-korrigert budsjett-underskudd	Forventet avkastning (4 pst. av fonds-kapitalen)	Strukturelt, olje-korrigert budsjett-underskudd	Avvik fra 4 pst. banen	I pst. av trend-BNP for Fastlands-Norge	I pst. av fonds-kapitalen
2001....	386,6	-	18,1	-	22,4	-	1,6	4,7
2002....	619,3	24,8	30,7	29,4	36,4	7,0	2,5	5,0
2003....	604,6	24,2	39,1	27,6	44,6	17,0	3,1	6,5
2004....	847,1	33,9	48,1	37,5	53,1	15,7	3,6	5,7
2005....	1011,5	40,5	52,1	43,5	56,0	12,5	3,7	5,2
2006....	1390,1	55,6	56,1	57,7	58,2	0,5	3,8	4,0
2007....	1782,8	71,3	67,8	71,3	67,8	-3,5	4,3	3,8
2008....	2160,0	86,4	-	82,9	-	-	-	-
2009....	2504,4	100,2	-	92,8	-	-	-	-
2010....	2856,4	114,3	-	102,1	-	-	-	-

¹ I framskrivningen av fondskapitalen er det beregningsteknisk forutsatt et årlig uttak fra fondet svarende til 4 pst. av fondskapitalen ved inngangen til året.

Kilde: Finansdepartementet.

tidig som pensjonsforpliktelsene med dagens pensjonssystem vil fortsette å øke sterkt, jf. figur 3.3.

De opparbeidede alderspensjonsrettighetene er langt større enn kapitalen i Statens pensjonsfond. I tillegg kommer opparbeidede rettigheter til uføre- og etterlattepensjoner i folketrygden på om lag 1 000 mrd. kroner ved utgangen av 2007. Statens samlede pensjonsforpliktelser i folketrygden er dermed mer enn dobbelt så store som kapitalen i Statens pensjonsfond. De *samlede* pensjonsforpliktelsene i folketrygden anslås å øke med om lag 370 mrd. kroner i løpet av 2007, som er mer enn det anslåtte overskuddet i statsbudsjettet og Statens pensjonsfond.

En pensjonsreform i tråd med forliket i Stortinget vil redusere alderspensjonsforpliktelsene i folketrygden i forhold til gjeldende system. På usikkert grunnlag anslås det at forslagene i St.meld. nr. 5 (2006–2007) isolert sett vil kunne redusere folketrygdens utgifter til alderspensjoner, målt i antall grunnbeløp, med om lag 12 pst. i 2050. Det er da bl.a. forutsatt at ordningen med levealdersjustering av ytelsene (delingstall) gjøres gjeldende for alle alderstrygdede i folketrygden, også de som har vært uføretrygdede.

Beregninger av folketrygdens forpliktelser til alderspensjoner er svært følsomme for forutsetninger om framtidig lønnsvekst (G-regulering) og rentesats. Høyere lønnsvekst gir høyere framtidige pensjonsutbetalinger og dermed høyere pensjonsforpliktelser. Samtidig vil en lavere rentesats øke

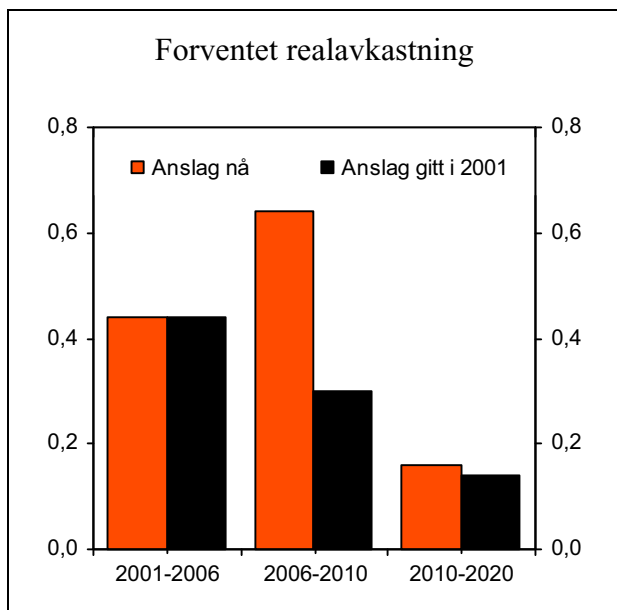
den neddiskonterte verdien av pensjonsforpliktelsene. Dette kan forstås som at en i dag ville måtte ha en større rentebærende fondskapital for å dekke de framtidige pensjonsutbetalingene.

Det er betydelig usikkerhet knyttet til lønnsvekst og renteutviklingen på lang sikt. Anslagene ovenfor er basert på en forskjell mellom rentesats og lønnsvekst – en såkalt nettorente – på 2 pst. Med en antatt nettorente på 1,5 pst. vil anslaget for alderspensjonsforpliktelsene øke med om lag 10 pst. Tilsvarende vil en antatt nettorente på 2,5 pst. innebære at anslaget for alderspensjonsforpliktelsene reduseres med om lag 10 pst.

3.2.5 Budsjettpolitikken på mellomlang sikt

Over tid bestemmes handlingsrommet i budsjettpolitikken i hovedsak av utviklingen i skattegrunnlagene i fastlandsøkonomien, bindinger på utgifts- og inntektssiden fra tidligere vedtak og utviklingen i forventet realavkastning av kapitalen i Statens pensjonsfond – Utland.

Gitt strukturen i skatte- og avgiftssystemet øker skatte- og avgiftsinntektene over tid som følge av vekst i skattegrunnlagene. For de nærmeste årene anslås den underliggende veksten i skattegrunnlagene å styrke budsjettet med 8–10 mrd. kroner pr. år. Det er da tatt hensyn til at stigende reallønninger trekker i retning av at prisveksten for statsbudsjettets utgifter er høyere enn prisveksten for skatte-

Figur 3.4 Forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland i prosent av BNP Fastlands-Norge. Gjennomsnittlig årlig endring

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

grunnlagene. Som forklart i boks 3.2, kan utviklingen i skattegrunnlagene fra ett år til det neste avvike fra den underliggende veksttaket i økonomien som følge av bl.a. konjunkturbevegelser. Slike forhold søker en å korrigere for ved beregningen av det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet.

Utviklingen innenfor etablerte velferdsordninger trekker isolert sett i retning av betydelig vekst i utgiftene på statsbudsjettet i årene framover. Dette er bl.a. et resultat av folketrygdens regelverk. I Gul bok for 2007 ble veksten i utgiftene under regelstyrte ordninger mv. anslått til nesten 6 mrd. kroner fra 2007 til 2008. Samtidig ble det i Gul bok anslått at nedgangen i utbytteinntekter og andre inntekter utenom skatter isolert sett vil svekke inntektssiden i budsjettet med om lag 1,4 mrd. kroner fra 2007 til 2008. For 2009 og 2010 anslås bindinger på utgiftssiden å trekke utgiftene opp med ytterligere 4–5 mrd. kroner årlig.

I framskrivingene ovenfor er det lagt til grunn uendret aktivitet i offentlig tjenesteproduksjon. Nye bevilgninger knyttet til økt aktivitet som følge av endringer i befolkningssammensetningen og oppfølging av varslede satsinger, herunder igangsatte opptrappingsplaner, er ikke regnet med i framskrivingene. Ved vurderingen av handlingsrommet må det også tas hensyn til at usikkerheten i anslagene øker jo lengre fram i tid en går.

Ifølge retningslinjene for budsjettpolitikken skal bruken av petroleumsinntekter over tid følge

utviklingen i forventet realavkastning av kapitalen i Statens pensjonsfond – Utland. Anslagene i denne meldingen innebærer at den raske veksten i fondskapitalen de siste årene vil fortsette noen år til, jf. tabell 3.7. Som en følge av dette anslås forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland å øke med drøyt 10 mrd. 2007-kroner i gjennomsnitt pr. år i treårsperioden fra 2007 til 2010.

Den anslåtte utviklingen i fondskapitalen i årene framover er imidlertid usikker og avhenger bl.a. av utviklingen i oljeprisen. Siden tidlig på 1970-tallet har det vært flere markerte endringer i prisnivået på olje. De store oljeprisfallene i 1986 og 1998 kom uventet på de aller fleste. Tilsvarende var det en rekke aktører i oljemarkedet som antok at det lave prisnivået i 1998 ville holde seg i lang tid framover. Det er også usikkert hvordan finansmarkedene, og dermed avkastningen i Statens pensjonsfond – Utland, vil utvikle seg. Som vist i tabell 3.7 falt fondets markedsverdi fra inngangen av 2002 til inngangen av 2003, til tross for netto tilførsel fra statsbudsjettet på 116 mrd. kroner i 2002.

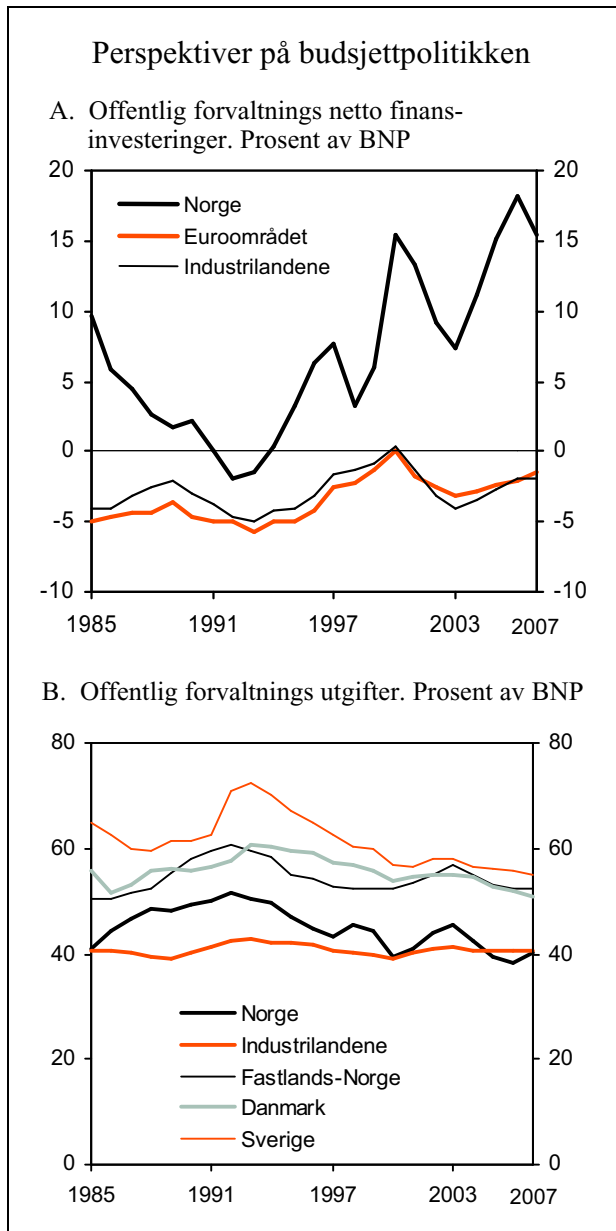
Den faktiske bruken av oljeinntekter må tilpasses konjunktursituasjonen og ta hensyn til de betydelige langsiktige utfordringene for offentlige finanser. En opptrapping i bruken av petroleumsinntekter i årene framover som mekanisk følger forventet fondsavkastning vil gi sterke vekstimpulser i en periode med lite ledige ressurser i norsk økonomi. Impulsene fra finanspolitikken vil også bli klart sterkere enn gjennomsnittet for perioden 2001–2006 og langt sterkere enn den forventede veksten i fondsavkastningen fra 2010 til 2020, jf. figur 3.4. Å følge 4-prosentbanen mekanisk vil dermed kunne gi en mindre jevn innfasing av oljepenger enn det en så for seg da handlingsregelen ble innført i 2001.

Med fortsatt sterk vekst i fondskapitalen vil det i en situasjon med høy aktivitet i norsk økonomi være i tråd med handlingsregelen om bruken av petroleumsinntekter i noen år øker langsommere enn den forventede realavkastningen av Statens pensjonsfond – Utland. Det vil også redusere behovet for vanskelige omdisponeringer når veksten i aldersrelaterede utgifter snart setter inn.

3.3 Utviklingstrekk i offentlige finanser

3.3.1 Utviklingen i offentlige finanser de siste årene

Netto finansinvesteringer i offentlig forvaltning gir et uttrykk for over-/underskudd på statens og kommunenes budsjetter og er en sentral størrelse i EUs Maastricht-kriterier og ved internasjonale

Figur 3.5 Perspektiver på budsjettpolitikken

Kilder: OECD, Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

sammenlikninger av utviklingen i offentlige finanser. Høye petroleumsinntekter har bidratt til store overskudd i de offentlige finansene i Norge de siste 10–15 årene. For 2007 anslås netto finansinvesteringer i offentlig forvaltning til 336 mrd. kroner, jf. tabell 3.8. Målt som andel av BNP anslås netto finansinvesteringene i offentlig forvaltning til 15,5 pst. i 2007. Selv om dette er lavere enn i 2006, er netto finansinvesteringene klart over gjennomsnittet for de siste 20 årene, jf. figur 3.5A. Det svært høye nivået på netto finansinvesteringene de siste årene må ses i sammenheng med rask uttapping av olje- og gassressursene og høye oljepriser. Som det framgår av figur 3.5A, skiller Norges situasjon seg

sterkt både fra industrilandene sett under ett og fra landene i euroområdet, som gjennomgående har hatt negative netto finansinvesteringer i offentlig forvaltning de siste 20 årene.

Offentlig forvaltnings nettofordringer, medregnet kapitalen i Pensjonsfondet og kapitalinnskudd i statlig forretningsdrift, anslås til om lag 2 500 mrd. kroner ved utgangen av 2007, som tilsvarer vel 115 pst. av BNP. Som følge av det høye nivået på statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten, har denne andelen økt raskt de siste årene.

I tillegg til statsbudsjettet omfatter offentlig forvaltning andre stats- og trygderegnskaper og kommuneforvaltningen. Mesteparten av overskuddet i offentlig forvaltning kan føres tilbake til utviklingen i statsforvaltningen, der høye oljepriser bidrar til store overskudd i Statens pensjonsfond. For kommunesektoren har høy inntektsvekst og uventet høy vekst i skatteinntektene i 2005 og 2006 bidratt til en økning i netto finansinvesteringene etter til dels betydelige underskudd i perioden 1998–2004.

Målt som andel av BNP for Fastlands-Norge er de offentlige utgiftene i Norge om lag på linje med nivået fra midten av 1980-tallet, jf. figur 3.5B. Det er et visst konjunkturmønster i utgiftsandelen, med høyere nivåer under lavkonjunktorene tidlig på 1990-tallet og rett etter tusenårsskiftet. Målt som andel av BNP i alt har de offentlige utgiftene i Norge avtatt betydelig de siste årene. Dette må ses i sammenheng med at økte inntekter fra petroleumsvirksomheten har gitt sterkere vekst i BNP enn i BNP for Fastlands-Norge.

Offentlige utgifter i Norge er om lag på samme nivå som i Danmark og Sverige, når utgiftene i Norge måles som andel av fastlands-BNP. Målt som andel av BNP i alt er utgiftene lavere og på linje med gjennomsnittet for industrilandene. Relativt lave utgifter i land som USA og Japan bidrar til å trekke ned gjennomsnittet for industrilandene.

Direkte sammenlikninger av nivået på offentlige utgifter i ulike land kan være vanskelig. Dette skyldes bl.a. at de enkelte land har ulik praksis med hensyn til beskatning av pensjoner og andre overføringer. Landene baserer seg også i ulik grad på bruk av skattefradrag (skatteutgifter) som et alternativ til offentlige overføringer. Slike forskjeller påvirker bruttotallene for både offentlige utgifter og inntekter. I tillegg må eventuelle forskjeller ses i sammenheng med at arbeidsdelingen mellom offentlig og privat sektor varierer fra land til land.

For Norge gir petroleumsvirksomheten et ekstraordinært bidrag til BNP, og en tilsvarende lavere offentlig utgiftsandel. Dagens høye inntekter fra petroleumsvirksomheten er imidlertid

Tabell 3.8 Nettofinansinvesteringer i offentlig forvaltning. Mill. kroner og prosent av BNP

	2005	2006	2007
A. Netto finansinvesteringer i statsforvaltningen, påløpt verdi	293 583	386 468	338 327
Statsbudsjettets overskudd	5 830	13 370	0
Overskudd i Statens pensjonsfond ¹	241 817	362 144	338 312
Overskudd i andre stats- og trygderegnskap ¹	6 018	-8 896	-2 499
Definisjonsforskjell statsregnskapet/nasjonalregnskapet ²	31 444	14 382	-2 852
Kapitalinnskudd i forretningsdriften ³	8 473	5 469	5 365
B. Netto finansinvesteringer i kommuneforvaltningen, påløpt verdi	2 029	4 398	-2 689
Kommuneforvaltningens overskudd, bokført verdi	-3 300	1 480	-2 499
Påløpte, men ikke bokførte kommuneskatter	5 329	2 918	-190
C. Offentlig forvaltnings finansinvesteringer (A+B)	295 612	390 866	335 638
Målt som andel av BNP	15,2	18,2	15,5

¹ For 2005 er Statens pensjonsfond – Norge (daværende Folketrygdfondet) medregnet i andre stats- og trygderegnskaper.

² Inkluderer statsforvaltningens påløpte, men ikke bokførte skatter.

³ Kapitalinnskudd i forretningsdrift, herunder statlig petroleumsvirksomhet, regnes som finansinvesteringer i nasjonalregnskapet.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

basert på uttapping av en ikke-fornybar naturressurs. Over tid vil disse inntektene gradvis avta og til slutt falle helt bort. På den annen side overvurderes den offentlige utgiftsandelen i Norge når offentlige utgifter måles som andel av BNP for Fastlands-Norge. Dette skyldes at de ressursene som nå benyttes i petroleumsvirksomheten har en alternativ anvendelse i norsk fastlandsøkonomi. I tillegg gir oppbyggingen av kapital i Statens pensjonsfond et varig bidrag til finansiering av offentlige utgifter utover inntektene fra fastlandsøkonomien.

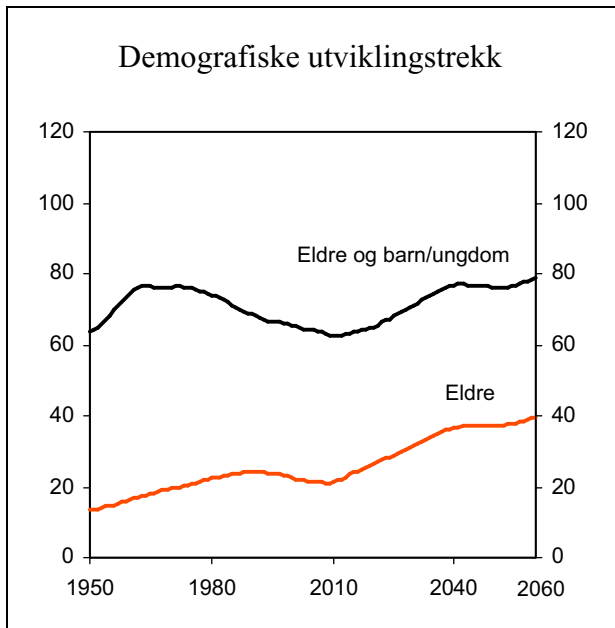
3.3.2 Langsiktige utfordringer i finanspolitikken

Gjennom de siste 50 årene har det vært sterk vekst i det offentlige tjenestetilbudet innen utdanning, helse og omsorg. Samtidig er det gjennom folketrygden etablert et omfattende system for inntektssikring i alderdommen og ved arbeidsledighet, sykdom og uførhet mv. Eldre og unge er de viktigste mottakerne av offentlig finansierte velferdstjenester og overføringer, mens den yrkesaktive delen av befolkningen står for det meste av finansieringen. Endringer i befolkningens alderssammensetning kan dermed ha stor betydning for utviklingen i offentlige finanser. De siste tiårene har andelen unge og eldre i befolkningen avtatt i forhold til befolkningen i yrkesaktiv alder, jf. figur 3.6. I denne perioden har den demografiske utviklingen dermed isolert sett bidratt til å dempe kostnadene ved de offentlige velferdsordningene.

Den statsfinansielt gunstige demografiske utviklingen vil snart snu, og fram mot 2060 vil det bli nesten dobbelt så mange alderspensjonister pr. person i yrkesaktiv alder som det er i dag. Aldringen av befolkningen vil ikke bare påvirke alderspensjonsutgiftene, men også utgiftene til helse og omsorg. En gradvis eldre arbeidsstyrke trekker også isolert sett i retning av en fortsatt økning i antall uførepensjonister.

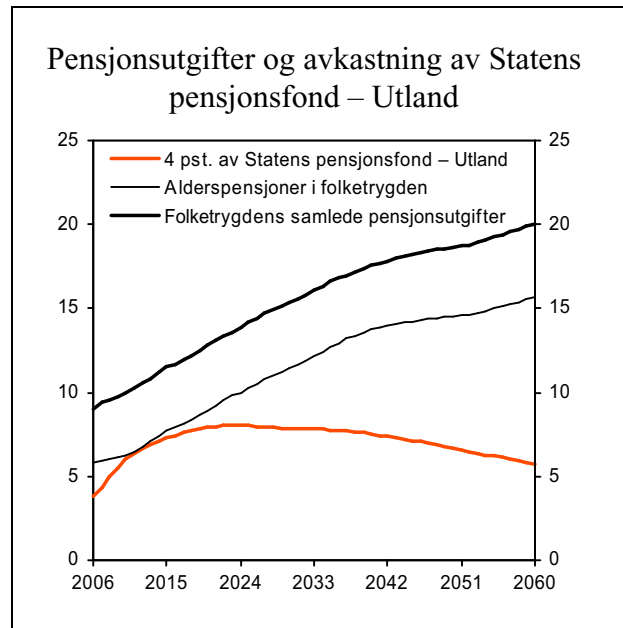
Samtidig som aldringen av befolkningen stiller finanspolitikken overfor store utfordringer, vil bidraget til finansieringen av offentlige velferdsordninger fra oppsparte og framtidige petroleumsinntekter være relativt beskjedent i et langsiktig perspektiv. Dette illustreres i figur 3.7, som viser at dagens pensjonssystem vil gi en vedvarende og betydelig økning i pensjonsutgiftene fram mot 2060, mens avkastningen av Statens pensjonsfond – Utland om noen år vil avta målt som andel av verdiskapingen i fastlandsøkonomien.

I Nasjonalbudsjettet 2007 ble det anslått et langsiktig inndeckningsbehov for offentlig forvaltning tilsvarende 4½ pst. av fastlands-BNP i 2050 og 7¼ pst. i 2060. Inndeckningsbehovet gir uttrykk for hvor mye inntektene må økes eller utgiftene reduseres for å sikre balanse i offentlige budsjetter under forutsetning av at bruken av oljeinntekter følger handlingsregelen for budsjettpolitikken. Anslaget var videre basert på beregningstekniske forutsetninger om videreføring av dagens folketrygd og øvrige velferdsordninger og om uendret arbeidsmarkedstilknytning for ulike grupper i befolkningen. Dette innebærer at beregningene av

Figur 3.6 Antall eldre (67 år og over) og barn og unge (under 20 år) i forhold til antall personer i yrkesaktiv alder (20–66 år). Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.7 Pensjonsutbetalinger i folketrygden og avkastning av Statens pensjonsfond – Utland. Prosent av BNP for Fastlands-Norge

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

inndekningsbehovet ikke tar hensyn til at en økning i skatte- og avgiftsnivået for å balansere offentlige budsjetter kan ha en negativ effekt på arbeidstilbudet.

Den relativt kraftige økningen i det beregnede inndekningsbehovet fra 2050 til 2060 skyldes en ytterligere økning i andelen eldre i befolkningen og dels at realavkastningen av Statens pensjonsfond – Utland som nevnt ovenfor vil avta målt som andel av BNP for Fastlands-Norge. Fondsavkastningen vil dermed finansiere en gradvis mindre andel av de offentlige utgiftene.

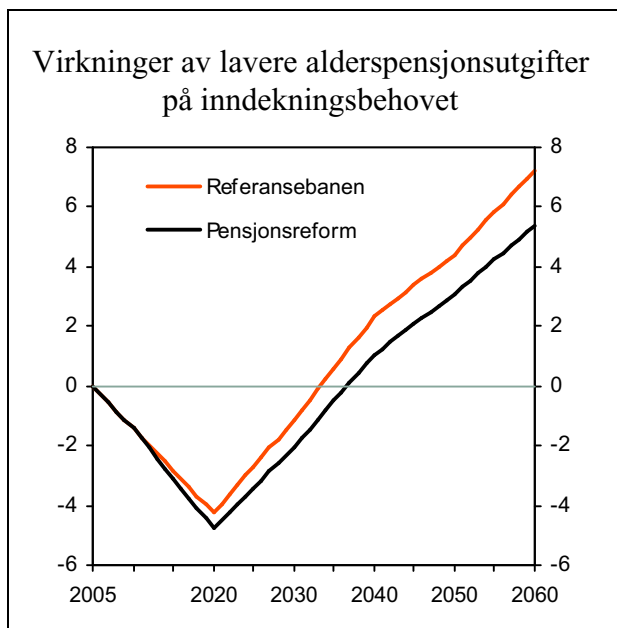
Framskrivningene antyder at det innenfor de rammene handlingsregelen setter for bruk av oljeinntekter, kan være rom for å øke utgiftene eller redusere skattenivået tilsvarende rundt 4 pst. av verdiskapingen i fastlandsøkonomien fram mot 2020. Ved en slik utforming av budsjettpolitikken vil imidlertid utfordringene i offentlige budsjetter i 2020 framstå som tilsvarende større.

Folketrygdens utgifter til alderspensjon er under dagens pensjonssystem anslått å øke fra 6 pst. av BNP for Fastlands-Norge i 2005 til 15 pst. i 2050. En pensjonsreform i tråd med pensjonsforliket i Stortinget innebærer at pensjonsutgiftene, målt i antall grunnbeløp, vil bli redusert med om lag 12 pst. i 2050 sammenliknet med utgiftsnivået ved en videreføring av dagens pensjonssystem. Virkningene av denne utgiftsreduksjonen på

offentlig forvaltnings udekkede inndekningsbehov er illustrert i figur 3.8.

Gjennom en reduksjon i inndekningsbehovet gir pensjonsreformen et viktig bidrag til bærekraften i offentlige finanser. Pensjonskommissjonens reformforslag innebærer videre at utgiftene til alderspensjon vil stabilisere seg som andel av BNP for Fastlands-Norge etter 2050, mens utgiftene med dagens system vil fortsette å øke som andel av verdiskapingen i fastlandsøkonomien dersom levealderen fortsetter å stige. Pensjonsreformens bidrag til lavere offentlige utgifter er likevel ikke tilstrekkelig til å sikre bærekraftige offentlige finanser på lang sikt. Dette skyldes at aldringen av befolkningen vil bidra til høy utgiftsvekst innenfor bl.a. helse og omsorg.

Virkingen av pensjonsreformen på pensjonsutgiftene vil i liten grad avhenge av om pensjonsreformen slår ut i økt pensjoneringsalder. Dette skyldes at den årlige pensjonen justeres ut fra valg av pensjeringstidspunkt (delingstall). En økning i arbeidstilbudet vil likevel forsterke de gunstige effektene av pensjonsreformen på offentlige finanser, fordi skattegrunnlagene øker. Statistisk sentralbyrå har anslått at pensjonsreformen vil kunne øke arbeidstilbudet med opp mot 10 pst. i 2050. Det knytter seg imidlertid betydelig usikkerhet til dette anslaget.

Figur 3.8 Virkninger av lavere alderspensjonsutgifter på inndeckningsbehovet i offentlige finanser. Prosent av BNP for Fastlands-Norge

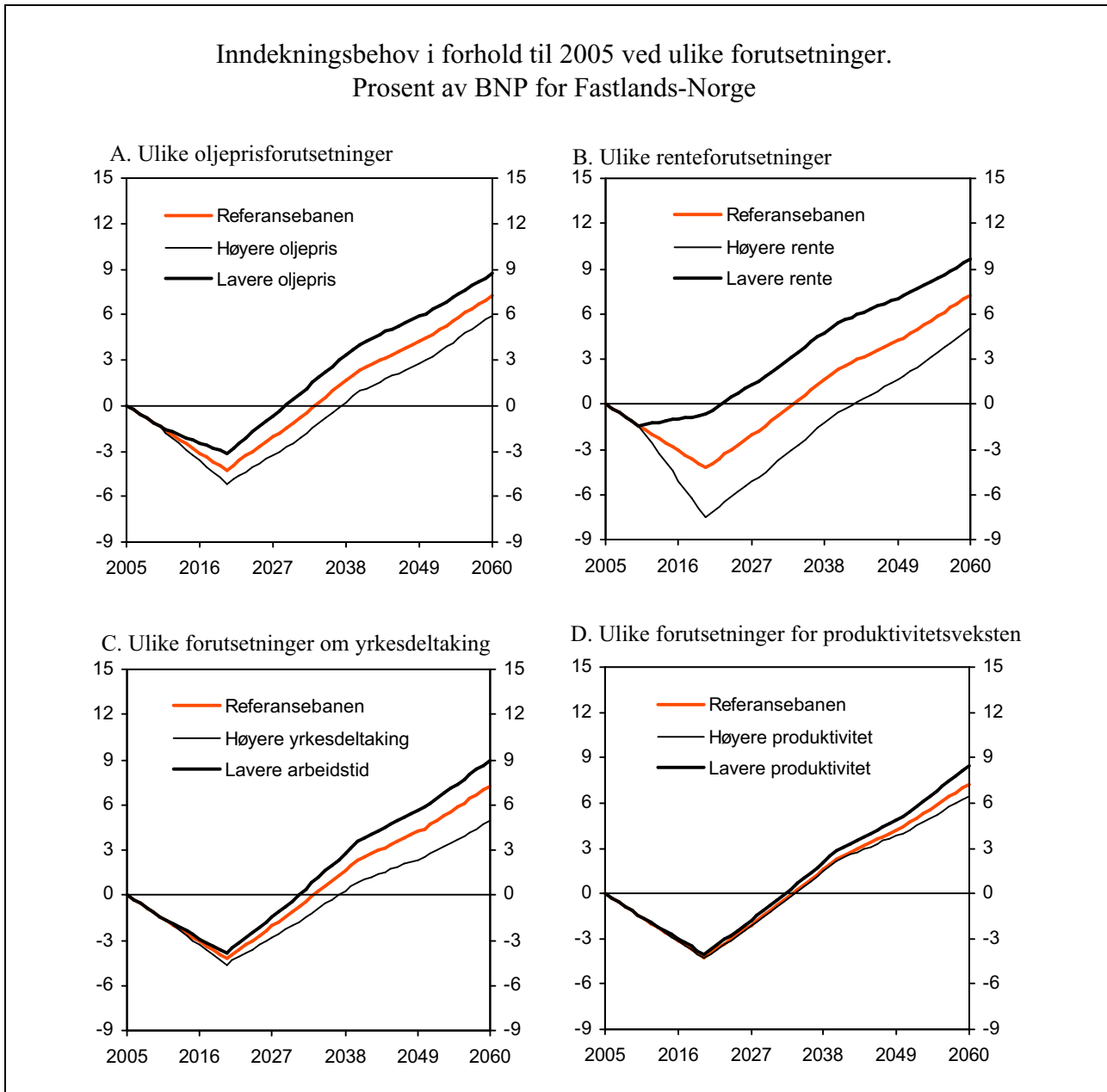
Kilde: Finansdepartementet.

Figur 3.9 illustrerer betydningen av alternative forløp for arbeidstilbudet, oljepriser, produktivitet og rentenivå for det beregnede inndeckningsbehovet.

- Det er stor usikkerhet knyttet til utviklingen i oljeprisen i årene framover. Dersom oljeprisen blir liggende 50 2007-kroner høyere enn lagt til grunn i beregningene vil inndeckningsbehovet reduseres tilsvarende $1\frac{1}{2}$ pst. av fastlands-BNP i 2050. Dersom oljeprisen skulle bli liggende 50 2007-kroner lavere enn lagt til grunn, vil finansieringsbehovet øke tilsvarende.
- Oppbyggingen av Statens petroleumsfond – Utland innebærer at utviklingen i internasjonale finansmarkeder er av stor betydning for bærekraften i offentlige finanser. Med en varig økning i internasjonalt rentenivå og forventet realavkastning av fondskapitalen fra 4 pst. til 5 pst. reduseres inndeckningsbehovet med $2\frac{1}{2}$ pst. av BNP for Fastlands-Norge i 2050. Med en tilsvarende reduksjon i realavkastningen øker inndeckningsbehovet i 2050 med $2\frac{3}{4}$ pst. av BNP for Fastlands-Norge.
- Ifølge siste befolkningsframskrivninger fra Statistisk sentralbyrå vil innvandrere fra land utenfor EU og Nord-Amerika gradvis utgjøre en større andel av befolkningen. Denne innvandergruppen har i gjennomsnitt lavere yrkesdeltaking enn befolkningen for øvrig. En beregningstek-

nisk forutsetning om at yrkesdeltakingen for de enkelte befolkningsgruppene videreføres på dagens nivå innebærer dermed avtakende yrkesdeltaking for befolkningen i yrkesaktiv alder sett under ett. Dersom en lykkes med en ytterligere arbeidsmarkedsmobilisering slik at yrkesdeltakingen innenfor de enkelte *aldersgruppene* opprettholdes på dagens nivå, vil arbeidsstyrken øke med 4 pst. i 2050 i forhold til nivået i referansebanen. Dette vil isolert sett bidra til å redusere inndeckningsbehovet tilsvarende 2 pst. av BNP for Fastlands-Norge.

- Budsjettframskrivningen er basert på at den observerte nedgangen i gjennomsnittlig arbeidstid de siste tiårene stopper opp. Dersom vi også i årene framover velger å ta ut deler av inntektsveksten i form av økt fritid, vil nedgangen i gjennomsnittlig arbeidstid kunne fortsette. En reduksjon i gjennomsnittlig arbeidstid på i underkant av 0,1 pst. årlig vil for eksempel øke inndeckningsbehovet tilsvarende $1\frac{1}{4}$ pst. av BNP for Fastlands-Norge i 2050. Til sammenlikning var gjennomsnittlig årlig reduksjon i arbeidstiden 0,4 pst. gjennom perioden 1990–2006. En tilsvarende årlig reduksjon i arbeidstiden fram mot 2050 vil redusere arbeidstilbudet med 17 pst. i forhold til nivået i referansebanen.
- De makroøkonomiske framskrivingene tar utgangspunkt i at produktivitetsveksten i privat sektor vil ligge noe lavere gjennom de neste 50 årene enn i de siste 35 årene. Den anslåtte produktivitetsveksten er likevel tilstrekkelig til at verdiskapingen i fastlandsøkonomien målt pr. innbygger vil bli mer enn doblet gjennom de neste 50 årene. Dette gir økte skatteinntekter, men også økte offentlige utgifter til bl.a. lønn og overføringer. Endringer i den årlige produktivitetsveksten, målt ved total faktorproduktivitet, gir et relativt beskjedent utslag på finansieringsbehovet. Hvis den årlige produktivitetsveksten blir $\frac{1}{2}$ prosentpoeng høyere enn lagt til grunn, blir den akkumulerte produktivitetsveksten fram mot 2050 på i overkant av 20 pst. Det vil bidra til å redusere finansieringsbehovet tilsvarende $\frac{1}{2}$ pst. av BNP for Fastlands-Norge. En tilsvarende lavere produktivitetsvekst fram mot 2050 bidrar ifølge modellberegningene til å øke finansieringsbehovet med $\frac{3}{4}$ pst. av BNP for Fastlands-Norge. Pensjonsreformen innebærer mindre innslag av lønnsindeksering av pensjonsutgiftene og vil isolert sett bidra til at endringer i produktivitetsveksten i større grad slår ut i finansieringsbehovet.

Figur 3.9 Inndekningsbehov ved ulike forutsetninger om utviklingen i oljepris, rente, arbeidstilbud og produktivitet. Prosent av BNP for Fastlands-Norge

Kilde: Finansdepartementet.

Beregningene ovenfor viser at konklusjonen om et betydelig og økende finansieringsbehov er forholdsvis robust overfor alternative forutsetninger om oljepris, rentenivå, produktivitet og arbeidstilbud. Med fortsatt vekst i fastlandsøkonomien, vil den relative betydningen av oljeinntekter og avkastningen av Statens Pensjonsfond — Utland avta på lang sikt. Dette illustreres ved at virkningene på finansieringsbehovet av endringer i oljepriser og forventet avkastning av Statens Pensjonsfond—Utland beregnes å bli lavere i 2060 enn i

2050, mens virkningene på inndekningsbehovet av endringer i arbeidstilbudet beregnes å bli større i 2060 enn i 2050.

Mens oljepriser og internasjonalt rentenivå bestemmes globalt, kan arbeidstilbudet påvirkes av den økonomiske politikken i Norge. Sysselsetting av personer som ellers ville motta alderspensjon eller andre offentlige overføringer, vil ha særlig gunstig virkning på offentlige finanser, siden det vil bidra til både lavere overføringer og høyere skatteinntekter. Det er derfor viktig at reformer i

ulike velferdsordninger gjennomføres slik at de stimulerer til økt arbeidsinnsats.

3.4 Nærmere om kommune- forvaltningens økonomi

3.4.1 Sentrale utviklingstrekk

Regjeringen vil styrke de sentrale velferdstjenestene gjennom gode fellesskapsløsninger. Kommunesektoren har det overordnede ansvaret for mange av disse oppgavene, og skal levere tjenester av høy kvalitet, tilpasset innbyggernes behov. Den økonomiske virksomheten i kommunesektoren styres i hovedsak gjennom de inntektsrammene som Stortinget fastsetter i forbindelse med de årlige statsbudsjettene. Mesteparten av inntektene gis som frie midler, jf. boks 3.3. Kommuner og fylkeskommuner har selv ansvar for å tilpasse sin ressursbruk og tjenesteyting til de fastsatte inntektsrammene, gitt gjeldende lover og regelverk, herunder kommunelovens krav om balanse mellom inntekter og utgifter. De må foreta nødvendige prioriteringer mellom de ulike oppgavene og utnytte ressursene effektivt. Samtidig har staten ansvar for at det er samsvar mellom de oppgaver som kommunesektoren pålegges og de ressurser som er tilgjengelig.

Etter flere år med relativt lav vekst, tok inntektsveksten i kommunesektoren seg markert opp i 2004 og 2005, jf. figur 3.11A. I 2006 var veksten i både samlede og frie inntekter den høyeste på 20 år. Ifølge foreløpige regnskapstall økte sektorens samlede inntekter reelt med 12,8 mrd. kroner fra 2005 til 2006, tilsvarende 5,6 pst. De frie inntektene økte reelt med 10,3 mrd. kroner, tilsvarende 6,3 pst. Den svært høye inntektsveksten må ses i sammenheng med en kraftig satsing på kommunesektoren i budsjettopplegget for 2006, samt at skattekosten gjennom 2006 ble betydelig sterkere enn lagt til grunn. Kommunesektorens skatteinntekter ble vel 6 mrd. kroner høyere i 2006 enn anslått i Revidert nasjonalbudsjett 2006.

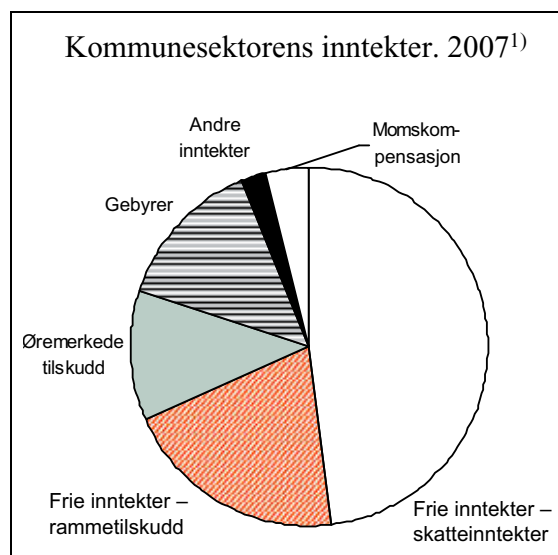
Foreløpige regnskapstall for 2006 viser at veksten i både samlede og frie inntekter ble noe høyere enn anslagene i St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 4 (2006–2007) (tilleggsnummeret). Oppjusteringen skyldes at både kommunesektorens inntekter fra skatt på inntekt og formue og øremerkede bevilgninger til kommuneposter ble høyere enn anslått.

Aktiviteten i kommunesektoren har økt betydelig gjennom flere tiår, både som følge av forbedringer av eksisterende tjenestetilbud og i form av nye tjenester og oppgaver. De siste årene er det bl.a.

Boks 3.3 Inntektssystemet for kommunesektoren

Dagens inntektssystem for kommunene og fylkeskommunene ble innført i 1986. Om lag 50 større og mindre tilskudd ble da slått sammen til sektorvise rammetilskudd, kombinert med et generelt tilskudd. De sektorvise rammetilskuddene er siden slått sammen til ett tilskudd. Systemet har også gjennomgått flere andre endringer, men prinsippet om rammestyrt har ligget fast.

Kommunesektorens samlede inntekter i 2007 anslås til om lag 260 mrd. kroner. I underkant av 70 pst. gis som frie midler, jf. figur 3.10. De frie midlene består dels av skatteinntekter og dels av rammetilskudd fra staten. I tillegg mottar kommunene øremerkede tilskudd fra staten. Regjeringen mener finansiering gjennom øremerkede tilskudd som hovedregel skal være forbeholdt viktige nasjonale satsingsområder i en oppstartsfasen eller finansiering av oppgaver som få kommuner har ansvar for. Kommunesektoren har også inntekter fra bl.a. gebyrer og tilskudd fra staten under moms-kompensasjonsordningen.

Figur 3.10 Kommunesektorens inntekter. 2007

¹ Rammetilskuddet inkluderer drøyt 5,0 mrd. kroner knyttet til tilbakeføring av selskapskatt.

Kilde: Finansdepartementet.

satset sterkt på barnehageutbygging, samtidig som det er gjennomført omfattende reformer i grunnskolen og videregående utdanning. Reformen for psykisk utviklingshemmede og eldresatsingen har også krevd store ressurser. Siden 2004 har imidlertid aktiviteten i sektoren utviklet seg klart svakere enn inntektene, jf. figur 3.11B. Det må ses i sammenheng med at sektoren hadde behov for å styrke driftsresultatet etter at aktivitetsveksten hadde vært høyere enn inntektsveksten gjennom mesteparten av den foregående tiårsperioden. I tillegg ble inntektsveksten uventet sterk i 2006. Aktivitetsveksten tok seg opp i fjor, til 2,2 pst. Dette er i overkant av den gjennomsnittlige veksten de siste ti årene. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte antall utførte timeverk med 1,6 pst. i fjor, produktinnsatsen økte med 2,4 pst. og realinvesteringene økte med 5,0 pst.

Målt som andel av Fastlands-Norges BNP har kommunesektorens inntekter og konsum holdt seg på et forholdsvis stabilt nivå de siste 15 årene, når det justeres for overføringen av sykehusene til staten. Kommunesektorens inntekter utgjør drøyt 17 pst. av Fastlands-Norges BNP, mens sysselsettingen i sektoren utgjør om lag 15 pst. av samlet antall utførte timeverk i Norge. Målt i personer er kommunesektorens andel av samlet sysselsetting enda større, noe som skyldes at en relativt stor andel av de kommuneansatte jobber deltid, jf. figur 3.11C.

Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) bruker netto driftsresultat som hovedindikator for økonomisk balanse i kommunesektoren. Netto driftsresultat uttrykker hvor mye kommunene og fylkeskommunene kan disponere til avsetninger og investeringer etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt. Ifølge TBU bør netto driftsresultat for kommunesektoren over tid i gjennomsnitt være om lag 3 pst. av driftsinntektene for at sektoren skal sitte igjen med tilstrekkelige midler til avsetninger og investeringer.

Netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet har tatt seg markert opp de siste årene og anslås på basis av foreløpige regnskapstall til 5,5 pst. av inntektene i 2006, jf. figur 3.11D. Det svært høye netto driftsresultatet må ses i sammenheng med den uventet høye skatteinngangen i 2006. I 2004 og 2005 utgjorde netto driftsresultatet henholdsvis 2,2 pst. og 3,6 pst. av driftsinntektene, som var klart høyere enn nivået i perioden 1999 til 2003. Netto driftsresultat for kommunene utenom Oslo anslås til 5,2 pst. av driftsinntektene i 2006. For fylkeskommunene anslås netto driftsresultatet

til 5,3 pst., mens Oslos netto driftsresultat anslås til 8,0 pst.

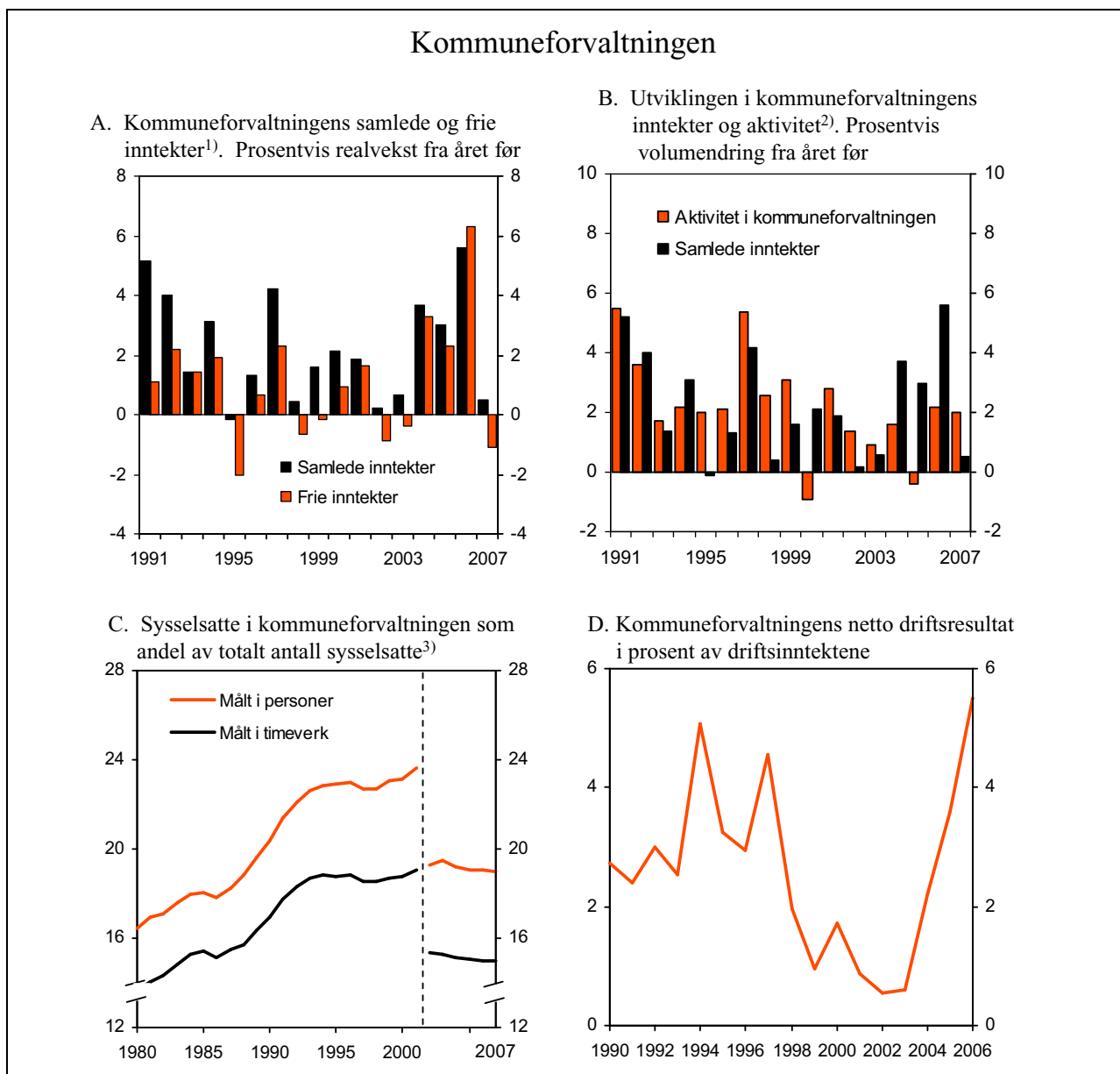
Bedringen i kommuneøkonomien de siste årene gjenspeiles i Register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK). ROBEK er et register over kommuner og fylkeskommuner som har økonomisk ubalanse og derfor må ha godkjenning fra Kommunal- og regionaldepartementet for å kunne foreta gyldige vedtak om låneopptak eller langsiktige leieavtaler. Registeret ble innført i 2001, og i andre semester 2004 nådde antallet registrerte kommuner et toppunkt med 119 registrerte kommuner. Ved utgangen av april i år var det registrert 72 kommuner, og antallet ventes å falle ytterligere etter hvert som regnskapene for 2006 blir godkjent.

Kommuneforvaltningens underskudd før lånetransaksjoner økte fra slutten av 1990-tallet fram til 2003, da det utgjorde drøyt 7 pst. av de samlede inntektene. De siste tre årene har utviklingen snudd, og underskuddet i 2005 på 1,3 pst. ble i 2006 snudd til et overskudd tilsvarende 0,5 pst. av de samlede inntektene. De høye underskuddene i årene rundt årtusenskiftet må ses i sammenheng både med svake driftsresultater og med høye investeringer bl.a. knyttet til grunnskolereformen og eldresatsingen. De høye investeringsutgiftene bidro isolert sett til å øke underskuddene i investeringsperioden, mens størstedelen av de statlige overføringene til dekning av disse utgiftene blir tilført kommunene over en lengre tidsperiode.

3.4.2 Kommuneforvaltningens inntekter og utgifter i 2007

Som følge av at veksten i kommunesektorens skatteinntekter gjennom 2006 ble vesentlig høyere enn forutsatt, innebar kommuneopplegget i tilleggnummeret at inntektsveksten i 2007 ville bli forholdsvis svak regnet i forhold til regnskap for 2006. Regnet i forhold til anslag på regnskap i 2006 innebar kommuneopplegget for 2007 en reell vekst i samlede inntekter på drøyt 0,9 mrd. kroner eller knapt 0,4 pst. De frie inntektene ble anslått redusert med reelt 2,0 mrd. kroner eller 1,1 pst. fra 2006 til 2007.

På bakgrunn av skatteinngangen hittil i år er anslaget for kommunesektorens skatteinntekter i 2007 oppjustert med 0,9 mrd. kroner. I tillegg innebærer Regjeringens forslag til revisjon av 2007-budsjettet økte øremerkede bevilgninger til barnehager og andre kommuneposter med vel 0,6 mrd. kroner. Denne økningen er bl.a. knyttet til at det ble etablert flere barnehageplasser enn ventet i 2006, samt at måltallet for nye plasser i 2007 er opp-

Figur 3.11 Kommuneforvaltningen

¹ Korrigert for oppgaveendringer, innlemminger mv.

² Aktiviteten i kommunesektoren måles som et vektet snitt av sysselsetting, produktinnsats og investeringer.

³ Reduksjonen i kommunal sysselsetting fra 2001 til 2002 skyldes overføringen av spesialisthelsetjenesten fra fylkeskommunene til staten.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

justert. Anslaget for kostnadsveksten i kommunene fra 2006 til 2007 er oppjustert fra 3,5 pst. til 3,6 pst. Økningen skyldes høyere lønnsvekst i kommunesektoren enn lagt til grunn i tilleggsnummeret, mens utviklingen i energiprisene, særlig elektrisitet, trekker i motsatt retning. Økt kostnadsvekst trekker den reelle inntektsveksten fra 2006 til 2007 ned med drøyt 0,2 mrd. kroner.

Overnevnte endringer innebærer at det reelle inntektsnivået i 2007 anslås 1,3 mrd. kroner høyere enn i tilleggsnummeret. Den reelle veksten i kom-

munesektorens samlede inntekter fra 2006 til 2007 anslås til knapt 1,3 mrd. kroner, tilsvarende 0,5 pst. Det er om lag 0,3 mrd. kroner høyere enn anslått i tilleggsnummeret. Anslått nivå på kommunesektorens frie inntekter i 2007 er økt med 0,7 mrd. kroner. Økte anslag for skatteinntektene trekker opp, mens økt deflator trekker litt ned. Veksten i de frie inntektene i 2007 er imidlertid om lag uendret. Årsaken til at *veksten* er justert opp mindre enn *nivået* både for samlede og frie inntekter, er at inn-

tekstnivået i 2006 ble høyere enn lagt til grunn i tilleggsnummeret.

Den ekstraordinært sterke veksten i skatteinntekter i 2006 betyr at det kan være hensiktsmessig å se 2006 og 2007 under ett. Den reelle veksten i samlede inntekter fra 2005 til 2007 anslås til 6,1 pst., mens den reelle veksten i frie inntekter anslås til 5,1 pst. Målt i 2007-priser tilsvarer dette en reell vekst i samlede inntekter på 14,5 mrd. kroner og en reell vekst i frie inntekter på 8,7 mrd. kroner.

Merverdiavgiftskompensasjon for kommunene mv.

Fra 1. januar 2004 ble det innført en generell ordning med kompensasjon for merverdiavgift til

kommunesektoren. Ordningen ble finansiert ved trekk i rammetilskuddet til kommunesektoren. I Kommuneproposisjonen 2008 presenterer Regjeringen som tidligere varslet en gjennomgang av ordningen. Det foreslås ingen større endringer i den generelle merverdiavgiftskompensasjonsordningen for kommunesektoren, men det foreslås enkelte mindre justeringer, jf. nærmere omtale i Kommuneproposisjonen 2008.

3.5 Pengepolitikken

Retningslinjene for pengepolitikken ble fastsatt i forskrift av 29. mars 2001 og etablerer et regime for fleksibel inflasjonsstyring for pengepolitikken i

Boks 3.4 Retningslinjer for pengepolitikken

Pengepolitikkens langsiktige oppgave er å gi økonomien et nominelt ankerfeste. Lav og stabil inflasjon er viktig for en god økonomisk utvikling. Forskriften etablerer en fleksibel inflasjonsstyring for pengepolitikken. På kort og mellomlang sikt må pengepolitikken veie hensynet til lav og stabil inflasjon mot hensynet til stabilitet i produksjon og sysselsetting. Det vil ofte være samsvar mellom hensynet til å stabilisere prisstigningen og hensynet til stabil utvikling i produksjon og sysselsetting. Dersom konflikt oppstår, vil en i skjønnsutøvelsen i pengepolitikken måtte foreta en avveining mellom disse to hensynene.

Forskrift om pengepolitikken

Fastsatt ved kronprinsregentens resolusjon 29. mars 2001 med hjemmel i sentralbankloven § 2 tredje ledd og § 4 annet ledd

I

§ 1.

Pengepolitikken skal sikte mot stabilitet i den norske kronens nasjonale og internasjonale verdi, herunder også bidra til stabile forventninger om valutakursutviklingen. Pengepolitikken skal samtidig understøtte finanspolitikken ved å bidra til å stabilisere utviklingen i produksjon og sysselsetting.

Norges Bank forestår den operative gjennomføringen av pengepolitikken.

Norges Banks operative gjennomføring av pengepolitikken skal i samsvar med første ledd rettes inn mot lav og stabil inflasjon. Det operative målet for pengepolitikken skal være en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 pst.

Det skal i utgangspunktet ikke tas hensyn til direkte effekter på konsumprisene som skyldes endringer i rentenivået, skatter, avgifter og særskilte, midlertidige forstyrrelser.

§ 2.

Norges Bank skal jevnlig offentliggjøre de vurderingene som ligger til grunn for den operative gjennomføringen av pengepolitikken.

§ 3.

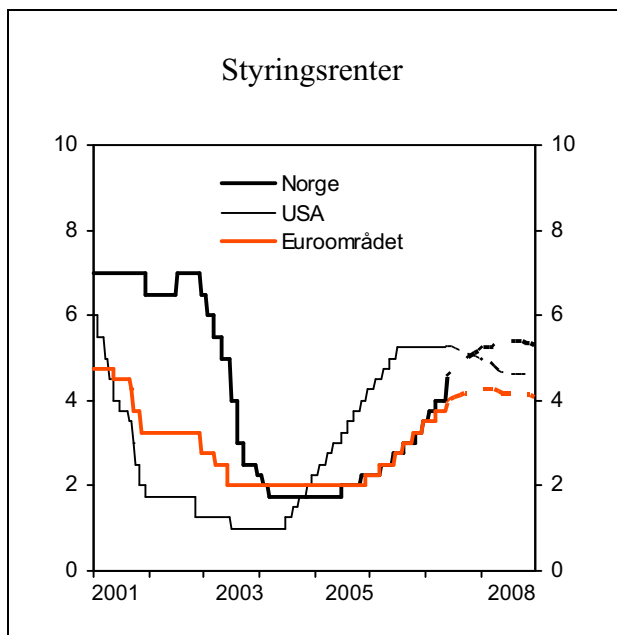
Den norske kronens internasjonale verdi fastlegges på grunnlag av kursene i valutamarke-

§ 4.

Norges Bank gir på statens vegne de meddelelser om kursordningen som følger av deltakelse i Det internasjonale valutafond, jf. lov om Norges Bank og pengevesenet § 25 første ledd.

II

Denne forskrift trer i kraft straks. Samtidig oppheves forskrift av 6. mai 1994 nr. 0331 om den norske kronens kursordning.

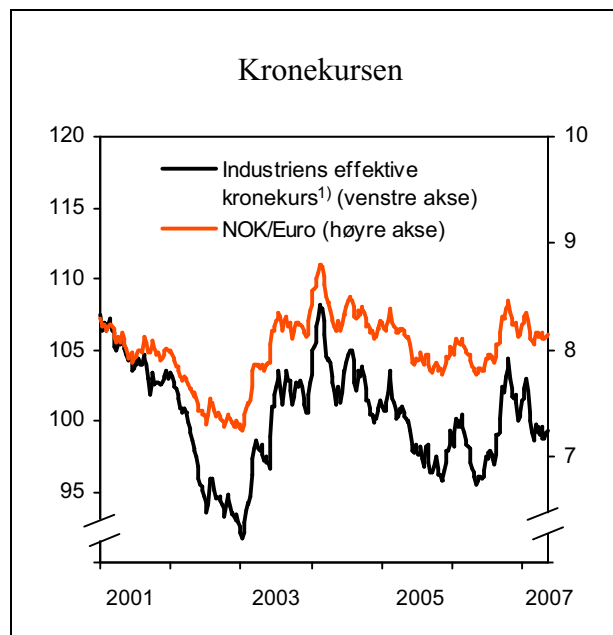
Figur 3.12 Styringsrenter og markedets forventede styringsrenter¹ basert på implisitte terminrenter. Prosent

¹ Det er trukket ¼ prosentpoeng fra terminrentene for å få et uttrykk for markedets forventede styringsrenter.

Kilder: Norges Bank, Den europeiske sentralbanken, Federal Reserve, Reuters EcoWin, Reuters og Finansdepartementet.

Norge, jf. boks 3.4. I tråd med forskriften skal pengepolitikken sikte mot stabilitet i den norske kronens nasjonale og internasjonale verdi. Norges Banks operative gjennomføring av pengepolitikken skal rettes inn mot lav og stabil inflasjon, definert som en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 pst. Av forskriften følger det at pengepolitikken skal bidra til å stabilisere utviklingen i produksjon og sysselsetting og til stabile forventninger om valutakursutviklingen. Det forventes at konsumprisveksten som en hovedregel vil ligge innenfor et intervall på +/- 1 prosentpoeng rundt målet for prisstigningen. I St.meld. nr. 29 (2000–2001) står det at Norges Banks rentesetting skal være framoverskuende og ta tilbørlig hensyn til usikkerheten rundt makroøkonomiske anslag og vurderinger. Den skal ta hensyn til at det kan ta tid før politikken får effekt, og den bør se bort fra forstyrrelser av midlertidig karakter som ikke vurderes å påvirke den underliggende pris- og kostnadsveksten.

Norges Bank fastsetter styringsrenten med sikte på å stabilisere inflasjonen nær inflasjonsmålet på mellomlang sikt. Ved utgangen av 2006 var Norges Banks styringsrente 3½ pst. Så langt i år har Norges Bank økt renten videre til 4 pst., etter renteøkninger på ¼ prosentpoeng på rentemøtene

Figur 3.13 Kronekursen

¹ Indeks. 1990=100

Kilder: Norges Bank og Reuters EcoWin.

i januar og mars. Styringsrenten er dermed hevet med i alt 2¼ prosentpoeng siden sommeren 2005. I Pengepolitisk rapport 1/07 fra mars uttalte hovedstyret at «Styringsrenten bør ligge i intervallet 4–5 prosent i perioden fram til neste rapport legges fram 27. juni, betinget av at den økonomiske utviklingen blir om lag som anslått.»

Hovedstyrets vurdering er at renten vil økes gradvis, slik at styret kan vurdere virkningene av rentendringer og annen ny informasjon om den økonomiske utviklingen. Norges Banks rentebane i Pengepolitisk rapport indikerer en styringsrente på om lag 5 pst. ved utgangen av 2007 og vel 5¼ pst. ved utgangen av 2008. Terminrentene fra slutten av april, som er lagt til grunn i denne meldingen, er om lag i tråd med Norges Banks renteprognose det nærmeste året. Terminrentene indikerer forventninger om at styringsrenten vil bli hevet gradvis med ytterligere vel 1 prosentpoeng gjennom inneværende år. Til neste år ventes en videre svak økning i renten.

Den amerikanske sentralbanken har holdt styringsrenten uendret siden sommeren 2006. Den europeiske sentralbanken har siden høsten 2005 hevet renten syv ganger, med til sammen 1¾ prosentpoeng. Styringsrentene i USA og euroområdet er nå henholdsvis 5¼ og 3¾ pst. Markedsaktørene

forventer at renten vil bli satt ned i USA utover høsten, mens det i euroområdet forventes at renten økes ytterligere utover i 2007, jf. figur 3.12. Også noe fram i tid forventer markedsakstørene en noe høyere rente i Norge enn hos våre handelspartnere.

Målt ved konkurransekursindeksen svekket kronen seg med ½ pst. i fjor. I denne meldingen er det lagt til grunn at den effektive kronekursen vil utvikle seg i tråd med valutakursene slik disse ble priset i terminmarkedet i slutten av april. Det innebærer at kronekursen som gjennomsnitt for inneværende år vil være noe svakere enn i fjor.

Norsk økonomi har vokst sterkt i nærmere fire år. Sysselsettingen har økt markert, og arbeidsledigheten er nede på et nivå vi ikke har sett siden en kort periode av annen halvdel av 1980-tallet. Det er utsikter til at veksten i fastlandsøkonomien blir liggende klart over trendveksten også i år, jf. omtale i kapittel 2. Samtidig ligger prisveksten fortsatt under målet gitt i forskriften for pengepolitikken, særlig som følge av negative prisimpulser fra importerte konsumvarer. Denne utviklingen innebærer utfordringer for Norges Bank i utøvelsen av pengepolitikken. Departementet gir hvert år en vurdering av Norges Banks utøvelse av pengepolitikken i kredittmeldingen. I Kredittmeldinga 2006, som ble lagt fram 30. mars i år, skriver departementet bl.a. følgende om pengepolitikken:

«Den underliggjande prisstiginga i 2006 var låg og vesentleg lågare enn inflasjonsmålet. Den låge inflasjonen var ikkje eit teikn på svak økonomisk utvikling, men i særleg grad eit resultat av prisfall på importerte forbruksvarer og auka konkurranse i ein del produktmarknader. Det synest generelt å vere tillit til inflasjonsmålet. Noregs Bank har anslått at prisstiginga vil kome nær 2,5 prosent frå 2008.»

3.6 Sysselsettingspolitikken

En viktig utfordring for den økonomiske politikken er å sikre et høyt arbeidskraftpotensial, og et hovedmål for Regjeringen er å legge til rette for et inkluderende arbeidsliv der alle kan delta. På kort sikt er en aktiv politikk for å styrke arbeidskrafttilgangen viktig for å møte den sterke etterspørselen etter arbeidskraft. På lengre sikt er en slik politikk påkrevd for å møte forventet lavere vekst i arbeidsstyrken som følge av aldringen i befolkningen.

Den sterke veksten i sysselsettingen de siste par årene har ført til et stramt arbeidsmarked, med mangel på arbeidskraft i stadig flere sektorer. Arbeidsledigheten har falt markert og er nå på et

historisk lavt nivå. Samtidig er om lag en femdel av befolkningen i yrkesaktiv alder på ulike helserelaterte trygdeordninger eller AFP. Det er en krevende utfordring å snu tendensen til at en stadig større andel av befolkningen blir tidligpensjonert eller ufør. De gode mulighetene til å få jobb bidrar til at grupper i utkanten av arbeidsmarkedet nå får anledning til å komme inn i arbeidslivet. For at den samlede arbeidskrafttilgangen skal øke må sysselsettingspolitikken rettes inn mot å få flere i arbeid og samtidig hindre at personer faller ut av arbeidslivet. NAV-reformen har dette som siktemål.

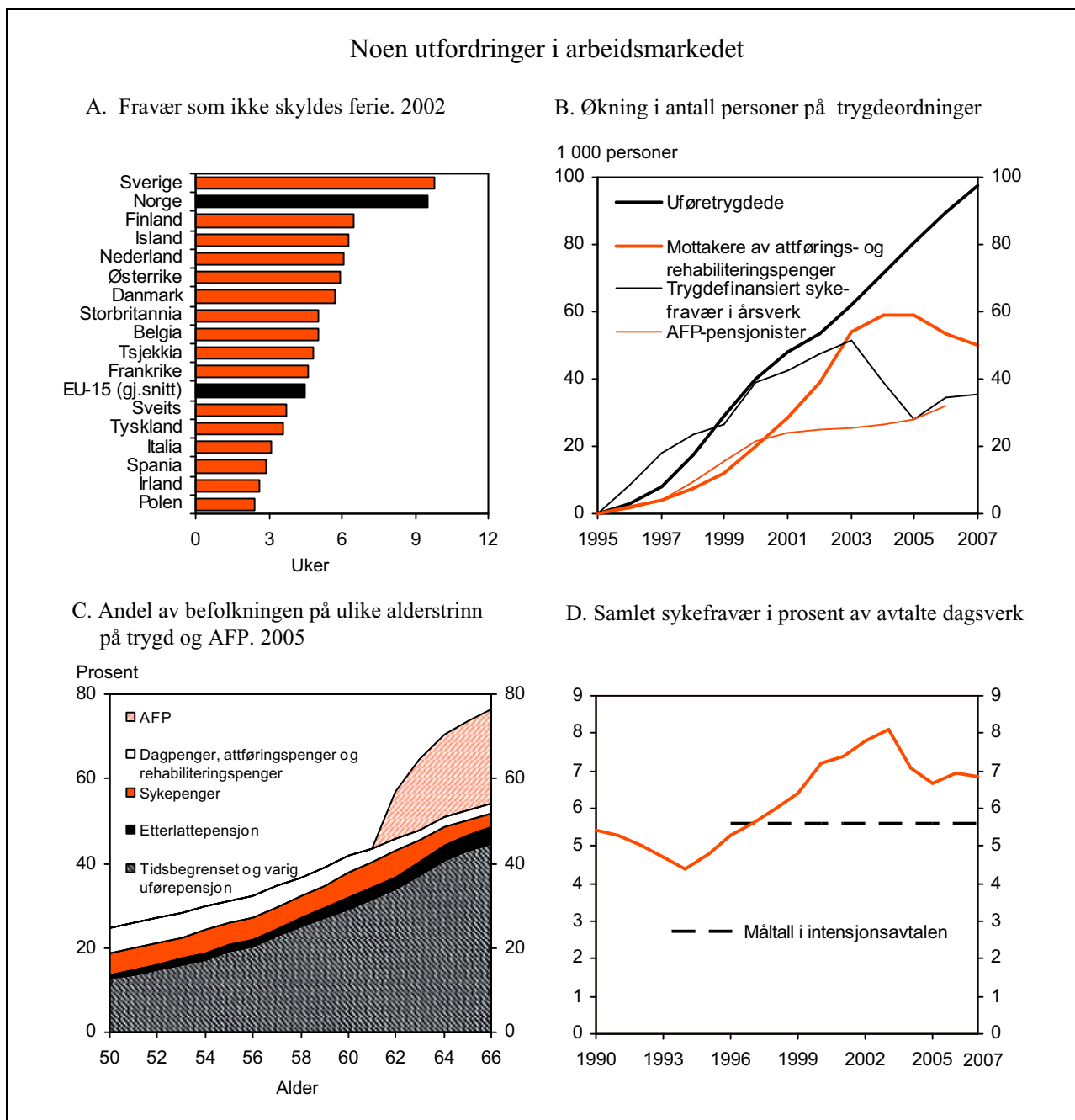
Yrkesdeltakelsen i Norge er høy i internasjonal sammenheng, særlig for kvinner og eldre. Antall arbeidede timer pr. sysselsatt er imidlertid lavt sammenliknet med andre land. Dette trekker isolert sett arbeidstilbudet ned. Den lave arbeidstiden i Norge må til en viss grad ses i sammenheng med høy andel deltidsarbeid. I tillegg bidrar høyt sykefravær sammen med bl.a. godt utbygde permisjonsordninger, til at Norge har høyere fravær enn andre europeiske land, jf. figur 3.14A. Blant annet er fødselspermisjonen lengre i Norge. Det bidrar til å redusere antall arbeidede timer, men er også en viktig forutsetning for den høye yrkesdeltakelsen blant kvinner.

Antall personer i yrkesaktiv alder på ulike *helserelaterte trygdeordninger og AFP* fortsetter å øke. Over 480 000 personer mottok AFP, uføretrygd, rehabiliterings- eller attføringspenger ved utgangen av 1. kvartal 2007. Det er vel 7 100 flere personer enn på samme tid i fjor. Antallet på disse ordningene har økt med 60 pst. siden 1995, jf. figur 3.14B.

Ved utgangen av 1. kvartal 2007 var det registrert nesten 330 000 mottakere av uførestønader. Antallet uføre økte med 7 400 personer fra 1. kvartal 2006 til 1. kvartal 2007. I 2006 utgjorde antall uføre 11 pst. av befolkningen i yrkesaktiv alder, nesten 3 prosentpoeng mer enn i 1995. Både en markert befolkningsvekst i de eldste aldersgruppene og økte uføretilbøyeligheter har bidratt til dette. Uføreandelen har økt i nesten alle aldersgrupper siden 1995, med den sterkeste veksten blant de yngste aldersgruppene.

Antall mottakere av attførings- og rehabiliteringspenger har avtatt noe de siste par årene etter å ha økt kraftig i årene fram til 2004. Nesten 109 000 personer mottok disse ytelsene ved utgangen av 1. kvartal 2007, vel 4 000 færre enn for ett år siden. Nedgangen må ses i sammenheng med at bedringen i arbeidsmarkedet har bidratt til at flere som har vært under attføring, har kommet i arbeid.

Stadig færre står i arbeid fram til pensjonsalderen i folketrygden. Mer enn halvparten av alle 62-åringer er trygdede eller tidligpensjonister, og hele

Figur 3.14 Utfordringer i arbeidsmarkedet

Kilder: Arbeids- og velferdsdirektoratet, Statistisk sentralbyrå, OECD og Finansdepartementet.

$\frac{3}{4}$ mottar en pensjons- eller trygdeytelse året før de fyller 67 år, jf. figur 3.14C. Nesten 40 pst. av befolkningen i aldersgruppen 60–66 år mottar uførepensjon, mens mellom 5 og 10 pst. har lengre perioder med sykepenger, rehabiliteringspenger, attføringspenger eller dagpenger mv. i årene før overgang til ordinær alderspensjon. I løpet av det siste året har avgangen fra arbeid til AFP-ordningen økt. Fra 1. kvartal 2006 og til 1. kvartal 2007 økte antall personer som har gått av med AFP med 4 000 til 42 400. Med samme uttak som i dag vil antall AFP-pensjo-

nister kunne overstige 50 000 i 2010. Det understreker betydningen av å bedre motivasjonen til å stå lenger i arbeid og hindre utstøting av eldre arbeidstakere.

Et viktig skritt i denne retningen er det brede forliket i Stortinget i mars om framtidens alderspensjon i folketrygden. Det nye pensjonssystemet vil isolert sett styrke sammenhengen mellom inntekt og pensjon. Arbeidsincentivene vil imidlertid i stor grad også avhenge av at uførepensjonen og AFP understøtter målene i den nye fleksible folke-

trygden. Uføreutvalget avgir etter planen sin innstilling 16. mai i år, og Regjeringen vil kort tid etter sende den på høring. Regjeringen vil invitere partene i arbeidslivet til et samarbeid om utarbeidelsen av en ny og tilpasset AFP.

Sykefraværet i Norge ligger på et svært høyt nivå sammenliknet med andre OECD-land. Siden 1995 har det trygdefinansierte sykefraværet, målt i antall dager pr. sysselsatt, økt med nesten 50 pst. Etter en midlertidig nedgang i 2004, i hovedsak som følge av enkelte endringer i sykepengereguleringen, fortsatte sykefraværet å øke igjen i 2005. Mot slutten av 2006 avtok veksttakten, og i 1. kvartal 2007 var det trygdefinansierte sykefraværet noe lavere enn i samme kvartal i 2006. Sykefraværet er imidlertid fortsatt betydelig høyere enn IA-avtalens mål for 2009 om 20 pst. reduksjon i forhold til nivået i 2. kvartal 2001, jf. figur 3.14D.

I 2006 tilsvarte det samlede sykefraværet et tap på om lag 130 000 årsverk. Lengre sykefravær er bekymringsfullt fordi dette ofte er starten på et langvarig fravær fra arbeidslivet med avhengighet av trygdeordninger. Tall fra 2006 viser at om lag 20 pst. av dem som hadde brukt opp sine sykepenge rettigheter, mottok tidsbegrenset eller varig uførepensjon tre måneder etter avsluttet sykepengeperiode, mens over 60 pst. mottok attføringspenger eller rehabiliteringspenger. Sykefraværsutvalget ledet av statsminister Stoltenberg presenterte høsten 2006 en rekke nye tiltak som skal bidra til nedgang i sykefraværet. Hovedendringene er at arbeidsgiver i enda større grad enn tidligere skal tilrettelegge for og følge opp sykmeldte, og at arbeidstaker og lege/sykmelder har fått større medvirkningsplikt. De nye tiltakene startes opp fortløpende i år, og innebærer:

- Arbeidsgiver og den sykmeldte skal utarbeide en oppfølgingsplan, senest etter seks ukers sykefravær som følges opp og eventuelt justeres innen 12 uker. Arbeids- og velferdsetaten gjennomfører et nytt dialogmøte med arbeidsgiver og arbeidstaker etter seks måneder. Eksisterende kontroll og sanksjonsmuligheter overfor arbeidstaker, arbeidsgiver og lege skjerpes. Nye bestemmelser i tråd med dette ble iverksatt fra 1. mars 2007.
- Det innføres en ordning for kjøp av helse- og rehabiliteringstjenester for å bringe personer som mottar sykepenge raskere tilbake til arbeidslivet.
- Tilskudd for praktisk tilrettelegging på arbeidsplassen er økt for IA-virksomheter fra 1. mars i år. Forskrift om tilretteleggingstilskuddet ble også endret slik at det kan ytes tilskudd til kjøp av arbeidshjelpemidler.

De nye tiltakene må ses i sammenheng med arbeidet innenfor IA-avtalen. Avtalen som er et sentralt virkemiddel i Regjeringens sysselsettingspolitiske strategi, ble opprinnelig inngått i 2001 og fornyet i 2005 med varighet fram til 2009. Utover målet med å redusere sykefraværet, er intensjonen med avtalen å øke yrkesdeltakelsen blant personer med redusert funksjonsevne, samt å øke den reelle pensjoneringsalderen.

En forsøksordning med *tidsubestemt lønnstilskudd* skal starte opp i år. Det nye tiltaket skal forbeholdes personer med varig og vesentlig nedsatt arbeidsevne som alternativt ville fått innvilget uføretrygd. Tiltaket skal bidra til å beholde personer i arbeid og få flere uføretrygdde inn i arbeidslivet. I løpet av høsten skal det også settes i gang et nytt *kvalifiseringsprogram* for personer med vesentlig nedsatt arbeids- og inntektsevne, og som ikke – eller bare i begrenset grad – mottar ytelse fra folketrygden. Begge tiltakene er ledd i oppfølgingen av Regjeringens arbeids- og velferdspolitikken som ble presentert i St.meld. nr. 9 (2006–2007) Arbeid, velferd og inkludering høsten 2006. Regjeringen vil følge de to programmene tett framover, bl.a. for å kartlegge om ordningene bidrar til at flere grupper i utkanten av arbeidsmarkedet kommer i arbeid.

I Nasjonalbudsjettet 2007 ble det lagt til grunn et gjennomsnittlig tiltaksnivå på 11 800 plasser under *ordinære arbeidsmarkedstiltak* og gjennomsnittlig 28 000 plasser under *spesielle arbeidsmarkedstiltak for yrkeshemmede*. Ordinære arbeidsmarkedstiltak er rettet inn mot personer som søker inntektsgivende arbeid ved NAV og som er arbeidsføre/tilgjengelige for det arbeidet som søkes. I tillegg settes det inn arbeidsmarkedstiltak for yrkeshemmede registrert ved NAV. Dette er arbeidssøkere som på grunn av fysisk, psykisk eller sosial funksjonshemming har vansker med å få arbeid. Yrkeshemmede tilbys i tillegg attførings tiltak finansiert over folketrygden.

Utviklingen i arbeidsmarkedet hittil i år har vært bedre enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet. Sysselsettingen har økt sterkere og arbeidsledigheten har avtatt mer, jf. kapittel 2. Dagens arbeidsmarked er preget av økende knapphet på arbeidskraft innenfor flere yrker og bransjer. I en slik situasjon er det særlig viktig å få arbeidsledige ut i arbeid for å dekke det store arbeidskraftbehovet. Stor etterspørsel etter arbeidskraft gir bedre muligheter for at også personer i utkanten av arbeidsmarkedet kan komme i jobb. Generelt forutsetter det imidlertid at de er tilgjengelige, og ikke opptatt i langvarige tiltak. Korte, målrettede tiltak bør derfor prioriteres slik at overgangen til jobb styrkes. Samtidig må tiltakene være indivi-

drettet og kunne vare lenger dersom det gir størst sjanse for varig effekt for den enkeltes yrkesdeltaelse.

Selv i dagens stramme arbeidsmarked er det grupper som har vanskeligheter med å vinne innpass i arbeidslivet. Regjeringen ønsker en fortsatt sterk innsats overfor gruppene med de svakeste kvalifikasjonene i arbeidsmarkedet. Det foreslås å opprettholde det planlagte nivået på gjennomsnittlig 11 800 plasser under de ordinære arbeidsmarkedstiltakene i 2007. Dette vil gi 150 flere plasser enn det som ble gjennomført i gjennomsnitt i 2006. Langtidsledige, innvandrere og ungdom er prioriterte grupper ved inntak på de ordinære arbeidsmarkedstiltakene. Et høyere nivå på tiltaksplasser i forhold til antall ledige nå enn lagt til grunn i fjor høst gjør det mulig med forsterket innsats for å få flere i jobb.

De gode forholdene på arbeidsmarkedet må utnyttes for å få flest mulig yrkeshemmede over i jobb, slik at varig utstøting unngås. Det foreslås å holde fast ved et gjennomsnittlig nivå på 28 000 plasser under de spesielle arbeidsmarkedstiltakene for yrkeshemmede i 2007. I 2006 ble det gjennomført i gjennomsnitt 26 500 plasser. I løpet av det siste året har antall yrkeshemmede registrert ved NAV-kontorene avtatt. Forslaget innebærer derfor en betydelig innsats overfor denne gruppen.

Arbeidsinnvandringen fra de nye EØS-landene til Norge har økt sterkt etter EØS-utvidelsen 1. mai 2004, og da spesielt fra Polen og Litauen. Det er hovedgrunnen til at antall personer med gyldig arbeidstillatelse har økt fra om lag 17 000 ved inngangen til 2004 til om lag 50 000 ved inngangen til 2007. I tillegg har det også vært en økning i omfanget av selvstendig næringsdrivende og personer ansatt av utenlandske underentreprenører som arbeider i Norge på korttidsoppdrag. Økt arbeidsinnvandring har bidratt til å avhjelpe mangel på arbeidskraft, særlig i bygge- og anleggssektoren.

Arbeidsinnvandring har stor betydning for å dempe presset i arbeidsmarkedet, og Regjeringen vil legge til rette for at utenlandsk arbeidskraft også framover skal kunne supplere arbeidstilbudet i Norge. På denne bakgrunn vurderer Regjeringen å forenkle rekruttering av faglært arbeidskraft fra utlandet.

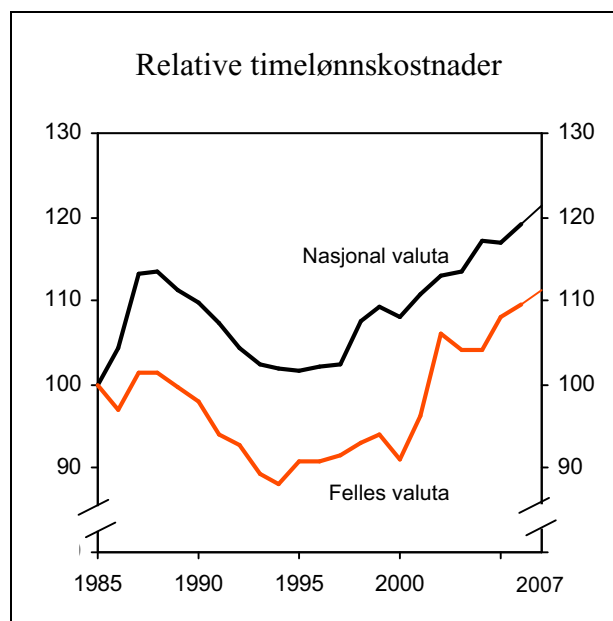
Det er samtidig viktig å sikre at bestemmelsene om at utenlandske arbeidstakere skal tilbys samme lønns- og arbeidsvilkår som norske arbeidstakere blir overholdt. Som et ledd i oppfølgingen av handlingsplanen mot sosial dumping har Regjeringen nylig foreslått innstramming i regelverket for inn- og utleie av arbeidskraft og enkelte

endringer i allmenngjøringsloven, blant annet innsynsrett for tillitsvalgte, jf. Ot.prp. nr. 56 (2006–2007). I tillegg er det fastsatt krav om id-kort for ansatte i bygge- og anleggsbransjen. Regjeringen ser på dette som viktige virkemidler for å sikre arbeidsvilkårene for utenlandske arbeidstakere. Samtidig legger Regjeringen vekt på at tiltakene som foreslås på dette området, ikke skal undergrave de positive sidene ved arbeidsinnvandringen eller hindre et velfungerende arbeidsmarked. Målet er å forene hensynet til å motvirke sosial dumping med hensynet til at det er tilstrekkelig tilgang på arbeidskraft til at oppgaver kan bli løst i næringslivet og offentlig sektor.

3.7 Inntektspolitikken

Det inntektspolitiske samarbeidet er en sentral del av den økonomiske politikken i Norge. Dette samarbeidet har bidratt til at vi i de siste 30 årene har hatt lavere arbeidsledighet enn de fleste andre OECD-land. Den norske lønnsforhandlingsmodellen bygger på at lønnsveksten må tilpasses det konkurranseutsatt sektor over tid kan leve med.

Lønnsveksten var lenge moderat i denne konjunkturoppgangen, noe som har bidratt til at yrkesdeltakingen har kunnet øke sterkt og ledigheten synke til et lavt nivå uten at det har bygget seg opp store ubalanser. Dette har igjen gitt økte mulighe-

Figur 3.15 Relative timelønnskostnader i industrien. Indeks 1985=100

Kilder: Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene og Finansdepartementet.

ter for personer i randsonen av arbeidsmarkedet til å få fotfeste i arbeidslivet.

Tilstrammingen i arbeidsmarkedet bidro imidlertid til at lønnsveksten tok seg opp i annet halvår i fjor. Fra 2005 til 2006 var veksten i gjennomsnittlig årslønn ifølge Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) 4,1 pst., mot 3,3 pst. året før. Årslønnsveksten ble dermed vel ¼ prosentpoeng høyere enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2007.

Årets inntektsoppgjør er et mellomoppgjør. Oppgjørene innen flere områder er nå avsluttet. Avtalene som NHO og HSH har inngått med bl.a. LO og YS har rammer på 4½ pst. i årslønnsvekst fra 2006 til 2007. I staten er det inngått avtale innenfor en ramme på om lag 4,8 pst. i årslønnsvekst, mens oppgjøret i kommunesektoren har en ramme på 4,8–4,9 pst.

På bakgrunn av resultatene fra disse oppgjørene anslås lønnsveksten for norsk økonomi under ett i denne meldingen til 4¾ pst. i 2007, ¼ prosentpoeng høyere enn i Nasjonalbudsjettet 2007. Anslaget forutsetter at industrifunksjonærene og oppgjør som baseres på lokale forhandlinger, kommer ut om lag på linje med de avsluttede oppgjørene. Sammen med lav vekst i konsumprisene vil dette gi sterk vekst i reallønnen i 2007.

De siste årene har timelønnskostnadene i *industrien* økt sterkere i Norge enn hos våre handelspartnere, jf. figur 3.15, og bidratt til et kostnadsnivå i Norge som er høyt i internasjonal målestokk. Ifølge TBU var lønnskostnadene per timeverk i industrien samlet i Norge om lag 22 pst. høyere enn et handelsvektet gjennomsnitt av EU-land. For industriarbeidere alene var lønnskostnadene vel 40 pst. høyere. Lønnsveksten hos våre handelspartnere anslås til vel 3 pst. i år. Lønnsanslagene innebærer dermed en fortsatt svekkelse av den kostnadsmessige konkurransevnen.

Høye priser på viktige norske eksportprodukter og høy produktivitetsvekst, sammen med oppgang i internasjonal økonomi, har likevel gitt god lønnsomhet i de konkurranseutsatte næringene. Eksportprisene varierer imidlertid betydelig over tid, og det høye kostnadsnivået innebærer derfor at mange konkurranseutsatte virksomheter er sårbare for tiltakende lønnsvekst og en styrking av kronekursen.

3.8 Skatter og avgifter

3.8.1 Innledning

I forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2007 foreslår Regjeringen følgende endringer på skatte- og avgiftsområdet:

- I tråd med ny forordning om bagatellmessig støtte foreslås det å redusere arbeidsgiveravgiften for transportforetak i sone Ia, jf. Stortingets vedtak om fastsetting av avgifter mv. til folketrygden for 2007. Det foreslås også enkelte andre mindre endringer i avgiftsvedtaket. Forslaget er nærmere omtalt i St.prp. nr. 69 (2006–2007) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2007.
- Det foreslås å utsette fristen for tredje termin merverdiavgift med 11 dager fra 20. til 31. august. Dette gir et tap av renteinntekter for staten på om lag 25 mill. kroner. Forslaget er nærmere omtalt i Ot.prp. nr. 61 (2006–2007) Om endringer i skatte- og avgiftslovgivinga mv.
- Det foreslås en endring i merverdiavgiftsloven slik at det klart framgår at tjenester i form av rett til å overvære strippeforestillinger skal være merverdiavgiftspliktig. Forslaget er nærmere omtalt i Ot.prp. nr. 61 (2006–2007) Om endringer i skatte- og avgiftslovgivinga mv.
- Det foreslås at det ikke gjøres endringer i merverdiavgiftsregelverket for omsetning fra boligbyggelag av forvaltningstjenester til tilknyttet borettslag, jf. forslag til endring av anmodningsvedtak. Forslaget er nærmere omtalt i St.prp. nr. 69 (2006–2007) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2007.
- Det foreslås å innføre støtte til E85-biler (bioetanol-biler) ved at det gis et fradrag i engangsavgift på 10 000 kroner fra 1. juli 2007. Dette er anslått å gi et provenytnap på om lag 20 mill. kroner påløpt og bokført i 2007. Forslaget er nærmere omtalt i St.prp. nr. 69 (2006–2007) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2007.
- Det foreslås at veksthusnæringen gis fritak for CO₂-avgift på gass til oppvarming. Det foreslås dessuten å presisere at avgiftsplikten omfatter oppvarming av alle bygg. Forslaget er nærmere omtalt i St.prp. nr. 69 (2006–2007) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2007.
- Det foreslås at det åpnes for masseutlevering av skattelister til pressen for å styrke pressens mulighet til kritisk debatt om skattemessige forhold. Forslaget er nærmere omtalt i Ot.prp.

- nr. 61 (2006–2007) Om endringer i skatte- og avgiftslovgevinga mv.
- Det foreslås å endre tolloven slik at tollmyndighetene kan varsle rettighetshavere dersom det foreligger mistanke om krenkelse av immaterielle rettigheter. Det foreslås at tollmyndighetene i slike tilfeller kan holde tilbake varen i fem dager. Forslaget er nærmere omtalt i Ot.prp. nr. 61 (2006–2007) Om endringer i skatte- og avgiftslovgevinga mv.
 - Det foreslås en reduksjon i passgebyret for barn på 150 kroner fra 420 til 270 kroner med virkning fra senest 29. juni 2007. Dette gir et provenytnytap på vel 18 mill. kroner påløpt og bokført i 2007. Forslaget er et ledd i Regjeringsens arbeid for å tilpasse nivået på statlige gebyrer til kostnadsriktig nivå. Forslaget er nærmere omtalt i St. prp. nr. 69 (2006–2007) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2007.
 - Det foreslås en økning i enkelte sektoravgifter, herunder forslag knyttet til finansiering av tiltak mot pengespillproblemer under Kultur- og kirke departementet og økt sektoravgift for å finansiere utgiftsøkning for Kredittilsynet under Finansdepartementet. Disse endringene gir en samlet provenyøkning på om lag 22 mill. kroner påløpt og bokført i 2007. Forslagene er nærmere omtalt i St. prp. nr. 69 (2006–2007) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2007.
 - For enkelte andre, mindre endringer på skatte- og avgiftsområdet vises det til Ot.prp. nr. 61 (2006–2007) Om endringer i skatte- og avgiftslovgevinga mv.

Samlet sett innebærer forslagene til skatte- og avgiftsendringer et provenytnytap på vel 41 mill. kroner påløpt og bokført i 2007.

Nedenfor gis det en omtale av enkelte aktuelle skatte- og avgiftssaker.

3.8.2 Utsatt avregning ved innførsel av varer

Stortinget ba i anmodningsvedtak nr. 358 av 26. mai 2005 regjeringen (Bondevik II) vurdere om et system med snudd (utsatt) avregning ved innførsel kan forenkle merverdiavgiftssystemet for næringslivet og myndighetene. En intern arbeidsgruppe, nedsatt av Finansdepartementet, avga sin rapport 22. desember 2006. Rapporten ble sendt på høring i januar i år. Høringsfristen var 12. april 2007. Departementet går nå gjennom uttalelsene som er kommet. På bakgrunn av anbefalingene i rapporten og høringsinstansenes uttalelser vil Regjerin-

gen legge saken fram for Stortinget til høsten i tilknytning til statsbudsjettet for 2008.

3.8.3 Momskompensasjonsordningen

Innledning

Fra 1. januar 2004 ble det innført en generell ordning med kompensasjon for merverdiavgift til kommunesektoren. Den generelle kompensasjonsordningen er hjemlet i lov 12. desember 2003 nr. 108 om kompensasjon av merverdiavgift for kommuner, fylkeskommuner mv., jf. Ot.prp. nr. 1 (2003–2004) Skatte- og avgiftsopplegget 2004 – lovendringer. Den generelle kompensasjonsordningen erstattet en mer begrenset kompensasjonsordning.

Begrunnelsen for Bondevik II-regjeringens innføring av den generelle kompensasjonsordningen var å fjerne forskjellsbehandlingen mellom kommunal egenproduksjon og kjøp fra merverdiavgiftspliktige aktører. Kommunene yter i stor grad tjenester som er unntatt fra merverdiavgiftsplikt. Siden kommunene dermed ikke har fradragsrett for inngående merverdiavgift på anskaffelser til virksomheten, har kommunene en økonomisk fordel av å produsere merverdiavgiftspliktige tjenester med egne ansatte uten merverdiavgift framfor å kjøpe tjenestene med merverdiavgift fra andre.

For at kompensasjonsordningen i seg selv ikke skulle medføre ny forskjellsbehandling mellom kommunalt produserte tjenester og tilsvarende tjenester produsert av private, ble også private og ideelle virksomheter som produserer helsetjenester, undervisningstjenester eller sosiale tjenester som kommunen eller fylkeskommunen har et lovpålagt ansvar for, omfattet av den generelle kompensasjonsordningen. Private barnehager er også omfattet.

Den generelle kompensasjonsordningen er på de fleste punkter utformet i tråd med en anbefaling fra et offentlig utvalg, jf. NOU 2003: 3 Merverdiavgiften og kommunene – Konkurranserevidninger mellom kommuner og private. Ved innretningen av ordningen er det tatt hensyn til de forenklingsbehovene som utvalget påpekte. Innberetning av krav og utbetaling av kompensasjon skjer raskere enn under den tidligere begrensede kompensasjonsordningen. Utbetaling av kompensasjon skjer også direkte til de kompensasjonsberettigede.

Innføringen av den generelle kompensasjonsordningen var i utgangspunktet provenynøytral for staten. For kommunesektoren ble ordningen finansiert ved en engangsreduksjon i kommunesektorens frie inntekter som tilsvarte det antatte

kompensasjonsbeløpet i innføringsåret. Eventuell økt kompensasjon i framtiden som følge av økt kjøp av merverdiavgiftspliktige varer og tjenester i kommunesektoren, blir motsvart av tilsvarende økte merverdiavgiftsinntekter for staten.

I tilleggsnummeret til statsbudsjettet 2006 ble det varslet at en så behov for en vurdering av hvordan den generelle kompensasjonsordningen fungerer. Finansdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet iverksatte på denne bakgrunn et arbeid med å vurdere kompensasjonsordningen. I St.prp. nr. 1 (2006–2007) Skatte-, avgifts- og tollvedtak ble vurderingen omtalt. Det ble her uttalt:

«Den generelle kompensasjonsordningen trådte i kraft 1. januar 2004 og den har derfor bare virket i to hele kalenderår. Omleggingen til den generelle kompensasjonsordningen har vært krevende, både for de kompensasjonsberettigede og avgiftsmyndighetene. Den administrative belastningen kan imidlertid ikke sies å være større enn det som har vært naturlig å forvente. Problemene knyttet til kortsiktige inntektsendringer som følge av investeringene vil ikke kunne løses i dagens system, men slike svingninger i inntektsnivået vil som nevnt jevne seg ut over tid. Regjeringen vil på denne bakgrunn ikke foreslå endringer i kompensasjonsordningen i denne omgang. Dette skyldes også at det for tiden pågår en dialog med EFTAs overvåkingsorgan (ESA) om ordningen. ESA åpnet i sommer formell undersøkelse av den generelle kompensasjonsordningen, jf. omtalen nedenfor. Regjeringen vil i tiden som kommer ha ordningen til vurdering og følge med på utviklingen. Regjeringen tar sikte på å komme tilbake med en gjennomgang av kompensasjonsordningen i kommuneproposisjonen for 2008.»

Generelt om vurdering av ordningen

Regjeringen har nå foretatt en ny gjennomgang av kompensasjonsordningen. Selv om det er enkelte svakheter knyttet til ordningen, mener Regjeringen at det ikke bør foreslås større endringer i ordningen nå. Som vist til i St.prp. nr. 1 (2006–2007) Skatte-, avgifts- og tollvedtak, har ordningen bare virket i to hele år og er meget omfattende. For å få ordningen til å fungere mest mulig smidig, anser imidlertid Regjeringen at det bør foretas visse mindre justeringer. Nedenfor redegjøres det nærmere for Regjeringens syn.

Den generelle kompensasjonsordningen innebærer at kommunene blir kompensert for betalt inngående merverdiavgift på alle innkjøpte varer og tjenester fra registrerte næringsdrivende. Ved

at kommunene får kompensert all inngående merverdiavgift, vil merverdiavgiften ikke representere noen ekstravgift ved kjøp av eksterne tjenester.

Regjeringen mener at det er viktig at kommunene fortsatt skal kunne velge å ansette egne folk til å utføre ulike oppgaver. Dette kan være fordi det uansett er den mest effektive løsningen, eller fordi dette er ønskelig ut fra andre hensyn som lokale myndigheter ønsker å vektlegge. Kompensasjonsordningen innebærer i seg selv ingen konkurransefordel ved å kjøpe avgiftspliktige tjenester fra private eller fra andre kommuner framfor å produsere tjenestene selv med egne ansatte, men innebærer kun at merverdiavgiften ikke påvirker dette valget.

Etter Regjeringens syn taler hensynet til likebehandling mellom ulike kommunale samarbeidsformer mot at det gjøres større endringer i ordningen nå. Ved valg av samarbeid organisert gjennom den såkalte vertskommunemodellen, som innebærer at en kommune etter avtale produserer og leverer tjenester til andre kommuner, oppstod det tidligere merverdiavgiftsplikt når tjenestene ble omsatt til de andre kommunene. Avgiftsplikt oppsto derimot ikke for virksomheter som er organisert som kommunalt samarbeid etter kommuneloven § 27, eller interkommunale selskaper etter lov om interkommunale selskaper. Merverdiavgiften kunne dermed påvirke valget av organisasjonsform. Gjennom den generelle kompensasjonsordningen får kommunene nå kompensert merverdiavgiften ved kjøp av tjenester fra vertskommunen. Avgiften vil dermed ikke lenger påvirke kommunenes valg av samarbeidsform.

Regjeringen anser at også andre grunner taler mot at det gjøres større endringer i ordningen nå. En eventuell reversering av ordningen ville måtte være provenynøytral. Med hensyn til hva som er et normalt investeringsnivå, vil man da måtte basere seg på et anslag, i likhet med da kompensasjonsordningen ble innført. Dersom kommunesektoren kom til å framskynde deler av sine investeringer for å kunne nyte godt av ordningen, ville investeringsnivået imidlertid bli relativt høyt de siste årene før en eventuell reversering. Dersom man ikke tok hensyn til dette, ville det innebære et tap for staten og en tilsvarende bedring av kommunenes driftsbalanse.

Regjeringen mener det også må vektlegges at en større endring av kompensasjonsordningen ville føre til nye omfordelingsvirkninger, avhengig av hvordan tilbakeføringen skjer. Inntektsforskjellene som har oppstått som følge av kommunevis variasjoner i investeringsnivået i de senere årene, vil da ikke utjevnes over tid. Kommuner som har investert relativt mye, ville dermed komme økono-

misk bedre ut enn kommuner som har hatt et lavt investeringsnivå de siste årene.

Etter Regjeringens syn bør det også vektlegges at det medgikk betydelig tid og forberedelse for å kunne gjennomføre den generelle kompensasjonsordningen. Ved siden av forberedelser fra myndighetenes side gjelder dette også kommunene og andre kompensasjonsberettigede som nå har innarbeidet ordningen i sine administrative systemer. Tilsvarende gjelder for skatteetaten. Dersom ordningen etter kort tid skulle endres betydelig, vil tilsvarende prosesser måtte gjennomføres.

Som det følger av omtalen i St.prp. nr. 1 (2006–2007) Skatte-, avgifts- og tollvedtak, har EFTAs overvåkingsorgan (ESA) reist spørsmål om kompensasjonsordningen i forhold til statsstøtteregulverket i EØS-avtalen. Etter å ha foretatt en formell undersøkelse av saken, har ESA i vedtak av 3. mai 2007 kommet til at kompensasjonsordningen må anses å være i strid med statsstøtteregulverket. Norge er gitt en frist på to måneder til å informere ESA om hvilke tiltak som iverksettes for å rette seg etter vedtaket. I denne perioden vil Regjeringen vurdere saken sammen med bl.a. Regjeringsadvokaten. Regjeringen vil i denne forbindelse på nytt vurdere de argumentene som fra norsk side har vært anført overfor ESA. Dersom man som følge av denne prosessen anser det som nødvendig å foreta endringer i ordningen, vil imidlertid Regjeringen komme tilbake til saken.

Selv om Regjeringen anser det som hensiktsmessig at det nå skapes ro rundt ordningen, er det viktig at den er administrativt mest mulig enkel å håndtere, både for de kompensasjonsberettigede og avgiftsmyndighetene. Fra 1. januar 2007 er kommunale havner tatt inn i merverdiavgiftssystemet. Noen av de problemene de kommunale havnene har opplevd ved å måtte forholde seg til ulike avgiftsregimer, er dermed allerede avhjulpet. I tillegg er det gjort justeringer i regnskapsrapporteringen i KOSTRA, ved at kommunene i rapporteringen nå kun plikter å skille ut merverdiavgift som blir kompensert. Regjeringen er imidlertid kjent med at det også på andre områder kan være behov for forbedringer av regelverket.

For å imøtekomme dette behovet foreslår Regjeringen for det første at innleveringsfristen i kompensasjonsloven § 7 utvides fra 10. august til 20. august. Det antas at dette vil kunne lette arbeidspresset ved innlevering av kompensasjonsoppgaven for tredje termin (mai og juni).

Regjeringen vil for det andre vurdere om det er behov for å presisere foreldelsesbestemmelsene i kompensasjonsloven. Regjeringen er kjent med at for de som leverer kompensasjonsoppgave for ett

år av gangen, kan foreldelsesbestemmelsene framstå som uklare. Regjeringen tar sikte på å legge fram eventuelle endringsforslag i statsbudsjettet for 2008.

Fram mot statsbudsjettet for 2008 vil Regjeringen også vurdere om det bør foretas en endring av justeringsbestemmelsene i kompensasjonsloven. Dagens regler innebærer justeringsplikt også ved endring av organisasjonsform. Justeringsplikt kan dermed utløses selv om den faktiske bruken av fast eiendom er uendret. Dette kan eksempelvis føre til justeringsplikt for barnehager som går fra å være et selskap med begrenset ansvar til å bli aksjeselskap.

Særlig om kompensasjon for merverdiavgift på investeringer

Den generelle kompensasjonsordningen gir i utgangspunktet kompensasjon for merverdiavgift på alle anskaffelser, både investerings- og driftsutgifter. Et spørsmål Regjeringen har vurdert, er om investeringer skal holdes utenfor kompensasjonsordningen. Bakgrunnen er at siden trekket i kommunenes rammetilskudd får konsekvenser for driftsregnskapet, skal kompensasjonskravet i sin helhet føres i kommunenes driftsregnskap. Ved å utelate investeringer fra ordningen vil man i større grad kunne avskjære muligheten for å lånefinansiere driften og dermed gi et mer stabilt inntektsnivå for den enkelte kommune. Ordningen ville da heller ikke gi incentiver til å overinvestere for å få en kortsiktig gevinst.

Regjeringen anser imidlertid at flere argumenter taler mot å utelate investeringer fra ordningen. Gråsoner mellom investeringer og drift innebærer for det første at dette skillet ville bli vanskelig å håndtere. Tilbakeføring av deler av trekket ville også gi nye fordelingsvirkninger mellom kommunene. Det er også ulike definisjoner av investeringsutgift/anleggsmiddel i privat og kommunal sektor. Dette kunne føre til at regelverket ble praktisert ulikt. Å holde investeringer utenfor kompensasjonsordningen kunne dessuten gi incentiver til å foreta vedlikehold framfor nye investeringer, og incentiver til å leie framfor å eie. For investeringer i bygninger vil det uansett foreligge en mulighet for å omgå begrensningen gjennom den frivillige registreringsordningen i forskrift nr. 117 (forskrift 6. juni 2001 om frivillig registrering av utleier av bygg eller anlegg til bruk i virksomhet som er registrert etter merverdiavgiftsloven). Dette ville også gjøre at regelverket ikke virket likt.

Selv om Regjeringen mener at investeringer fortsatt bør omfattes av ordningen, foreslås det å

endre regnskapsføringen av merverdiavgiftskompensasjon fra investeringer. Som en konsekvens av at trekket måtte skje på rammetilskuddet, inntektsføres merverdiavgiftskompensasjonen fra investeringer i sin helhet i driftsregnskapet i samme år som anskaffelsen er foretatt. Som nevnt har dette enkelte uheldige sider, blant annet ved at det gir muligheter til implisitt å lånefinansiere driften, og ved at driftsinntektene vil svinge med investeringsnivået.

For å motvirke dette vil Regjeringen foreslå at merverdiavgiftskompensasjon fra investeringer skal inntektsføres i investeringsregnskapet. De reduserte driftsinntektene fra kompensasjonsordningen som dette medfører, vil kunne innebære at kravet om finansiell balanse i kommunenes og fylkeskommunenes drift oppleves som strammere på kort og mellomlang sikt. Kommunal- og regionaldepartementet vil derfor sende på høring et forslag til endring i kommuneloven, hvor kommunene og fylkeskommunene i en overgangsperiode på fem år gis anledning til å budsjettere med underskudd tilsvarende merverdiavgiftskompensasjonen fra investeringer. Etter overgangsperioden skal årsbudsjettet igjen vedtas i økonomisk balanse, tilsvarende gjeldende regler. Kommunesektoren vil da ha hatt anledning til å tilpasse seg den nye situasjonen. Det varslede endringen vil kunne tre i kraft fra 1. januar 2009.

Den endrede regnskapsføringen vil innebære at kommunesektoren pålegges å bruke disse kompensasjonssinntektene til å finansiere nye investeringer. På lengre sikt vil økt egenfinansiering av investeringer gi besparelser i driften i form av lavere renter og avdrag. Sett over tid er dette derfor i større grad et spørsmål om økonomistyring enn en innstramning av balansekravet.

3.8.4 Merverdiavgift ved omsetning av brukte kjøretøy

I St.prp. nr. 1 (2006–2007) Skatte-, avgifts- og tollvedtak varslet departementet at det i løpet av 2006 ville sendes ut et forslag på høring om endringer i regelverket for omregistreringsavgift og merverdiavgift, med sikte på å foreslå endringer i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2007. Et slikt forslag ble sendt på høring 22. desember 2006, med høringsfrist 30. mars 2007.

I korte trekk gikk høringsforslaget ut på en omlegging der dagens omregistreringsavgift erstattes med en lav og flat avgift. Samtidig oppheves gjeldende merverdiavgiftsfritak ved omsetning av brukte kjøretøy, og det innføres merverdiavgift på avansen ved omsetning av brukte kjøretøy fra

forhandlere. En slik omlegging reiser flere spørsmål som departementet ba om høringsinstansenes synspunkter på. Dette gjelder blant annet forholdet mellom omsetning fra private (ikke-avgiftspliktige) og næringsdrivende (avgiftspliktige), hvilke avgiftspliktige videreføringere som skal kunne benytte de særskilte merverdiavgiftsreglene som gjelder ved omsetning av brukte varer (avansemomsreglene), og forhold knyttet til engangsavgiften siden det ikke skal beregnes merverdiavgift på engangsavgiften ved omsetning av nye kjøretøy.

Deler av bilbransjen synes å ha ønsket en omlegging fra omregistreringsavgift til merverdiavgift ved omsetning av brukte kjøretøy. Dette var en medvirkende årsak til at saken ble sendt på høring. Høringsuttalelsene viser imidlertid at det er flere motforestillinger til et slikt forslag. Motforestillingene synes først og fremst å være knyttet til omsetning av brukte personkjøretøy, og ikke omsetning av andre brukte kjøretøy. Dette skyldes hovedsakelig at det gjelder særskilte fradragsregler på merverdiavgiftsområdet for personkjøretøy, engangsavgiften knyttet til slike kjøretøy. Videre omsettes personkjøretøy, i motsetning til for eksempel lastebiler, i langt større grad mellom privatpersoner.

Departementet vil nå gjennomgå høringsuttalelsene nærmere, herunder vurdere alle motforestillingene og eventuelt vurdere å begrense ordningen til visse typer kjøretøy. Departementet vil komme tilbake til saken i budsjettet for 2008.

3.8.5 Båtdiesel

Regjeringen foreslo i St.prp. nr. 1 (2006–2007) Skatte-, avgifts- og tollvedtak å utvide grunnlaget for autodieselavgiften til også å omfatte fritidsbåter. Det ble vist til at bruk av fritidsbåt påfører samfunnet kostnader i form av ulykker, støy og miljøskadelige utslipp, og at diesel til bruk i fritidsbåt var ilagt vesentlig lavere avgift enn bensin brukt til tilsvarende formål. I Budsjett-innst. S. nr. 1 (2006–2007) viste finanskomiteens flertall til at det var betydelige praktiske problemer med å innføre dieselaavgift på bruk av diesel til fremdrift av fritidsbåter, og komiteens flertall mente etter en samlet vurdering at dieseldrivstoff til bruk i fritidsbåt ikke skal pålegges dieselaavgift, men fortsatt være pålagt grunnavgift på fyringsolje. Finanskomiteens flertall ba Regjeringen vurdere andre tiltak for å redusere forurensningen fra båttrafikk fram mot Revidert nasjonalbudsjett 2007.

Forurensning fra fritidsbåter kan i hovedsak begrenses på tre måter: 1) ved at fartøyene har lavere forurensning ved bruk, 2) ved at det legges

restriksjoner på områder, tidspunkter eller perioder hvor fritidsfartøy kan brukes, eller 3) ved at fartøyene brukes mindre, enten fordi de blir dyrere å anskaffe eller eie, eller fordi de blir dyrere å bruke.

Utslipp av støy og luftforurensning fra fartøyene og motorene reguleres gjennom EU-direktiver (sist ved endringsdirektiv 2003/44/EF), som er tatt inn i EØS-avtalen og implementert i Norge gjennom endringer i fritidsfartøyforskriften. Regler om internasjonale handelshindringer begrenser Norges muligheter til å stille strengere krav til utslipp enn det som følger av direktivene. Innføring av restriksjoner på områder, tidspunkt eller perioder hvor fritidsfartøy tillates brukt, kan være i strid med internasjonale regler og vil uansett møte store praktiske hindringer for gjennomføring og håndheving. Da gjenstår det tiltak som kan føre til mindre bruk, i hovedsak gjennom å gjøre det dyrere å anskaffe, eie eller bruke fartøyet. Siden forurensningene henger sammen med bruken av fartøyet, bør eventuelle virkemidler i hovedsak rettes direkte inn mot bruken. Det mest aktuelle virkemidlet ville derfor være å gjøre drivstoffet til fartøyene dyrere.

3.8.6 Strategi for økt bruk av biodrivstoff

Bakgrunn

I Budsjett-innst. S. nr. 1 (2006–2007) ba finanskomiteens flertall Regjeringen om å vurdere ytterligere tiltak for å øke innblandingen av bioetanol, herunder spørsmål om krav til innblanding av bioetanol i bensin og/eller spørsmål om redusert avgift for bioetanol innblandet i bensin i Revidert nasjonalbudsjett 2007.

Veitrafikken sto for 18 pst. av Norges samlede utslipp av klimagasser i 2005. Økt bruk av biodrivstoff til erstatning for fossilt drivstoff vil bidra til å redusere klimagassutslippene. I Soria Moria-erklæringen står det at «Regjeringen vil igangsette et introduksjonsprogram for bruk av biodrivstoff i tråd med EU-direktiv 2003/30/EF». Ifølge dette direktivet (biodrivstoffdirektivet) skal det fastsettes nasjonale målsettinger om andel biodrivstoff i transportsektoren. Det anbefales en målsetting om 2 prosent i 2005, økende til 5,75 prosent i 2010. Prosenten beregnes etter energiinnholdet i drivstoffet. Siden det er mindre energi i mange typer biodrivstoff enn i fossilt drivstoff, innebærer dette at 5,75 energiprosent, etter dagens norske forhold, tilsvarer om lag 7 volumprosent.

Økt bruk av biodrivstoff krever få investeringer i ny infrastruktur sammenliknet med alternative drivstoff som for eksempel hydrogen. Biodrivstoff kan blandes inn i fossile drivstoff eller benyttes

alene. Inntil 5 volumprosent innblanding kalles lavinnblanding og kan etter gjeldende drivstoffstandarder benyttes på alle kjøretøy. Høyinnblandet drivstoff med over 5 volumprosent innblanding og rene biodrivstoff selges fra egne pumper, og kjøretøyene må være godkjent for slikt drivstoff.

Dagens virkemidler

Ved lavinnblanding av bioetanol i bensin er sluttproduktet fortsatt å anse som bensin, og ville derfor være ilagt både bensinavgift og CO₂-avgift. Det er imidlertid innført et fritak for CO₂-avgift for andel bioetanol i bensin. Fritaket gjenspeiler at bruk av biodrivstoff er klimanøytralt. Ved lavinnblanding av biodiesel i mineralolje er sluttproduktet fortsatt å anse som mineralolje (autodiesel), og ville derfor være ilagt både autodieselavgift og CO₂-avgift. Det er imidlertid innført fritak for både autodieselavgift og CO₂-avgift for andel biodiesel i mineraloljen.

Drivstoff hvor biodrivstoff utgjør hovedbestanddelen av produktet, omfattes ikke av begrepene bensin eller mineralolje i Stortingets avgiftsvedtak, og ilegges verken bensinavgift, autodieselavgift eller CO₂-avgift. Høyinnblandete og rene biodrivstoff har derfor et særlig avgiftsmessig konkurransefortrinn i forhold til bensin og autodiesel.

Nye virkemidler

Statens forurensningstilsyn (SFT) har vurdert ulike virkemidler for økt bruk av biodrivstoff i Norge. SFT har foreslått at det innføres et omsetningskrav for biodrivstoff, slik at oljeselskaper, og andre som selger drivstoff, pålegges at en bestemt volumandel av total omsetning av drivstoff til veitrafikken skal bestå av biodrivstoff. Ifølge SFT er dette det mest styringseffektive virkemiddelet for å oppnå en gitt målsetting for omsetningsnivå av biodrivstoff, og mer kostnadseffektivt enn for eksempel et innblandingspåbud.

Regjeringen mener at det bør stimuleres til økt bruk av biodrivstoff. Regjeringen har derfor besluttet at det skal sendes på høring forslag til forskriftsendringer som stiller krav om at minimum 2 volumprosent av årlig omsatt volum drivstoff til veitrafikk skal bestå av biodrivstoff fra og med 2008, stigende til 5 volumprosent fra og med 2009. Regjeringen vil i tillegg arbeide videre med en nasjonal målsetting om 7 volumprosent biodrivstoff fra 2010. Regjeringen vil blant annet arbeide sammen med EU for å få hevet tersklene for lavinnblanding i ordinært drivstoff. Omsetningskravet vil bli vurdert økt i takt med en eventuell heving av

denne terskelen for lavinnblanding. Regjeringen vil også vurdere å utvide omsetningskravet til å omfatte flere typer fossile brenslere og jobbe videre med informasjon om hvilke biler som kan kjøre på biodrivstoff.

Det er viktig å sikre miljø- og samfunnshensyn ved produksjon og import av biodrivstoff. Produksjon av biodrivstoff kan bidra positivt til landbruksproduksjon i utviklingsland, men kan også ha negative virkninger på matsikkerhet, matvarepriser og miljøkomponenter som skogarealer, biologisk mangfold og vannressurser. Det er også store variasjoner i netto klimaeffekt av ulike biodrivstoff, slik at det er viktig å vurdere drivstoffene innenfor rammen av en helhetlig livsløpsanalyse. I forbindelse med høringen vil disse problemstillingene bli nærmere belyst.

Regjeringen vil samarbeide med blant annet EU, internasjonale organer og drivstoffbransjen for å få på plass ordninger for å fremme bærekraftig produksjon og import av biodrivstoff, og vil evaluere strategien ut fra dette arbeidet senest i forbindelse med statsbudsjettet for 2009.

En slik ordning må kunne ivareta de helhetlige hensynene til miljø og samfunnsforhold, gjennom f.eks. en type sertifiseringsordning, internasjonale mekanismer eller lignende. Den bør baseres på livsløpsanalyser, som sikrer tilgang på opplysninger om de ulike virkningene av biodrivstoffet. Dette gjelder både for importert biodrivstoff og for eventuelt norskprodusert biodrivstoff.

Videre vil Regjeringen vurdere rammebetingelsene for andregenerasjons biodrivstoff. For andregenerasjons biodrivstoff vil det også være viktig med livsløpsanalyser og en form for sertifiseringsordning e.l., både for importert og for egenprodusert biodrivstoff.

Regjeringen foreslår også å innføre en støtte til kjøp av E85-biler gjennom et fradrag i engangsavgiften ved kjøp av E85-biler fra 1. juli 2007 på 10 000 kroner. Forslaget er nærmere omtalt i St.prp. nr. 69 (2006–2007) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2007.

Anslag over virkninger og kostnader

Omsetningspåbudet vil gi staten et netto årlig provenytap på om lag 100 mill. kroner ved 2 pst. biodrivstoff og om lag 250 mill. kroner ved 5 pst. biodrivstoff. Provenytapet skyldes hovedsakelig det eksisterende avgiftsfritaket for autodieselavgift for andel biodiesel i mineralolje. De faktiske provenyvirkningene vil være avhengig av hvordan bransjen velger å tilpasse seg omsetningskravene.

Det følger av SFTs rapport at en biodrivstoffandel på 5 volumprosent vil redusere CO₂-utslippene med om lag 400 000 tonn pr. år. Kostnaden pr. tonn redusert CO₂ kan grovt anslås til 800 til 1200 kroner. Et omsetningskrav vil påføre oljeselskapene merkostnader i form av investeringer i ny infrastruktur, særlig knyttet til bioetanol. Norsk Petroleumsinstitutt har anslått at introduksjon av lavinnblandet bioetanol (E5) vil innebære merkostnader på i størrelsesorden 400 til 500 mill. kroner i investeringer på raffinerier, distribusjonsanlegg og stasjonsanlegg. I tillegg kommer årlige merkostnader på 50 til 70 mill. kroner for å justere tekniske egenskaper ved bensinen som bioetanolen skal blandes i. For høyinnblandet og rene biodrivstoff kreves også investeringer i egne tanker og pumper på bensinstasjonene. Høyinnblandet etanol kan kun brukes på spesielle biler, så omfattende økning i omsetningen av dette må for en stor del skje i takt med utskifting av bilparken. Biodrivstoff er i dag dyrere å produsere enn fossilt drivstoff. Under dagens forhold kan det forventes en prisøkning på lavinnblandet bensin (E5) på 10–20 øre pr. liter eks. mva. i forhold til 95 oktan blyfri bensin. Det kan også bli prisøkninger på andre drivstoff.

3.8.7 NO_x-avgift og eventuelle miljøavtaler

Norge er i henhold til Gøteborgprotokollen forpliktet til å redusere de årlige utslippene av nitrogenoksider (NO_x) til 156 000 tonn i 2010.

Som et sentralt virkemiddel for å nå forpliktelsen, foreslo Regjeringen innføring av en NO_x-avgift i St.prp. nr. 1 (2006–2007) Skatte-, avgifts- og tollvedtak. I forbindelse med Stortingets behandling av forslaget ble det etablert en mulighet for avgiftsfritak for avgiftspliktige virksomheter som inngår avtale med staten om konkrete mål om utslippsreduksjoner av NO_x. I Budsjett-innst. S. nr. 1 (2006–2007) presiser finanskomiteens flertall at en slik miljøavtale skal inneholde konkrete, tidfestede utslippsreduksjoner, og at avtalen må gi minst samme miljøeffekt som avgiften over tid. Videre påpekes det at en avtale kun skal gi et midlertidig avgiftsfritak fram til avtaleforpliktelsen er oppfylt til den fastsatte tid.

Det stilles strenge krav til slike avtaler. Avtalene må oppfylle krav i forhold til EUs statsstøtteregulering, og dersom målene ikke nås, må det iverksettes sanksjoner. Eventuelle avtaler må notifiseres til EFTAs kontrollorgan (ESA) før de iverksettes.

Det er foreløpig ikke inngått noen avtaler om reduksjon av NO_x-utslipp. Miljøverndepartementet er i dialog med interesserte næringsorganisasjoner om innholdet i mulige avtaler. Hjemmelen

gitt av Stortinget åpner for muligheten til å inngå avtaler på et senere tidspunkt som gir unntak for avgift, men innebærer ingen forpliktelse for staten til faktisk å inngå slike avtaler. Som omtalt ovenfor er en forutsetning at en avtale må gi minst samme miljøeffekt som avgiften over tid. Regjeringen legger vekt på at avtaler skal inneholde forpliktelser om utslippsreduksjoner som sikrer best mulig oppnåelse av Norges forpliktelse i henhold til Göteborgprotokollen.

Mulighetene til å inngå miljøavtaler med staten avskjæres dersom man allerede har mottatt støtte fra staten gjennom de kompensasjonsordningene for NO_x-reducerende tiltak som er etablert. En fiskebåtredere kan under NOX-RED-ordningen søke om 100 pst. investeringsstøtte til installering av NO_x-reducerende teknologi i sitt fartøy. Dersom rederen samtidig benytter seg av den førstnevnte av de tre overgangsordningene beskrevet nedenfor, vil den totale avgiftsbelastningen for rederen kunne reduseres betydelig. Tilsvarende kan sjøfarten søke om 30 pst. investeringsstøtte (40 pst. for små foretak) til investeringer i NO_x-reducerende teknologi. Dersom et fartøy reduserer sine utslipp med f.eks. 70 pst., vil avgiften reduseres tilsvarende.

Det ble også opprettet tre overgangsordninger i forbindelse med innføringen av avgiften:

- Avgiftspliktige virksomheter som innen 1. juli 2007 inngår avtale med verksted e.l. om tidspunkt for installasjon av rensutstyr, kan søke refusjon av avgift. Refusjonen skal tilsvare forskjellen mellom utslipp før og etter installasjon av rensutstyret, for perioden fra 1. januar 2007 og fram til rensutstyret er installert.
- Avgiftspliktige virksomheter som installerer og tar i bruk måleutstyr innen 31. desember 2007, og som på bakgrunn av målingene kan dokumentere at tidligere innbetalt avgift har vært basert på et for høyt utslipp, kan søke refusjon av avgift. Refusjonen skal tilsvare forskjellen mellom utslipp før og etter installasjon av måleutstyret, for perioden fra 1. januar 2007 og fram til måleutstyr er installert og tatt i bruk.
- Avgiftspliktig virksomhet som innen 1. juli 2007 har søkt om å få fastsatt kilde spesifikk utslippsfaktor kan søke refusjon av avgift. Refusjonen skal tilsvare forskjellen mellom beregnet utslipp før og etter fastsettelse av kilde spesifikk faktor, for perioden fra 1. januar 2007 og fram til faktor er fastsatt.

Overgangsordningene må ses i sammenheng med de etablerte støtteordningene for sjøfart og fiske.

Det har foreløpig ikke kommet inn noen søknader om avgiftsrefusjon.

3.8.8 Utenlands bearbeiding av norske landbruksråvarer

Gjeldende forskrift om tollnedsettelse for landbruksvarer som gjeninnføres etter bearbeiding i utlandet (utenlands bearbeiding), trådte i kraft 1. juli 2005. Forskriften innebærer at norske landbruksråvarer som brukes i bearbeiding i utlandet, kan tilbakeføres til Norge tollfritt. Utenlandske råvarer som tilføres i bearbeidingen, ilegges ordinær landbrukstoll.

For å motvirke en for omfattende bruk av ordningen, varslet Regjeringen i St.prp. nr. 1 (2006–2007) Skatte-, avgifts- og tollvedtak at en tar sikte på å stramme den inn, og at nytt regelverk ville bli iverksatt med virkning fra 1. januar 2007. Arbeidet med ny forskrift har tatt lengre tid enn forutsatt. Nytt regelverk ventes å foreligge i nær framtid.

3.9 Ny individuell pensjonsordning

21. mars 2007 inngikk de tre regjeringspartiene og Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre en avtale om et pensjonsforlik. Som en del av dette forliket var det enighet om å opprette en ny individuell pensjonsordning. Det vises til Innst. S. nr.168 (2006–2007) og til stortingsvedtak 23. april 2007 i samsvar med innstillingen.

Finansdepartementet vil følge opp flertallets merknad om å etablere en slik ny ordning ved å gi et lovutredningsoppdrag til Banklovkommisjonen med stram tidsfrist. Det vises til de relevante uttalelser i innstillingen, inntatt i det mandat som i dag er gitt til Banklovkommisjonen, og som er gjengitt nedenfor. Det legges opp til å følge opp Banklovkommisjonens utredning ved å framlegge lovforslag for Stortinget tidlig på høsten 2008, slik at ordningen skal kunne benyttes fra og med inntektsåret 2008.

Det legges videre opp til at den nye individuelle pensjonsordningen skal forankres i ny lovgivning, ev. i kombinasjon med endringer i lov om foretaks pensjon og lov om innskuddspensjon.

Det skal gis et årlig fradrag i alminnelig inntekt for årlige innbetalinger (inkludert kostnader) på inntil 15 000 kroner til den nye individuelle pensjonsordningen. Siden innestående er fritatt for formuesskatt, kan det heller ikke innbetales et høyere beløp enn et beløp som, sammen med kostnader, ligger innenfor fradragssrammen.

Avkastningen på innestående midler skattlegges ikke løpende, men først ved utbetaling av pensjonsytelsene. Alle løpende pensjonsytelser fra ordningen vil være skattepliktige som alminnelig inntekt og som personinntekt. Pensjonsytelsene inngår dermed i grunnlaget for trygdeavgift, men med lav sats, og i grunnlaget for toppskatt. Det legges videre opp til at innestående midler i ordningen skal være unntatt fra formuesskatt.

Det fremgår av det ovenstående at skattereglene for den nye ordningen, slik stortingsflertallet også har lagt til grunn, vil være de samme som for individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) slik de var før avviklingen av fradragsretten for innbetaling til slike avtaler. Provenyvirkningen av en ny ordning med skattestimulert individuell pensjonssparing med årlige sparebeløp på inntil 15 000 kroner, er anslått til 500 mill. kroner på årsbasis, jf. Finansdepartementets brev til Stortingets arbeids- og sosialkomite 26. mars 2007.

I lys av det ovenstående har Finansdepartementet i dag gitt følgende mandat til Banklovkommissjonen:

«Utredning av ny lov om individuell pensjonsordning

I tilknytning til arbeidet med St.meld. nr. 5 (2006–2007) er Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre blitt enige om et pensjonsforlik, jf. avtale mellom disse partiene av 21. mars 2007, slik det er redegjort for i Innst. S. nr. 168 (2006–2007). Det vises for øvrig til stortingsvedtak 23. april 2007 i samsvar med innstillingen.

I tilknytning til den del av avtalen som gjelder etablering av en ny individuell pensjonsordning, uttales det bl.a. i innstillingen:

«*Flertallet* viser videre til at regjeringspartiene som en del av det nye pensjonsforliket har forpliktet seg til å innføre en ny ordning med skattestimulert individuell pensjonssparing med årlig sparebeløp på inntil 15 000 kroner med virkning fra 2008, jf. pkt. 7 i avtale inngått 21. mars 2007. *Flertallet* vil understreke at det ved utformingen av den nye ordningen skal legges til grunn at skattereglene skal være de samme som for den tidligere IPA-ordningen. Videre skal alle benytte seg av ordningen, uavhengig av arbeidsforhold. *Flertallet* vil også presisere at ordningen skal åpne for et mangfold av tilbydere.»

Departementet ber Banklovkommissjonen utarbeide utkast til lovgivning om ny skattebegunstiget individuell pensjonsordning i tråd med uttalelsene i den ovennevnte innstilling.

Ordningen skal kunne benyttes av alle, uavhengig av om de er i arbeid eller ikke.

Banklovkommissjonen skal ikke vurdere skatte-spørsmål.

Banklovkommissjonen skal ved utarbeidelsen av utkastet legge til grunn at alderspensjon skal være en obligatorisk ytelse i en slik ny, individuell skattebegunstiget pensjonsordning. Banklovkommissjonen bes vurdere om også premiefritak ved uførhet, uførepensjon og etterlattepensjon skal kunne inngå i en slik ordning, og i tilfellet foreslå nærmere bestemmelser om dette.

Ved utforming av utkast til lovbestemmelser bes Banklovkommissjonen i størst mulig utstrekning legge til grunn at vilkårene for utbetaling av ytelsene, herunder kravene til utbetalingsperiodens lengde, og utbetalingsperiodens start, skal være de samme som for de tilsvarende ytelsene etter foretaks- og innskuddspensjonsloven.

For å legge til rette for best mulig konkurranse om tegning av avtaler om ny, individuell skattebegunstiget pensjonsordning bes Banklovkommissjonen legge til grunn at avtale om slik ordning skal kunne tegnes i livsforsikrings-selskap, i bank og i forvaltningsselskap for verdipapirfond, samt eventuelt også pensjonskasse i den grad en individuell kontrakt kan knyttes opp mot tjenstepensjonsordninger som tilfredsstillende kravene i lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon, jf. nedenfor. Banklovkommissjonen bes videre vurdere om de generelle flyttebestemmelser er tilstrekkelig til å sikre rettighetshaver lett adgang til å flytte kontrakten mellom ulike tilbydere, for å sikre at konkurransen om avtalene vedvarer.

Det må særskilt vurderes om en individuell ordning må baseres på en egen separat kontrakt, eller om det kan åpnes for å knytte den individuelle kontrakten opp mot medlemskap i en fondsbasert kollektiv tjenestepensjonsordning, slik at kostnader til den individuelle ordningen kan begrenses.

Det skal ikke etableres premiefond eller innskuddsfond i tilknytning til ordningen.

Det bes vurdert om det skal gis adgang til, i den grad kontraktspartene ønsker det og privatrettslige bindinger, for eksempel i forhold til tredjeperson, i kontrakten ikke er til hinder, om innestående på nåværende IPA-kontrakter skal kunne konverteres over til innestående på en ny kontrakt som oppfyller reglene i den lovgivning som foreslås for ny individuell ordning.

For øvrig vises til nærmere omtale i Revidert nasjonalbudsjett 2007, som er lagt fram i dag.

Det bes om at utredningen foreligger innen utgangen av februar 2008.»

Det legges som nevnt opp til en meget stram tidsplan. Banklovkommissjonen har fått tidsfrist til utgangen av februar 2008 med å fremme sitt lovutkast. Deretter vil utredningen bli sendt på én måneds høring (utgangen av mars 2008). Lovproposisjonen vil bli fremmet innen utgangen av september 2008. Det antas da at Stortinget vil kunne vedta den aktuelle lovgivning i løpet av oktober 2008.

Departementet vil for øvrig opplyse om at det – når alle lovendringer i folketrygdloven (alderspensjon, fleksibel pensjonsalder, uførepensjon osv.) er vedtatt, og regelverket om særaldersgrenser mv. er på plass i de offentlige tjenstepensjonslover – legges opp til å gi Banklovkommissjonen i oppdrag å foreta konsekvenstilpasninger i lov om foretakspensjon, lov om innskuddspensjon, lov om obligatorisk tjenstepensjon og i lovgivningen om individuell pensjonsordning.

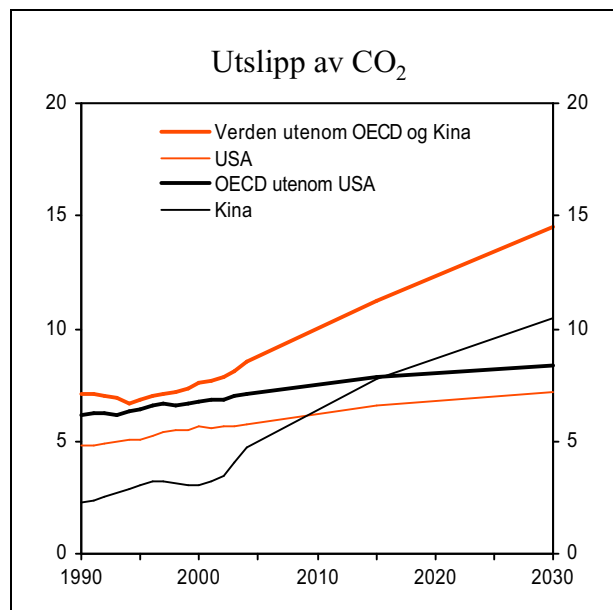
3.10 Regjeringens klimapolitikk

3.10.1 Innledning

Global oppvarming som følge av menneskeskapt klimagassutslipp er den største miljøutfordringen verdenssamfunnet står ovenfor. Regjeringen legger stor vekt på at Norge skal være et foregangsland i klimapolitikken. Før sommeren legger Regjeringen fram flere dokumenter som omhandler norsk klimapolitikk og arbeidet med bærekraftig utvikling. Det vil bli lagt fram en stortingsmelding om Regjeringens mål i klimapolitikken og det videre arbeid med å nå disse målene. Videre vil det bli lagt fram en Odelstingsproposisjon med forslag til endring av klimakvoteloven for perioden 2008–2012. Det legges opp til at kvotesystemet skal omfatte betydelige deler av norsk næringsliv. Stans kjøp av Kyotokvoter, og retningslinjer for dette, omtales i avsnitt 3.10.4. I tillegg vil Regjeringens strategi for bærekraftig utvikling sendes på offentlig høring, med sikte på framleggelse i Nasjonalbudsjettet 2008.

FNs klimapanel har nå lagt fram de tre første delene av sin fjerde hovedrapport. Rapportene dokumenterer at vi er inne i en periode med klart økende temperaturer globalt. Menneskeskapt utslipp av klimagasser er ifølge Klimapanelet hovedårsaken til den globale oppvarmingen de siste 50 årene. Klimaendringene vil trolig ramme fattige land spesielt hardt, bl.a. gjennom oversvømmelser, redusert tilgang til drikkevann og reduserte avlinger.

I 2004 var de samlede globale utslippene av klimagasser på om lag 49 mrd. tonn CO₂-ekvivalenter, hvis en holder binding av karbon i skog utenom. Ifølge anslag fra Det internasjonale energibyrået

Figur 3.16 Utslipp av CO₂ i utvalgte land og regioner. Mrd. tonn

Kilder: OECD og IEA.

(IEA) vil de globale energirelaterte utslippene av CO₂ kunne øke med over 50 pst. fram til 2030, dersom det ikke gjennomføres nye tiltak for å redusere utslippene, jf. figur 3.16. Utviklingslandene ventes å stå for hele tre-firedeler av denne veksten. Utslippene i Kina øker raskt, og antas å overstige utslippene i USA før 2010. Det er anslått at utslippene av klimagasser fra 2012 vil være større i utviklingslandene enn i OECD-området.

Norge har, som EU, satt som mål at den globale gjennomsnittstemperaturen ikke skal øke med mer enn 2 °C fra førindustrielt nivå. Ifølge FNs klimapanelers fjerde hovedrapport vil en stabilisering av klimagasskonsentrasjonen i atmosfæren på rundt 450–500 partikler per millioner (ppm) gi en forventet økning i den globale gjennomsnittstemperaturen på 2,0–2,4 °C sammenliknet med førindustrielt nivå. En slik stabilisering vil trolig kreve at de globale utslippene av klimagasser reduseres med 50–80 pst. fra dagens nivå fram til 2050. Det vil kreve en ambisiøs internasjonal avtale, og industrilandene må være forberedt på å ta et vesentlig ansvar for globale utslippsreduksjoner. Norge vil arbeide aktivt for å få i stand en slik internasjonal avtale.

Regjeringen har gått inn for at Norge skal ta ansvar for å redusere de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 30 pst. av Norges utslipp innen 2020. Videre har Regjeringen signalisert at Norge innen 2012 skal overoppfylle sin forpliktelse under Kyotoprotokollen med 10 pst. I Kyotoproto-

kollen fikk Norge tildelt en årlig kvotemengde for perioden 2008–2012 som i gjennomsnitt er 1 pst. høyere enn utslippene i 1990. Regjeringens signaler innebærer at Norge vil ta ansvaret for utslippsreduksjoner tilsvarende om lag 9 pst. av utslippene i Norge i 1990. Norge vil også ta ansvar for å redusere de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 100 pst. av egne utslipp innen 2050. Det vil gjøre Norge karbonnøytralt. De norske målene er svært ambisiøse sammenliknet med signalene fra de fleste andre industriland.

3.10.2 Utslippsutvikling og tiltakskostnader

Ifølge foreløpige regnskapstall fra Statistisk sentralbyrå og Statens forurensningstilsyn var utslippene av klimagasser i Norge på 53,7 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i 2006. Siden 1990 har utslippene av klimagasser i Norge økt med om lag 8 pst. Veksten skyldes høyere utslipp av CO₂, først og fremst fra petroleumsvirksomhet og transport. Utslippene av andre klimagasser enn CO₂ er kraftig redusert i samme periode. Dette skyldes i hovedsak lavere utslipp av PFK fra produksjon av aluminium og lavere utslipp av SF₆ fra produksjon av magnesium.

Regjeringen la fram oppdaterte framskrivninger av utslipp til luft i Nasjonalbudsjettet 2007. Utslippene av klimagasser ble anslått til om lag 59 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i både 2010 og 2020. I framskrivningene øker utslippene av klimagasser noe sterkere fra 2004 til 2010 enn fra 1990 til 2004, for så å stabilisere seg fram mot 2020. Dette forløpet må ses i sammenheng med at utslippene fra petroleumsvirksomheten ventes å avta fram mot 2020. Utslippene fra transportsektoren ble anslått å øke gjennom hele framskrivningsperioden. I framskrivningene overskrider utslippene av klimagasser Norges tildelte kvotemengde under Kyotoprotokollen med i gjennomsnitt nesten 9 mill. tonn CO₂-ekvivalenter pr. år for perioden 2008–2012. Det understrekes at framskrivningene er usikre.

Et reduksjonsmål på 30 pst. i forhold til 1990, innebærer at utslippene ikke må overskride 35 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i 2020, inkluderte kvotekjøp. Dette er om lag 15 mill. tonn under nivået i 1990 (som ligger 1 pst. under Norges Kyotoforpliktelse), og om lag 25 mill. tonn under de anslåtte utslippene i 2020 i Nasjonalbudsjettet 2007.

Det er vanskelig å gi presise anslag både for kostnadene knyttet til utslippsreducerende tiltak i Norge og for framtidig kvotepris. EU har nylig anslått den globale karbonprisen til 37 euro pr. tonn CO₂-ekvivalenter i 2020, tilsvarende om lag 300 kroner, i et alternativ med en ambisiøs internasjonal klimaavtale der utslippene i industrilandene

reduseres med 60 pst. i 2050 sammenliknet med 1990. Dette er også i tråd med den prisutviklingen som Sternrapporten anslår i en utslippsbane der konsentrasjonen av klimagasser i atmosfæren stabiliseres på rundt 550 ppm. Basert på en gjennomsnittlig kostnad lik denne kvoteprisen, og utslippsreduksjoner på om lag 25 mill. tonn, kan kostnaden ved Regjeringens vedtak anslås til rundt 7½ mrd. kroner i 2020. Noen av de nasjonale tiltakene Regjeringen har satt i gang, vil ha en kostnad pr. redusert tonn som er høyere enn dette. Statens forurensningstilsyn (SFT) har i sin tiltaksanalyse også redegjort for en rekke nasjonale tiltak som vil koste mindre enn 300 kroner pr. tonn.

Ifølge beregninger fra SFT og Lavutslippsutvalget vil utslippene i Norge kunne reduseres betydelig uten vesentlig kostnad for samfunnet. En rekke andre beregninger, inklusive beregningene fra EU-kommisjonen og nye studier av kostnader ved reduksjon i britiske klimagassutslipp, tyder på at store kutt i utslipp vil innebære store kostnader. I sin fjerde hovedrapport anslår FNs klimapanel kostnadene knyttet til å nå togradersmålet til i underkant av 3 pst. av globalt BNP i 2030 og om lag 5½ pst. i 2050. Også makroøkonomiske modellberegninger foretatt av Finansdepartementet tyder på at kostnadene ved store nasjonale utslippsreduksjoner kan være betydelige, jf. bl.a. St.prp. nr. 49 (2001–2002) Om samtykke til ratifikasjon av Kyotoprotokollen.

Internasjonale tiltak mot klimagassutslipp, f.eks. gjennom økte avgifter eller bindende utslippskvoter, vil kunne påvirke det globale forbruket av fossile brensler. Lavere etterspørsel og økt skattekle i konsumentlandene vil isolert sett trekke i retning av å redusere produsentlandenes inntekter fra olje- og gassutvinning. Utviklingen i oljeprisen avhenger imidlertid av en rekke forhold, herunder også OPEC-landenes respons på endringer i markedsforholdene.

Den store usikkerheten som er knyttet til enkelttiltaks utslippsreducerende potensial og kostnader, understreker behovet for bruk av sektorovergrepene økonomiske virkemidler som kvoter og avgifter, både nasjonalt og i en framtidig internasjonal avtale. Myndigheter har i praksis ofte mangelfull informasjon om mulighetene for utslippsreduksjoner og hva det vil koste å realisere dem. Det er derfor viktig å ta i bruk virkemidler som stiller forurenseren overfor kostnader ved utslipp. Hensynet til kostnadseffektivitet tilsier også at alle utslippskilder blir stilt overfor samme marginale kostnad ved utslipp. Det vil gi incentiver til å tilpasse produksjon og forbruk og til å utvikle ny utslippsreducerende teknologi.

Selv om det ikke finnes noen entydige markedsobservasjoner på hvordan prisen på utslipp vil utvikle seg i årene framover, vil både virksomheter og personer tilpasse seg på bakgrunn av sine forventninger til prisutviklingen. Det er på denne bakgrunn viktig at myndighetene klargjør sine klimapolitiske mål og skaper troverdighet for at prisen på utslipp av klimagasser vil øke.

3.10.3 Tiltak for utslippsreduksjoner i Norge

Det er allerede gjort betydelig tiltak for å redusere utslippene av klimagasser i Norge. Norge fikk tidlig på 1990-tallet på plass virkemiddelbruk som i internasjonal sammenheng må betraktes som relativt sterk. CO₂-avgiften, tiltak overfor avfallssektoren og prosessforbedringer i aluminiumssektoren er anslått å bidra til at utslippene av klimagasser vil være i størrelsesorden 8½–11 mill. tonn lavere i 2010 enn det som ellers ville vært tilfelle. Når klimavoteloven gjennomføres, vil over 40 pst. av norske klimagassutslipp være omfattet av kvotesystemet. Ytterligere rundt 30 pst. vil være dekket av CO₂-avgift eller andre avgifter. At virkemiddelbruken har vært effektiv, reflekteres i at utslippsintensiteten etter 1990 har falt mer i Norge enn i landene i euroområdet, jf. figur 3.17.

Siden regjeringen Stoltenberg II tok over høsten 2005 er det gjennomført en rekke tiltak for å redusere utslippene av klimagasser i Norge. Blant annet er bilavgiftssystemet lagt om for å stimulere

til mer miljøvennlige biler ved at CO₂-utslipp har erstattet motorstørrelse som beregningsgrunnlag for engangsvavgiften for biler. I budsjettet for 2007 ble det også innført fritak fra CO₂-avgift for andel bioetanol i bensin. Satsingen på økt bruk av biodrivstoff til erstatning for fossilt drivstoff blir videreført i Revidert nasjonalbudsjett 2007. Dette vil bidra til å redusere klimagassutslippene fra veitransporten. Samtidig foreslår Regjeringen økt satsing på kollektivtransport og utbygging av gang- og sykkelveier.

Bevilgningene til nyinvesteringer i jernbane ble økt med 50 pst. i budsjettet for 2007 med sikte på å stimulere til overføring av gods fra veg til bane. Det ble samtidig innført fritak for elektrisitetsavgift for skinnegående transport fra 1. januar 2007. I Revidert nasjonalbudsjett 2007 foreslår Regjeringen å øke bevilgningen til jernbane med ytterligere 15 mill. kroner.

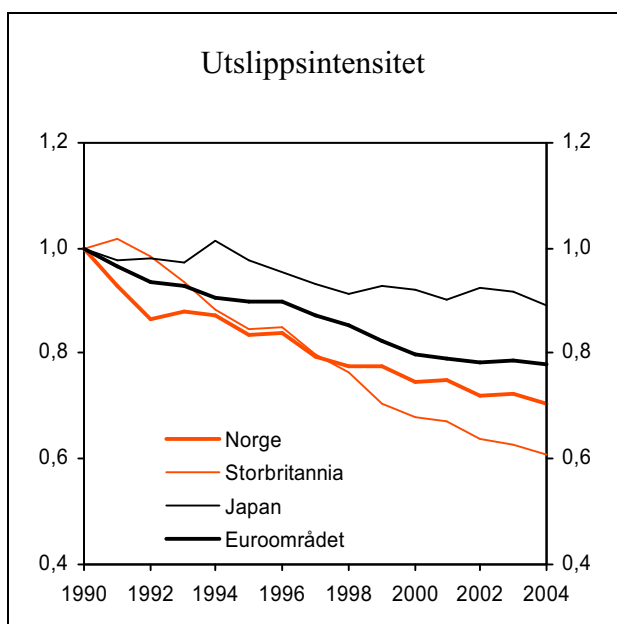
Regjeringen har besluttet å kjøpe kvoter for å dekke statsansattes internasjonale tjenestereiser med fly. Dette kan være med på å sette økt fokus på behovet for å utvide en framtidig klimaavtale til også å omfatte internasjonal luftfart og sjøfart.

I tråd med Regjeringens politiske plattform fra Soria Moria arbeider Regjeringen for å få etablert et fullskala CO₂-håndteringsanlegg på Kårstø, og bidrar økonomisk til dette. I tillegg vil staten bidra til å etablere verdens største fullskala CO₂-håndteringsanlegg ved det planlagte kraftvarmeverket på Mongstad. Det vises til nærmere omtale under kapittel 1833 i St.prp. nr. 69 (2006–2007) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i Statsbudsjettet 2007.

Grunnfondet for energieffektivisering og fornybar energi er blitt etablert med en kapital på 10 mrd. kroner. Regjeringen vil foreslå å tilføre fondet ytterligere 10 mrd. kroner i 2009. Sammen med påslaget på nettariffen innebærer dette en fordobling av de årlige midlene som brukes til miljøvennlig omlegging av energibruk og energiproduksjon. Målet er å utvikle 30 TWh fornybare energi og energieffektivisering i perioden 2001 til 2016.

Regjeringen har nylig innført nye byggeforskrifter som innebærer en betydelig skjerping av effektivitetskravene til energibruk i bygg. Over tid vil dette bidra til lavere energibruk. Samtidig er det fra 2007 innført CO₂-avgift på innenlandsk bruk av gass til oppvarming i boliger og næringsbygg.

Miljøpolitikken omfatter et bredt spekter av virkemidler, som skatter og avgifter, reguleringer og tilskuddsordninger. Generelt vil imidlertid alle politiske tiltak som påvirker menneskelig atferd, ha miljøkonsekvenser. Tilskuddsordninger og annen statlig aktivitet med positive miljøeffekter er

Figur 3.17 Utslipp av klimagasser pr. enhet BNP i utvalgte land og regioner. 1990=1

Kilder: OECD, UNFCCC og Finansdepartementet.

i stor grad synliggjort i departementenes årlige budsjettproposisjoner, ulike stortingsmeldinger og stortingsmeldingene om Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand. Virkning på miljøet av statlig aktivitet forsøkes også synliggjort i disse dokumentene og gjennom bl.a. «Grønn stat», som er et pilotområde i StatRes-prosjektet. Skatter og avgifter med miljøbegrunnelse presenteres i de årlige budsjettene, jf. St.prp. nr. 1 (2006–2007) Skatte-, avgifts- og tollvedtak. Miljøskadelige skatteutgifter, dvs. unntak og særordninger i skatte- og avgiftssystemet, er presentert i den årlige oversikten over skatteutgifter, jf. St.meld. nr. 1 (2006–2007) Nasjonalbudsjettet 2007 kapittel 4.5. Som ledd i arbeidet med å styrke miljøpolitikken vil Finansdepartementet be et uavhengig fagmiljø utarbeide en rapport med en vurdering av i hvilken grad de ulike tilskuddsordningene på statsbudsjettet har miljøskadelige konsekvenser.

3.10.4 Kjøp av kvoter gjennom Kyoto-avtalens fleksible mekanismer

Kyotoprotokollen åpner for at partene, som supplement til nasjonale tiltak, kan bruke Kyotomekanismene til å oppfylle utslippsforpliktelsene.

Utslippsbegrensning med kvotehandel

Landene med forpliktelser i henhold til Kyotoprotokollen har påtatt seg en samlet utslippsbegrensning på om lag 11 mrd. tonn klimagasser i gjennomsnitt pr. år i perioden 2008–2012. Sammen med en plikt til å levere kvoter lik sine utslipp (kvoteplikt) slik det er definert i protokollen, utgjør den samlede utslippsbegrensningen kjernen i systemet. I prinsippet er miljøeffekten gitt når utslippsbegrensningen er fastlagt. Utslippskvotene er tildelt med utgangspunkt i utslippene i 1990. Hver utslippskvote er en omsettelig utslippstillatelse på ett tonn CO₂ eller tilsvarende utslipp av de andre klimagassene som er regulert i protokollen. Disse kan omsettes fritt mellom deltakerlandene. Kyotoprotokollens fleksible mekanismer er et effektivt virkemiddel for å sikre at tiltak for å redusere klimagassutslipp gjennomføres der hvor de har størst miljøeffekt. Under disse mekanismene kan kjøpere i et land overta kvoter som skapes gjennom utslippsreducerende tiltak i andre land. Kyotoprotokollens fleksible mekanismer sikrer også at land uten forpliktelser får incentiver til å redusere utslippene gjennom Den grønne utviklingsmekanismen (CDM).

Statens kvotekjøp

Norge er under Kyotoprotokollen forpliktet til å begrense utslippene av klimagasser. I henhold til protokollen er Norge tildelt en gjennomsnittlig årlig kvote for utslipp av klimagasser for perioden 2008–2012 som er 1 pst. høyere enn det beregnede utslippet i 1990. Dette tilsvarer 50,2 mill. tonn CO₂-ekvivalenter pr. år. Kyotoprotokollen åpner for at partene, som supplement til nasjonale tiltak, kan bruke Kyoto-mekanismene til å oppfylle utslippsforpliktelsen. Landene kan altså slippe ut mer enn det nivået som er spesifisert i utslippsforpliktelsen, dersom utslippene motsvares av ervervede kvoter fra andre land etter de regler som gjelder under Kyoto-mekanismene, jf. boks 3.5. Utslippsframskrivningene i Nasjonalbudsjettet 2007 tyder på at

Boks 3.5 Kyotoprotokollens fleksible mekanismer

Kyoto-mekanismene består av:

- Internasjonal handel med tildelte utslippskvoter (Assigned Amount Unit, AAU) mellom land med kvoteplikt etter Kyotoprotokollen.
- Felles gjennomføring mellom land med kvoteplikt etter Kyotoprotokollen (Joint Implementation, JI). Godkjente kvoter fra et felles gjennomføringsprosjekt kan handles og betegnes ERU'er (Emission Reduction Units).
- Den grønne utviklingsmekanismen som er prosjektsamarbeid mellom land som har ratifisert og utviklingsland (Clean Development Mechanism, CDM). Godkjente kvoter fra et den grønne utviklingsmekanismen kan handles og betegnes CER'er (Certified Emission Reductions).

Godkjenningsprosesser

Innenfor rammen av FNs klimakonvensjon og dets sekretariat er det etablert godkjenningsprosedyrer for prosjekt og kvoter. FN-sekretariatet har også et ansvar for å føre register av godkjente kvoter. Det er etablert standarder for prosjektgodkjennelser som forutsetter overvåkning, måling og verifisering av uavhengige parter på flere nivåer før kvotene blir godkjent.

Mer informasjon finnes på www.unfccc.int.

differansen mellom utslippsforpliktelsen og utslipene vil være om lag 9 mill. tonn i 2010.

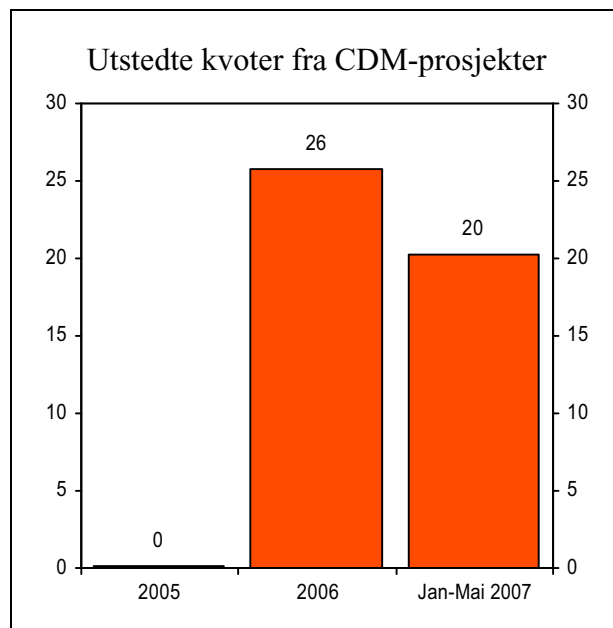
For å sikre oppfyllelse av Kyotoprotokollen må Norges underskudd av kvoter dekkes ved at bedrifter og staten netto kjøper kvoter i utlandet. I Regjeringens forslag til endringer i klimakvoteloven, som Miljøverndepartementet sendte på høring 15. mars 2007, legges det opp til at EUs kvotedirektiv på visse vilkår innlemmes i EØS-avtalen. Statens behov for å kjøpe kvoter vil avhenge av hvor mye som tildeles vederlagsfritt, og hvor mye som selges i EUs kvotemarked. Avhengig av hvor mange kvoter Norge skal selge i det europeiske markedet, vil staten ha behov for å kjøpe mellom 0 og om lag 8 mill. tonn årlig fram til utgangen av 2012. I tillegg er det varslet at Norge skal overoppfylle protokollen fram til 2012 med 10 pst. Isolert sett fører dette til at statens behov for kjøp av kvoter økes med om lag 5 mill. tonn pr. år. Det vises i denne sammenhengen til den varslede stortingsmeldingen om klima som Regjeringen tar sikte på å legge fram før sommeren.

I budsjettet for 2007 er det bevilget 100 mill. kroner til kjøp av klimagasskvoter gjennom Kyotomekanismene. I tillegg er det gitt en fullmakt til å inngå avtaler om kjøp av klimakvoter utover foreslått bevilgning for inntil 100 mill. kroner, jf. St.prp. nr. 1 (2006–2007). Det er bevilget 5,5 mill. kroner til å dekke administrative utgifter. Bevilgningen til kjøp av kvoter for å dekke statsansattes internasjonale flyreiser kommer i tillegg, jf. nærmere omtale nedenfor.

Staten skal gjennom sitt kvotekjøp fremme strenge miljøkrav og vil derfor kun kjøpe kvoter som er godkjent av FN. FNs godkjenningsskrav bygger bl.a. på at kun prosjekter som ellers ikke ville bli realisert, godkjennes. Videre vil Regjeringen at internasjonale retningslinjer skal legges til grunn ved kjøp av kvoter fra vannkraftverk større enn 20 MW. Innenfor disse begrensningene skal staten i sitt kjøp av Kyotokvoter søke å utnytte markedene for å oppnå best mulig pris til en gitt risiko. Regjeringen følger utviklingen i markedet nøye, og vil presentere en gjennomgang for Stortinget i de årlige budsjettene, første gang i statsbudsjettet for 2009.

Det internasjonale kvotemarkedet er under utvikling. Figur 3.18 viser utviklingen i utstedelse av godkjente prosjekter fra den grønne utviklingsmekanismen.

Formålet med statens kjøp av klimagasskvoter er å sikre at Norges forpliktelse under Kyotoprotokollen oppfylles. Det vil derfor bli lagt avgjørende vekt på at kvotene som kjøpes gir størst mulig utslippsreduksjon for pengene. Knapt noen vare

Figur 3.18 Utstedte kvoter fra CDM-prosjekter (CER'er). Mill. tonn CO₂-ekvivalenter

Kilde: Point Carbon.

eller tjeneste som staten kjøper, er underlagt en så streng internasjonal godkjenning som klimakvotene. Det er opprettet et organ i FN-regi som har etablert prosedyrer for godkjenning av prosjekter og kvoter, og for føring av et register over kvoter som omsettes, jf. omtale i boks 3.5. Det er bare kvoter underkastet slike prosedyrer som kan avregnes mot forpliktelsene etter Kyotoprotokollen, og staten vil derfor bare kjøpe kvoter som er godkjent på denne måten.

Kvoter kan kjøpes gjennom handel med andre industriland, ved kjøp fra utviklingsland gjennom den grønne utviklingsmekanismen (Clean Development Mechanism, CDM) og ved felles gjennomføring av prosjekter i land som har underskrevet Kyotoprotokollen (Joint Implementation, JI). Det anses for tiden ikke aktuelt å kjøpe kvoter direkte fra andre stater, og en legger i utgangspunktet opp til å kjøpe kvoter fra CDM- og JI-prosjekter.

Det tar forholdsvis lang tid å utvikle gode prosjekter. Tidsaspektet begrenser statens handlingsrom for å utvikle nye prosjekter som vil generere kvoter til bruk i Kyotoperioden. Det er mulig å gå inn med investeringer eller inngå kontrakter på ulike stadier i prosjektet. Det kan inngås kontrakter om fremtidig levering av kvoter for prosjekter som er i planleggingsfasen, eller for prosjekter som nærmer seg ferdigstilling. Når et prosjekt er kommet langt i godkjenningsprosessen, vil risi-

koen for at det ikke leverer kvoter generelt være lav. Samtidig vil imidlertid prisen for inngåelse av kontrakt om kjøp av kvoter fra et slikt prosjekt kunne være høy.

Finansdepartementet legger opp til at kvoter først betales ved levering og at det bare betales for kvoter som faktisk leveres. Det er for tiden et begrenset marked for handel med ferdig sertifiserte kvoter. Dette markedet antas imidlertid å vokse over tid. Den vanligste måten å kjøpe kvoter i dag er gjennom kontrakter om levering av kvoter på et framtidig tidspunkt. Mange kjøpere har bidratt til finansieringen av CDM-prosjekter ved hel eller delvis forskuddsbetaling. Kjøper vil dermed kunne pådra seg en betydelig forretningsmessig risiko. Det vil dessuten være en utfordring å unngå prosjekter hvor det etter hvert kan avdekkes kritikkverdige forhold. Det synes imidlertid mulig å kjøpe kvoter fra CDM-prosjekter uten å bidra direkte til finansieringen av prosjektet. Bevilgningen til kjøp av kvoter tenkes derfor brukt til kvoter som betales når de er sertifisert for levering. Dersom prosjektet ikke lykkes i å frambringe sertifiserte kvoter (CER'er), oppstår ingen betalingsforpliktelse for staten.

Det kan ta flere år før kvoter kan leveres fra et prosjekt som er i en tidlig fase, og usikkerheten om leveransen kan være stor. Ved kjøp av kvoter fra et prosjekt som er godkjent, men som er i investeringsfasen, vil denne usikkerheten være mindre, men fortsatt kunne betegnes som betydelig. For å bidra til utviklingen av kvotemarkedet tar en også sikte på å inngå bindende kontrakter om kjøp av kvoter fra prosjekter som er i en tidlig fase. Det antas at prosjekteier kan bruke en slik kontrakt for å sikre finansiering av prosjektet. Dette kan være av særlig betydning for prosjekter i land hvor det i utgangspunktet finnes få eller ingen prosjekter.

Usikkerheten om prosjektene faktisk kan levere de avtalte kvotene, bidrar til at prisene for kontrakter som inngås med prosjekter som er i en tidlig fase, kan være relativt lave. Handel på grunnlag av slike prosjekter kan dermed forsvares på kommersielt grunnlag, selv om det knytter seg relativt stor usikkerhet til leveringen av kvoter. Staten kan bidra til å utvikle forståelse for og praktisk erfaring i bruk av markedsmessige mekanismer ved å søke etter prosjekter i land hvor det i utgangspunktet er få eller ingen prosjekter. Statens kjøp må ha et omfang som gir en forventet levering av kvoter som samsvarer med anslått behov. Blir det levert færre kvoter enn anslått, må staten på et fremtidig tidspunkt dekke sitt behov ved økte kjøp, for eksempel av kvoter som er ferdig for levering. Prisene på slike kvoter kan være betydelig høyere

enn prisene på kontrakter som inngås i en tidlig fase.

Bruk av den grønne utviklingsmekanismen (CDM) har en egen verdi, både gjennom at gjennomføring av slike prosjekter og omsetningen av kvotene disse prosjektene genererer, sikrer inntektsoverføringer fra rike til fattige land og bidrar til vekst og utvikling i disse landene. Samtidig bidrar bruk av den grønne utviklingsmekanismen til utslippsreduksjoner i disse landene.

Det knytter seg stor usikkerhet til prisutviklingen i kvotemarkedet, og en har for eksempel sett endringer i prisene i EUs kvotemarked på 30 til 40 pst. i løpet av kort tid. Finansdepartementet legger opp til å holde eksponeringen til prisutviklingen på et lavt nivå ved å gjennomføre et mest mulig jevnt innkjøpsprogram uavhengig av svingninger i markedet. Kjøpet av kvoter skal skje i samsvar med regelverket for offentlige innkjøp. Markedene er imidlertid i en modningsfase, og det kan vise seg uhenksommessig å innhente tilbud på kjøpene. Det vil bli lagt vekt på åpenhet om statens kjøpsplaner slik at potensielle aktører blir stimulert til å fremme sine prosjekter.

Kjøp av Kyotokvoter for statsansattes internasjonale tjenestereiser med fly

Regjeringen foreslår å kjøpe Kyotokvoter for å dekke anslåtte utslipp av CO₂ fra statsansattes internasjonale tjenestereiser med fly. Forslaget er nærmere omtalt i St.prp. nr. 69 (2006–2007) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2007. Det legges opp til at kjøpene av kvoter for statsansattes utenlandsreiser med fly baseres på samme retningslinjer som kjøp av kvoter for å oppfylle Norges forpliktelse i forhold til Kyotoprotokollen, jf. omtalen ovenfor.

Det finnes ingen samlet oversikt over statsansattes reisevirksomhet som kan brukes til å beregne klimagassutslipp. Bevilgningen som er foreslått for kjøp av reiser for 2007, er derfor basert på et anslag for samlet reisevirksomhet. Med utgangspunkt i tilgjengelig informasjon om reisevirksomheten til departementene, er de statsansattes internasjonale tjenestereiser med fly anslått til å gi et CO₂-utslipp på om lag 120 000 tonn. Med en forventet gjennomsnittlig kvotepris for 2007 og 2008 på 100 kroner pr. tonn CO₂, vil den samlede kvotekostnaden knyttet til statsansattes internasjonale tjenestereiser med fly i 2007 være om lag 12 mill. kroner.

Fra 2008 legges det opp til å etablere et system for registrering av reiser slik at kvotekjøpene kan baseres på faktisk reisevirksomhet. Dette kan gjø-

res ved å etablere en ordning hvor informasjonsgrunnlaget kan hentes ut av lønssystemene i statlige virksomheter. Det krever imidlertid oppgraderinger av lønssystemene. Regjeringen foreslår derfor at det bevilges 3 mill. kroner for oppgradering av lønssystemene slik at faktisk reisevirksomhet kan registreres fra 1. januar 2008, og legges til grunn for statens kjøp av klimagasskvoter for statsansattes tjenestereiser med fly internasjonalt.

Finansdepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Finansdepartementet av 15. mai 2007 om Revidert nasjonalbudsjett 2007 blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1**Historiske tabeller og detaljerte anslagstall**

Tabell 1.1	Tilgang og bruk av varer og tjenester. Faste priser
Tabell 1.2	Tilgang og bruk av varer og tjenester. Mrd. kroner
Tabell 1.3	Bruttoprodukt etter næring. Faste priser
Tabell 1.4	Bruttoprodukt etter næring. Mrd. kroner og prosentvis fordeling
Tabell 1.5	Sysselsatte personer etter næring
Tabell 1.6	Bruttoinvestering etter næring. Faste priser
Tabell 1.7	Produktivitetsutviklingen i Fastlands-Norge. Prosentvis endring fra året før
Tabell 1.8	Sysselsettingsfrekvenser og arbeidsledighet for ulike OECD-land. 2005
Tabell 1.9	Anslag for den økonomiske utviklingen i 2007. Prosentvis endring fra året før
Tabell 1.10	Hovedtall for noen av Norges viktigste handelspartnere. Prosentvis endring fra året før
Tabell 1.11	Framskrivning av tremåneders pengemarkedsrenter. Prosent
Tabell 1.12	Lønnskostnader pr. time i industrien. Prosentvis endring fra året før
Tabell 1.13	Nøkkeltall for handelen med varer. Prosentvis endring fra året før
Tabell 1.14	Driftsregnskapet overfor utlandet
Tabell 1.15	Hovedtall for offentlig forvaltning. Prosentvis volumendring fra året før
Tabell 1.16	Påløpte inntekter og utgifter i offentlig forvaltning etter nasjonalregnskapets definisjoner. Mill. kroner og prosentvis endring fra året før
Tabell 1.17	Påløpte inntekter og utgifter i statsforvaltningen etter nasjonalregnskapets definisjoner. Mill. kroner og prosentvis endring fra året før
Tabell 1.18	Kommuneforvaltningens inntekter og utgifter etter nasjonalregnskapets definisjoner. Bokførte verdier i mill. kroner og prosentvis endring fra året før
Tabell 1.19	Påløpte skatte- og avgiftsinntekter til offentlig forvaltning. Mill. kroner
Tabell 1.20	Finanspolitiske indikatorer
Tabell 1.21	Statsbudsjettets inntekter og utgifter

Tabell 1.1 Tilgang og bruk av varer og tjenester. Faste priser

	Mrd. 2004- kroner 2006 ¹	Prosentvis endring fra året før				
		Årlig gj. snitt 1994- 2003	2004	2005	2006 ¹	2007
Privat konsum	847,0	3,5	5,6	3,3	4,3	4,0
Offentlig konsum.....	388,2	2,6	1,5	1,8	2,2	3,1
Bruttoinvesteringer i fast realkapital.....	380,6	3,6	10,2	11,2	8,9	6,1
Herav:						
Oljeutvinning og rørtransport.....	92,6	-2,0	10,2	19,1	9,1	5,0
Fastlands-Norge	273,3	5,9	9,3	9,1	8,9	6,7
Bedrifter	132,6	6,2	8,4	10,2	10,5	7,5
Boliger	85,8	7,4	16,3	14,5	6,4	5,0
Offentlig forvaltning.....	54,9	3,8	2,5	-0,5	8,9	7,4
Innenlandsk anvendelse utenom lagerinvesteringer	1 615,8	3,3	5,4	4,6	4,8	4,3
Herav: Etterspørsel fra Fastlands-Norge.....	1 508,5	3,7	5,0	3,9	4,5	4,3
Lagerinvesteringer ²	66,6	0,0	1,2	1,0	0,9	0,0
Innenlandsk sluttanvendelse.....	1 682,4	3,3	6,7	5,6	5,7	4,1
Eksport	748,4	4,1	1,1	0,7	1,5	1,5
Herav: Råolje og naturgass.....	303,1	4,6	-0,5	-5,0	-5,4	-3,6
Tradisjonelle varer.....	235,0	4,9	3,4	5,2	6,5	4,8
Samlet anvendelse	2 430,7	3,5	4,9	4,0	4,3	3,3
Import.....	588,9	4,5	8,8	8,6	9,1	5,9
Herav: Tradisjonelle varer	386,9	6,5	10,9	8,2	10,6	6,0
Bruttonasjonalprodukt.....	1 841,8	3,2	3,9	2,7	2,9	2,5
Bruttonasjonalprodukt utenom utenriks sjøfart og oljevirkosomhet.....	1 480,9	3,0	4,4	4,5	4,6	3,7
Herav: Utenom elektrisitetsforsyning .	1 442,3	3,1	4,7	4,0	5,0	3,8

¹ Alle tall for 2006 er iflg. forløpige nasjonalregnskapstall fra Statistisk sentralbyrå, publisert 22. februar 2007. SSB har senere (6. mars) publisert tall for utenriksregnskapet overfor utlandet med reviderte tall i løpende priser for eksport (økt med 1,5 mrd. kroner) og import (reduert med 5,7 mrd. kroner). For offentlige finanser publiserte SSB reviderte tall 27. april, der offentlig konsum og bruttoinvesteringer i 2006 er økt med hhv. 2,8 og 0,2 mrd. kroner i løpende priser.

² Målt ved endring i faste priser i prosent av BNP året før.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Tabell 1.2 Tilgang og bruk av varer og tjenester. Mrd. kroner

	2001	2002	2003	2004	2005	2006 ¹	2007
Privat konsum	667,6	698,0	738,9	786,0	820,4	873,3	916,4
Offentlig konsum	317,0	339,4	358,7	373,3	389,9	415,0	440,6
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	278,8	273,9	276,1	314,2	359,1	404,1	440,0
Herav:							
Oljeutvinning og rørtransport.	56,5	53,4	63,6	71,3	88,2	99,7	107,0
Fastlands-Norge	206,6	209,9	202,7	230,0	256,2	287,3	314,2
Bedrifter	111,1	112,1	97,6	109,0	121,1	137,3	150,9
Boliger	54,2	55,3	57,6	70,4	83,5	91,9	99,2
Offentlig forvaltning	41,3	42,5	47,5	50,6	51,6	58,1	64,2
Innenlandsk anvendelse utenom lagerinvesteringer	1 263,4	1 311,3	1 373,7	1 473,5	1 569,5	1 692,4	1 797,1
Herav: Etterspørsel fra Fastlands-Norge	1 191,2	1 247,3	1 300,3	1 389,3	1 466,5	1 575,5	1 671,3
Lagerinvesteringer	13,1	15,9	13,5	33,7	54,5	72,5	70,0
Innenlandsk sluttanvendelse	1 276,5	1 327,3	1 387,2	1 507,2	1 624,0	1 764,8	1 867,1
Eksport	703,3	630,2	642,2	732,7	865,3	997,0	954,8
Herav: Råolje og naturgass	314,0	273,9	280,8	337,3	427,9	496,2	425,4
Tradisjonelle varer	200,7	183,5	187,1	209,8	229,6	271,7	289,9
Samlet anvendelse	1 979,9	1 957,5	2 029,4	2 239,8	2 489,2	2 761,9	2 821,9
Import	443,0	425,2	435,6	496,8	546,3	613,9	660,6
Herav: Tradisjonelle varer	279,7	267,6	280,4	323,3	351,1	404,3	432,9
Bruttonasjonalprodukt	1 536,9	1 532,3	1 593,8	1 743,0	1 942,9	2 148,0	2 161,3
Bruttonasjonalprodukt utenom utenriks sjøfart og oljevirkosomhet	1 179,6	1 224,6	1 274,8	1 355,3	1 446,0	1 563,1	1 654,2
<i>Memo:</i> Bruttonasjonalinntekt	1 538,3	1 537,0	1 603,7	1 746,4	1 943,2	2 134,1	2 159,1
Disponibel inntekt for Norge	1 310,3	1 301,8	1 360,3	1 493,7	1 678,0	1 856,6	..
Sparing for Norge	325,8	264,4	262,7	334,4	467,6	568,3	..
Herav: Husholdninger	21,1	62,3	72,6	63,6	79,1	11,9	16,7

¹ Jf. note 1 tabell 1.1.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Tabell 1.3 Bruttoprodukt etter næring. Faste priser

	Mrd. 2004- kroner 2006	Prosentvis endring fra året før			
		Årlig gj.snitt 1994- 2003	2004	2005	2006 ¹
Bruttonasjonalprodukt.....	1 841,8	3,2	3,9	2,7	2,9
Næringsvirksomhet	1 346,1	3,5	3,6	2,6	2,6
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart.....	360,9	4,2	1,7	-3,5	-3,5
Oljevirkosomhet inkl. tjenester.....	336,1	4,8	1,8	-3,4	-3,7
Utenriks sjøfart.....	24,7	-1,7	1,0	-4,8	-1,7
Næringsvirksomhet i Fastlands-Norge.....	985,2	3,3	4,4	5,3	5,0
Primærnæringene	25,9	1,3	12,4	1,1	2,6
Industri og bergverk	175,9	1,3	5,7	3,4	4,6
Bygge- og anleggsvirkosomhet.....	78,7	2,7	2,5	5,3	6,5
Andre næringer	704,7	4,1	3,9	6,0	5,1
Offentlig forvaltning.....	272,6	1,2	1,1	1,5	1,6
Korreksjonsposter.....	223,1	4,1	9,1	4,5	6,6
<i>Memo:</i>					
BNP Fastlands-Norge	1 480,9	3,0	4,4	4,5	4,6

¹ Jf. note 1 tabell 1.1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.4 Bruttoprodukt etter næring

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 ¹
<i>Mrd. kroner:</i>							
Bruttonasjonalprodukt	1 481,2	1 536,9	1 532,3	1 593,8	1 743,0	1 942,9	2 148,0
Næringsvirksomhet.....	1 088,0	1 121,8	1 104,0	1 155,1	1 278,3	1 452,3	1 621,2
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart .	367,3	357,3	307,7	319,0	387,7	496,9	584,9
Oljevirkosomhet inkl. tjenester	340,6	325,3	283,5	295,4	361,3	468,5	551,7
Utenriks sjøfart	26,7	32,0	24,2	23,6	26,5	28,5	33,2
Næringsvirksomhet i Fastlands-Norge.....	720,6	764,5	796,4	836,1	890,6	955,4	1 036,3
Primærnæringene.....	27,3	24,6	23,6	21,7	25,0	27,7	29,9
Industri og bergverk.....	140,8	147,6	147,3	152,0	162,6	168,9	183,8
Bygge- og anleggsvirksomhet.....	50,4	54,4	59,1	62,3	70,2	78,6	88,8
Andre næringer.....	502,1	537,9	566,4	600,1	632,8	680,2	733,9
Offentlig forvaltning	214,8	232,4	244,6	254,3	264,5	277,1	294,0
Korrekksjonsposter	178,5	182,7	183,7	184,5	200,2	213,5	232,7
<i>Memo:</i>							
BNP Fastlands-Norge.....	1 113,9	1 179,6	1 224,6	1 274,8	1 355,3	1 446,0	1 563,1
<i>Prosentvis fordeling:</i>							
Bruttonasjonalprodukt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Næringsvirksomhet.....	73,4	73,0	72,1	72,5	73,3	74,7	75,5
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart .	24,8	23,2	20,1	20,0	22,2	25,6	27,2
Oljevirkosomhet inkl. tjenester	23,0	21,2	18,5	18,5	20,7	24,1	25,7
Utenriks sjøfart	1,8	2,1	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5
Næringsvirksomhet i Fastlands-Norge.....	48,6	49,7	52,0	52,5	51,1	49,2	48,2
Primærnæringene.....	1,8	1,6	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4
Industri og bergverk.....	9,5	9,6	9,6	9,5	9,3	8,7	8,6
Bygge- og anleggsvirksomhet.....	3,4	3,5	3,9	3,9	4,0	4,0	4,1
Andre næringer.....	33,9	35,0	37,0	37,7	36,3	35,0	34,2
Offentlig forvaltning	14,5	15,1	16,0	16,0	15,2	14,3	13,7
Korrekksjonsposter	12,0	11,9	12,0	11,6	11,5	11,0	10,8
<i>Memo:</i>							
BNP Fastlands-Norge.....	75,2	76,8	79,9	80,0	77,8	74,4	72,8

¹ Jf. note 1 tabell 1.1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.5 Sysselsatte personer etter næring

	1 000 personer 2006	Prosentvis endring fra året før			
		Årlig gj.snitt 1994–2003	2004	2005	2006 ¹
I alt.....	2 418,7	1,2	0,5	1,0	3,1
Næringsvirksomhet.....	1 696,5	1,2	0,7	1,3	3,4
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart.....	81,3	1,2	3,0	2,3	3,1
Oljevirkosomhet inkl. tjenester.....	35,7	2,6	0,1	3,2	5,8
Utenriks sjøfart.....	45,6	0,3	5,2	1,7	1,1
Næringsvirksomhet i Fastlands-Norge.....	1 615,2	1,2	0,5	1,2	3,4
Primærnæringene.....	76,1	-2,6	-3,4	-4,2	-2,6
Industri og bergverk.....	272,5	-0,3	-3,5	0,5	1,3
Bygge- og anleggsvirkosomhet.....	168,0	4,7	2,2	5,0	7,6
Andre næringer.....	1 098,7	1,7	1,7	1,3	3,7
Offentlig forvaltning.....	722,2	1,2	0,0	0,3	2,4
<i>Memo:</i>					
Fastlands-Norge.....	2 337,4	1,2	0,4	0,9	3,1

¹ Jf. note 1 tabell 1.1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.6 Bruttoinvestering etter næring. Faste priser

	Mrd. 2004-kroner 2006	Prosentvis endring fra året før			
		Årlig gj.snitt 1994–2003	2004	2005	2006 ¹
Bruttoinvestering i fast realkapital.....	380,6	3,6	10,2	11,2	8,9
Næringsvirksomhet.....	325,7	3,5	11,8	13,4	8,9
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart.....	107,3	-1,4	12,8	16,7	9,2
Herav:					
Oljeutvinning og rørtransport.....	92,6	-2,0	10,2	19,1	9,1
Bedrifter, Fastlands-Norge.....	132,6	6,2	8,4	10,2	10,5
Primærnæringene.....	6,6	0,4	-7,3	8,9	-7,2
Industri og bergverk.....	28,7	6,4	11,9	12,3	22,5
Kraftforsyning.....	9,5	1,7	5,9	-2,8	25,2
Bygge- og anleggsvirkosomhet.....	5,2	17,2	-3,0	7,9	3,0
Samferdsel.....	14,0	0,4	7,1	21,9	-3,8
Annen næringsvirksomhet inkl. varehandel	68,6	9,4	10,9	9,0	10,1
Boliger.....	85,8	7,4	16,3	14,5	6,4
Offentlig forvaltning.....	54,9	3,8	2,5	-0,5	8,9
Stat.....	28,1	1,6	10,0	7,8	12,9
Kommuner.....	26,8	5,8	-3,1	-7,4	5,0
Lagerinvesteringer ²	66,6	0,0	1,2	1,0	0,9
Bruttoinvesteringer i alt.....	447,1	3,5	16,2	14,9	11,8
<i>Memo:</i>					
Bruttoinvestering i fast realkapital utenom oljevirkosomhet og utenriks sjøfart.....	273,3	5,9	9,3	9,1	8,9

¹ Jf. note 1 tabell 1.1.² Målt ved endring i faste priser i prosent av BNP året før.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.7 Produktivetsutviklingen i Fastlands-Norge¹. Prosentvis endring fra året før

	Årlig gjennomsnitt				2006	2007
	1971–1980	1981–1990	1991–2005	1971–2005		
<i>Arbeidskraftproduktivitet</i>						
Fastlands-Norge	3,2	1,6	2,6	2,5	2,5	1,6
Private fastlandsnæringer ¹	2,9	1,7	3,0	2,6	2,2	1,5
<i>Total faktorproduktivitet</i>						
Fastlands-Norge	2,2	1,0	2,2	1,9	2,3	1,3
Private fastlandsnæringer ²	2,2	1,2	2,6	2,1	2,2	1,4

¹ Arbeidsproduktivitet er definert som bruttoprodukt pr. utført timeverk, mens total faktorproduktivitet er definert som den delen av endringen i bruttoproduktet som ikke kan henføres til endring i bruken av arbeidskraft og realkapital.

² Private næringer i Fastlands-Norge utenom bolig, primærnæringer og elektrisitetsforsyning.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Tabell 1.8 Sysselsettingsfrekvenser og arbeidsledighet for ulike OECD-land. 2005

	Sysselsetting i prosent av befolkningen						Arbeidsledighet i prosent av arbeidsstyrken					
	15–24 år		25–54 år		55–64 år		15–24 år		25–54 år		55–64 år	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
Norge	52,5	53,3	79,9	86,3	62,1	73,1	11,5	12,5	3,8	4,2	1,3	2,1
USA.....	52,6	55,2	72,0	86,3	55,1	67,0	10,1	12,4	4,4	3,9	3,3	3,3
Japan.....	40,6	40,1	65,0	92,1	48,6	78,1	8,3	9,9	4,5	4,0	3,0	5,0
EU-15.....	36,4	43,0	69,8	86,6	35,0	53,1	17,0	16,2	8,2	6,5	6,0	6,2
EU-19.....	33,5	39,9	69,2	85,6	33,4	51,8	18,9	18,1	9,1	7,2	6,2	6,6
Belgia	25,5	27,6	70,5	86,0	23,0	41,3	19,1	20,6	8,2	6,3	4,2	4,4
Danmark.....	57,6	66,3	80,0	87,7	52,9	66,8	9,8	6,1	4,9	3,7	5,1	4,8
Finland	40,4	38,0	79,0	84,4	52,7	52,5	19,3	20,6	7,3	6,5	6,5	7,1
Frankrike	22,6	29,3	72,7	86,6	37,6	43,8	24,6	21,4	9,9	7,7	6,4	7,1
Hellas	20,0	30,6	58,6	89,8	25,8	58,8	34,7	17,5	14,2	5,2	4,0	3,1
Irland.....	44,1	48,5	67,4	88,5	37,4	65,7	7,3	9,1	3,1	4,0	2,6	3,1
Island.....	74,5	68,8	83,5	92,8	80,2	89,3	6,0	8,5	1,8	1,6	2,2	0,9
Italia.....	20,8	29,9	57,9	86,6	20,8	42,7	27,4	21,5	9,0	5,1	3,2	3,6
Luxembourg.....	21,4	28,6	68,3	92,8	24,8	38,3	16,2	11,7	5,3	2,9	0,8	2,9
Nederland ¹	63,3	63,8	74,0	88,9	33,2	56,3	8,6	9,4	4,5	4,2	3,4	7,3
Portugal	31,4	40,5	74,9	86,7	43,7	58,1	19,1	13,7	8,5	6,2	5,3	6,9
Spania.....	35,8	47,7	61,5	86,9	27,4	59,7	23,5	16,7	10,9	5,9	7,5	5,4
Sveits	58,9	60,9	77,5	92,6	55,4	74,8	9,2	8,5	4,7	3,1	3,6	3,9
Sverige ¹	43,3	42,2	80,8	85,0	67,4	71,6	16,1	17,8	5,2	5,7	4,0	5,8
Storbritannia.....	56,5	59,7	74,9	87,6	48,2	65,7	10,0	13,8	3,3	3,6	1,8	3,4
Tyskland	40,1	44,9	71,0	83,7	37,6	53,6	14,0	16,1	10,2	10,6	13,0	12,6
Østerrike.....	49,4	56,8	76,0	89,1	22,9	41,3	9,9	10,7	4,9	4,0	2,7	4,1

¹ 2004-tall.

Kilde: OECD.

Tabell 1.9 Anslag for den økonomiske utviklingen i 2007. Prosentvis endring fra året før

		BNP Fastlands- Norge	KPI	Årslønn	Arbeids- ledighet ¹
DnB NOR	Apr 2007	3,5	1,0	5,4	2,4
First Securities	Mai 2007	4,0	0,8	5,5	2,5
Handelsbanken	Apr 2007	4,3	1,1	5,5	2,7
LO	Mai 2007	3¾	½	..	2¾
Nordea	Jan 2007	2,9	1,0	5,3	2,9
Norges Bank ²	Mar 2007	3¾	¾	5¼	2¾
NHO	Nov 2006	3¾	1¾	..	2¾
OECD	Nov 2006	3,0	1,7	..	3,3
SEB Enskilda Banken	Feb 2007	3,6	0,8	5,3	2,5
SSB	Feb 2007	3,3	0,3	5,5	2,7
Gjennomsnitt		3,5	1,0	5,4	2,7
Finansdepartementet	Mai 2007	3,7	0,8	4¾	2,5

¹ I prosent av arbeidsstyrken.

² Norges Banks anslag for årslønn inkluderer anslåtte kostnader til innføring av obligatorisk tjenestepensjon.

Kilder: Som angitt i tabellen.

Tabell 1.10 Hovedtall for noen av Norges viktigste handelspartnere. Prosentvis endring fra året før

	Bruttonasjonalprodukt			Konsumprisindeks			Arbeidsledighet ¹		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
USA	3,2	3,3	2,1	3,4	3,2	2,1	5,1	4,6	4,7
Japan	1,9	2,2	2,3	-0,6	0,2	0,1	4,4	4,1	3,9
Tyskland	1,1	2,7	2,5	2,0	1,7	2,0	9,1	8,1	7,5
Frankrike	1,2	2,0	2,3	1,7	1,7	1,7	9,7	9,0	8,4
Storbritannia	1,9	2,7	2,7	2,0	2,3	2,3	4,8	5,4	5,4
Nederland	1,5	2,9	2,9	1,5	1,7	1,7	4,7	3,9	3,5
Sverige	2,7	4,4	3,6	0,5	1,4	1,8	5,8	5,4	5,2
Danmark	3,0	3,3	2,4	1,8	1,9	1,8	4,8	4,5	3,9
Finland	3,0	5,5	3,0	0,6	1,6	1,7	8,4	7,7	7,3
Kina	10,2	10,7	10,0	1,8	1,5	-	-	-	-
Russland	6,4	6,7	6,4	12,7	9,7	-	-	-	-

¹ I prosent av arbeidsstyrken.

Kilder: OECD, Eurostat, nasjonale kilder og Finansdepartementet.

Tabell 1.11 Framskrivning av tremåneders pengemarkedsrenter¹. Prosent

	2006	2007	2008
Norske renter ²			
Revidert nasjonalbudsjett 2007.....	3,1	4,9	5,6
Nasjonalbudsjettet 2007	3,1	4,1	4,6
Norges handelspartnere ³	3,2	4,3	4,5

¹ Årsgjennomsnitt beregnet på bakgrunn av implisitte terminrenter.

² Anslag i Revidert nasjonalbudsjett 2007 og Nasjonalbudsjettet 2007.

³ Handelsveiet gjennomsnitt av EUR, SEK, GBP, DKK, USD og JPY.

Kilder: Reuters, Reuters EcoWin og Finansdepartementet.

Tabell 1.12 Lønnskostnader pr. time for arbeidere i industrien. Prosentvis endring fra året før¹

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Lønnskostnader pr. time:							
Norge	3,0	6,4	5,4	4,0	5,9	2,8	4,3
Norges handelspartnere	4,2	3,7	3,4	3,4	2,5	3,0	2,3
Relative timelønnskostnader i nasjonal valuta	-1,2	2,6	1,9	0,5	3,3	-0,2	1,9
Relative timelønnskostnader i felles valuta	-3,2	5,8	10,3	-1,9	-0,1	4,0	1,3
Memo:							
Valutakurs ²	2,1	-3,0	-7,7	2,5	3,4	-4,0	0,6

¹ Tall for handelspartnere er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt.

² Handelsvektet valutakurs. Et positivt endringstall innebærer en effektiv svekkelse av norske kroner.

Kilde: Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene.

Tabell 1.13 Nøkkeltall for handelen med tradisjonelle varer. Prosentvis endring fra året før

	Årlig gj.snitt 2000–2004	2005	2006	2007
Eksportpris.....	1,4	4,0	11,1	1,8
Importpris.....	0,2	0,4	4,1	1,0
Bytteforhold ¹	1,2	3,6	6,7	0,7
Eksportvolum.....	2,4	5,2	6,5	4,8
Eksportmarkedsindikator	4,6	6,7	9,4	7,0
Eksportmarkedsandel.....	-2,1	-1,4	-2,7	-2,0
Importvolum.....	5,2	8,2	10,6	6,0
Hjemmemarkedsandel ²	-2,0	-3,7	-6,7	-2,6

¹ Eksportpris i forhold til importpris.

² Forholdet mellom norske produsenters leveranser av de enkelte varer på hjemmemarkedet og den samlede innenlandske anvendelsen av varene.

Kilder: OECD, Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Tabell 1.14 Driftsregnskapet overfor utlandet. Mrd. kroner

	2002	2003	2004	2005	2006
Eksport	630,2	642,2	732,7	865,3	998,5
Råolje og naturgass	273,9	280,8	337,3	427,9	496,2
Skip, plattformer, m.m.	12,8	15,5	9,7	11,4	10,9
Tradisjonelle varer	183,5	187,1	209,8	229,6	271,7
Bruttoinntekter, skipsfart og oljeboringstjenester m.m.	80,8	76,4	85,8	92,8	95,0
Rørtransport	9,4	10,4	10,7	12,0	13,0
Utlendingers utgifter i Norge.....	18,3	18,8	21,1	22,5	24,1
Andre tjenester	51,5	53,2	58,3	69,1	87,5
Import	425,2	435,6	496,8	546,3	608,1
Skip, plattformer og råolje m.m.	16,7	12,0	15,0	15,9	16,5
Tradisjonelle varer	267,6	280,4	323,3	351,1	403,2
Bruttoutgifter, skipsfart og oljeboringstjenester m.m.	48,9	45,7	50,3	53,1	51,9
Nordmenns utgifter i utlandet.....	41,0	48,0	59,4	69,5	76,8
Andre tjenester	51,0	49,5	48,6	56,8	59,8
Eksportoverskudd	205,1	206,6	235,9	318,9	390,4
Rente- og stønadsbalansen	-12,7	-10,7	-14,3	-18,1	-31,2
Overskudd på driftsregnskapet	192,3	195,9	221,6	300,8	359,2

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Tabell 1.15 Hovedtall for offentlig forvaltning. Prosentvis volumendring fra året før

	Mrd. kroner 2006	Gj.snitt 1994– 2003 ¹	2004	2005	2006	2007
Offentlig konsum	417,8	2,6	1,5	1,8	2,2	3,1
Statlig	218,4	2,0	2,3	1,6	0,8	4,0
Kommunalt.....	199,4	2,8	0,6	2,0	3,7	2,2
Offentlige investeringer	58,3	3,8	2,5	-0,5	8,9	7,4
Statlig	29,8	-0,8	10,0	7,8	12,9	11,7
Kommunalt.....	28,5	7,8	-3,1	-7,4	5,0	3,0
Bruttoprodukt	293,2	1,2	1,1	1,5	1,6	2,1
Statlig	129,7	0,6	3,1	1,2	0,9	1,8
Kommunalt.....	163,5	1,6	-0,4	1,7	2,1	2,4
Sysselsetting, mill. timeverk	886,2	0,2	1,3	0,7	1,0	1,3
Statlig	375,2	-0,9	2,3	0,1	0,1	0,6
Kommunalt.....	511,0	0,8	0,6	1,1	1,6	1,8

¹ Som følge av at sykehusene fra 2002 er overført fra fylkeskommunene til staten, er 2002 holdt utenom beregningene av årlig gjennomsnittlig vekst for stat og kommene.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Tabell 1.16 Påløpte inntekter og utgifter i offentlig forvaltning etter nasjonalregnskapets definisjoner. Mill. kroner og prosentvis endring fra året før

	Mill. kroner							Prosentvis endring fra året før		
	2003	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	
A Totale inntekter (B+C)	840 946	937 309	1 063 800	1 211 933	1 202 006	11,5	13,5	13,9	-0,8	
B Løpende inntekter	839 414	935 649	1 062 032	1 209 870	1 199 880	11,5	13,5	13,9	-0,8	
1. Formuesinntekter	154 286	173 420	205 185	262 686	265 748	12,4	18,3	28,0	1,2	
2. Skatt- og pensjonspremier	672 907	753 580	847 860	938 140	924 968	12,0	12,5	10,6	-1,4	
2.1 Oljeskatter	101 442	136 512	189 284	223 644	171 300	34,6	38,7	18,2	-23,4	
2.2 Produksjonsskatter Fastlands-Norge	201 356	216 943	234 911	259 146	273 459	7,7	8,3	10,3	5,5	
2.3 Skatt og trygdeavgifter Fastlands-Norge	370 109	400 125	423 665	455 350	480 209	8,1	5,9	7,5	5,5	
3. Overføringer innen offentlig forvaltning	0	0	0	0	0	-	-	-	-	
4. Overføringer fra Norges Bank	0	0	0	0	0	-	-	-	-	
5. Andre overføringer, bøter, driftsresultat mv.	12 221	8 649	8 987	9 044	9 164	-29,2	3,9	0,6	1,3	
C Kapitalinntekter	1 532	1 660	1 768	2 063	2 126	8,4	6,5	16,7	3,1	
1. Avgift på arv og gaver	1 532	1 660	1 768	2 063	2 126	8,4	6,5	16,7	3,1	
D Totale utgifter (E+F)	724 715	743 173	768 188	821 067	866 368	2,5	3,4	6,9	5,5	
E Løpende utgifter	704 897	724 519	750 185	798 332	840 232	2,8	3,5	6,4	5,2	
1. Renteutgifter og utbytte	28 794	24 551	23 458	32 768	26 933	-14,7	-4,5	39,7	-17,8	
2. Overføringer til utlandet	13 309	13 500	16 062	17 440	20 284	1,4	19,0	8,6	16,3	
3. Subsidier	39 983	39 962	41 535	42 145	45 677	-0,1	3,9	1,5	8,4	
4. Stønader til husholdninger	247 084	254 684	258 998	267 136	281 740	3,1	1,7	3,1	5,5	
5. Overføringer til ideelle organisasjoner	16 978	18 532	20 151	21 054	21 881	9,2	8,7	4,5	3,9	
6. Overføringer innen offentlig forvaltning	0	0	0	0	0	-	-	-	-	
7. Konsum i offentlig forvaltning	358 749	373 290	389 981	417 789	443 718	4,1	4,5	7,1	6,2	
F Kapitalutgifter	19 818	18 654	18 003	22 735	26 136	-5,9	-3,5	26,3	15,0	
1. Nettoinvesteringer i fast realkapital	17 168	18 264	17 235	21 871	25 342	6,4	-5,6	26,9	15,9	
2. Netto kjøp av tomter og grunn	-1 207	-2 606	-2 853	-2 623	-2 833	-	-	-	-	
3. Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	3 130	2 197	1 742	2 568	1 876	-29,8	20,7	47,4	-27,0	
4. Kapitaloverføringer til utlandet	727	799	1 879	919	1 752	9,9	135,2	-51,1	90,6	
G Nettofinansinvestering (A-D)	116 231	194 136	295 612	390 866	335 638	67,0	52,3	32,2	-14,1	
1. Kapitalinnskudd i statlig forretningsdrift (netto)	-4 621	-8 389	8 473	5 469	5 365	-	-	-	-	
2. Overskudd før lånetransaksjoner	120 852	202 525	287 138	385 398	330 272	67,6	41,8	34,2	-14,3	

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Tabell 1.17 Påløpte inntekter og utgifter i statsforvaltningen etter nasjonalregnskapets definisjoner. Mill. kroner og prosentvis endring fra året før

	Mill. kroner				Prosentvis endring fra året før				
	2003	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
A Totale inntekter (B+C)	716 850	812 601	930 606	1 067 588	1 057 911	13,4	14,5	14,7	-0,9
B Løpende inntekter	715 318	810 941	928 838	1 065 525	1 055 785	13,4	14,5	14,7	-0,9
1. Formuesinntekter	138 749	158 667	191 059	246 078	246 788	14,4	20,4	28,8	0,3
2. Skatt- og pensjonspremier	573 511	650 102	734 785	814 620	804 308	13,4	13,0	10,9	-1,3
2.1 Oljeskatter	101 442	136 512	189 284	223 644	171 300	34,6	38,7	18,2	-23,4
2.2 Produksjonsskatter Fastlands-Norge	197 616	212 845	229 858	253 329	267 499	7,7	8,0	10,2	5,6
2.3 Skatt og trygdeavgifter Fastlands-Norge	274 453	300 745	315 643	337 647	365 509	9,6	5,0	7,0	8,3
3. Overføringer innen offentlig forvaltning	-3 577	-2 077	-1 605	-183	-281	-	-	-	-
4. Overføringer fra Norges Bank	0	0	0	0	0	-	-	-	-
5. Andre overføringer, bøter, driftsresultat mv.	6 635	4 249	4 599	5 010	4 970	-36,0	8,2	8,9	-0,8
C Kapitalinntekter	1 532	1 660	1 768	2 063	2 126	8,4	6,5	16,7	3,1
1. Avgift på arv og gaver	1 532	1 660	1 768	2 063	2 126	8,4	6,5	16,7	3,1
D Totale utgifter (E+F)	587 237	610 274	637 023	681 120	719 584	3,9	4,4	6,9	5,6
E Løpende utgifter	579 762	602 300	626 671	666 823	702 422	3,9	4,0	6,4	5,3
1. Renteutgifter og utbytte	20 360	17 681	16 700	25 350	17 376	-13,2	-5,5	51,8	-31,5
2. Overføringer til utlandet	13 309	13 500	16 062	17 440	20 284	1,4	19,0	8,6	16,3
3. Subsidiar	33 064	32 885	33 698	33 193	36 412	-0,5	2,5	-1,5	9,7
4. Stønader til husholdninger	239 010	246 332	251 414	259 264	273 479	3,1	2,1	3,1	5,5
5. Overføringer til ideelle organisasjoner	9 407	12 627	13 788	14 066	14 648	34,2	9,2	2,0	4,1
6. Overføringer innen offentlig forvaltning	76 306	81 933	88 763	99 115	106 195	7,4	8,3	11,7	7,1
7. Konsum i statsforvaltningen	188 306	197 342	206 246	218 395	234 029	4,8	4,5	5,9	7,2
F Kapitalutgifter	7 475	7 974	10 352	14 297	17 162	6,7	29,8	38,1	20,0
1. Nettoinvesteringer i fast realkapital	5 088	7 239	8 767	12 168	15 068	42,3	21,1	38,8	23,8
2. Netto kjøp av tomter og grunn	-424	-1 086	-1 115	-806	-933	-	-	-31,6	-31,6
3. Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	2 084	1 022	821	2 016	1 276	-51,0	-19,7	145,6	-36,7
4. Kapitaloverføringer til utlandet	727	799	1 879	919	1 752	9,9	135,2	-51,1	90,6
G Nettofinansinvestering (A-D)	129 613	202 327	293 583	386 468	338 327	56,1	45,1	31,6	-12,5
1. Kapitalinnskudd i statlig forretningsdrift (netto)	-4 621	-8 389	8 473	5 469	5 365	-	-	-	-
2. Overskudd før lånetransaksjoner	134 234	210 716	285 109	381 000	332 962	57,0	35,3	33,6	-12,6

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Tabell 1.18 Kommuneforvaltningens inntekter og utgifter etter nasjonalregnskapets definisjoner. Bokførte verdier i mill. kroner og prosentvis endring fra året før

	Mill. kroner					Prosentvis endring fra året før				
	2003	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	
A. Inntekter i alt	200 209	206 389	218 388	242 074	251 966	3,1	5,8	10,8	4,1	
1. Formuesinntekter	15 537	14 753	14 126	16 608	18 960	-5,0	-4,2	17,6	14,2	
2. Skatteinntekter	96 944	101 255	107 746	120 602	120 850	4,4	6,4	11,9	0,2	
2.1 Skatt på inntekt og formue	93 204	97 157	102 693	114 785	114 890	4,2	5,7	11,8	0,1	
2.2 Produksjonsskatter	3 740	4 098	5 053	5 817	5 960	9,6	23,3	15,1	2,5	
3. Overføringer fra statsforvaltningen	82 142	85 981	92 128	100 830	107 962	4,7	7,1	9,4	7,1	
4. Andre løpende inntekter	5 586	4 400	4 388	4 034	4 194	-21,2	-0,3	-8,1	4,0	
B. Totale utgifter (C+D)	216 043	216 803	221 688	240 594	254 466	0,4	2,3	8,5	5,8	
C. Løpende utgifter	203 700	206 123	214 037	232 156	245 492	1,2	3,8	8,5	5,7	
1. Renteutgifter	8 434	6 870	6 758	7 418	9 557	-18,5	-1,6	9,8	28,8	
2. Overføringer til private	22 564	21 334	21 784	23 812	24 759	-5,5	2,1	9,3	4,0	
3. Overføringer til statsforvaltningen	2 259	1 971	1 760	1 532	1 487	-12,7	-10,7	-13,0	-3,0	
4. Kommunalt konsum	170 443	175 948	183 735	199 394	209 689	3,2	4,4	8,5	5,2	
4.1 Lønnskostnader	127 073	130 989	136 897	144 260	152 497	3,1	4,5	5,4	5,7	
4.2 Produktinnsats	56 570	60 273	62 582	70 802	73 236	6,5	3,8	13,1	3,4	
4.3 Brutto driftsresultat	18 071	17 870	18 699	19 208	20 253	-1,1	4,6	2,7	5,4	
4.4 Gebyrer	-31 271	-33 184	-34 443	-34 876	-36 297	6,1	3,8	1,3	4,1	
D. Kapitalutgifter	12 343	10 680	7 651	8 438	8 974	-13,5	-28,4	10,3	6,4	
1. Bruttoinvesteringer i fast realkapital	27 338	27 534	26 206	28 452	30 068	0,7	-4,8	8,6	5,7	
2. Kapitalslit	15 258	16 509	17 738	18 749	19 794	8,2	7,4	5,7	5,6	
3. Andre kapitalutgifter (netto)	263	-345	-817	-1 265	-1 300	-	-	-	-	
E. Nettofinansinvestering (A-B)	-15 834	-10 414	-3 300	1 480	-2 499	-	-	-	-	

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Tabell 1.19 Påløpte skatte- og avgiftsinntekter til offentlig forvaltning. Mill. kroner

	2003	2004	2005	2006	2007
<i>Påløpte skatter i alt, statsforvaltningen</i>	573 511	650 102	734 785	814 620	804 308
Skatt på inntekt, formue og kapital	215 456	268 366	327 147	367 867	332 346
Ordinær inntekts- og formuesskatt (ekskl. oljeutvinning)	19 324	19 683	19 332	16 063	18 402
Skatt på inntekt og formue ved utvinning av petroleum..	97 160	131 990	185 349	217 890	165 100
Felleskatt	92 537	109 471	114 439	125 022	140 719
Annen skatt på inntekt, formue og kapital	6 435	7 222	8 027	8 892	8 125
Produksjonsskatter	201 897	217 367	233 793	259 083	273 699
Merverdi/investeringsavgift	130 423	140 633	153 138	172 066	181 671
Avgifter på oljeutvinning	4 282	4 522	3 935	5 754	6 200
Andre produksjonsskatter	67 193	72 212	76 720	81 263	85 828
Trygde- og pensjonspremier	156 157	164 369	173 845	187 670	198 263
Fra arbeidstakere.....	62 553	65 529	69 051	72 353	76 639
Fra arbeidsgivere.....	93 604	98 840	104 794	115 317	121 624
<i>Påløpte skatter i alt, kommuner og fylkeskommuner</i>	99 396	103 478	113 075	123 520	120 660
Skatt på inntekt og formue	95 656	99 380	108 022	117 703	114 700
Produksjonsskatter	3 740	4 098	5 053	5 817	5 960
<i>Påløpte skatte- og avgiftsinntekter offentlig forvaltning...</i>	672 907	753 580	847 860	938 140	924 968
Skatter som andel av BNP	42,2	43,2	43,6	43,7	42,8

Kilder: Finansdepartementet og Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.20 Finanspolitiske indikatorer

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
<i>Statsbudsjettet</i>								
Samlet overskudd på statsbudsjettet og Statens pensjonsfond. Mrd. kroner ¹	164,3	258,8	129,4	133,3	157,4	247,6	375,5	338,3
Oljekorrigert overskudd. Mrd. kroner.....	-7,9	-1,6	-62,4	-66,1	-79,2	-64,8	-44,0	-38,8
Strukturelt overskudd. Mrd. kroner.....	-13,5	-18,1	-30,7	-39,1	-48,1	-52,1	-56,1	-67,8
Strukturelt overskudd. Prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge	-1,3	-1,6	-2,5	-3,1	-3,6	-3,7	-3,8	-4,3
Underliggende reell vekst i statsbudsjettets utgifter. Prosentvis endring fra året før	2,1	2,9	3,0	0,9	2,0	1,3	1,0	3,8
<i>Offentlig forvaltning</i>								
Nettofinansinvestering. Mrd. kroner.....	227,7	204,7	141,1	116,2	194,1	295,6	390,9	335,6
Nettofinansinvestering. Prosent av BNP.....	15,4	13,3	9,2	7,3	11,1	15,2	18,2	15,5
Påløpte skatter. Prosent av BNP	42,6	42,8	43,1	42,2	43,2	43,6	43,7	42,8
Offentlige utgifter. Prosent av BNP	39,3	41,0	44,0	45,5	42,6	39,5	38,2	40,1
Offentlige utgifter. Prosent av BNP for Fastlands-Norge.....	52,3	53,4	55,0	56,8	54,8	53,1	52,5	52,4

¹ For 2005 og tidligere år omfatter tallene samlet overskudd på statsbudsjettet og Statens petroleumsfond (Statens pensjonsfond – Utland).

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Tabell 1.21 Statsbudsjettets inntekter og utgifter. Mill. kroner

	2005	2006	2007
A Inntekter utenom overføringer fra Statens pensjonsfond – Utland	860 836	994 904	979 281
A.1 Inntekter fra petroleumsvirksomhet	296 991	376 559	322 706
Skatter og avgifter fra petroleumsvirksomhet.....	168 817	217 261	183 900
Inntekter fra statlig petroleumsvirksomhet.....	128 174	159 298	138 806
– Driftsresultat i statlig petroleumsvirksomhet.....	99 563	124 861	102 800
– Renteinntekter	6 670	6 844	6 900
– Tilbakeføring av kapitalinnskudd	12 914	14 538	15 100
– Andre petroleumsinntekter	9 027	13 055	14 006
A.2 Inntekter utenom oljeskatter og inntekter fra statlig petroleumsvirksomhet	563 845	618 344	656 575
Skatter fra Fastlands-Norge.....	517 941	562 459	601 803
– Skatt på inntekt, formue og kapital.....	289 437	309 380	335 175
– Produksjonsavgifter	228 505	253 078	266 628
Overført fra Norges Bank.....	0	0	0
Renteinntekter	11 428	13 898	17 819
Andre inntekter.....	34 475	41 987	36 953
B.1 Utgifter ekskl. overføringer til Statens pensjonsfond – Utland	650 055	683 528	716 669
B.1 Utgifter til statlig petroleumsvirksomhet	21 447	21 182	21 301
– Investeringer i statlig petroleumsvirksomhet	20 702	19 983	20 200
– Andre utgifter i statlig petroleumsvirksomhet	745	1 199	1 101
B.2 Utgifter utenom petroleumsvirksomhet.....	628 608	662 346	695 368
Kjøp av varer og tjenester	111 683	119 427	124 575
– Sivile formål.....	82 597	89 686	93 872
– Forsvarsformål.....	29 086	29 741	30 737
Overføringer	516 925	542 920	570 793
– Til kommuneforvaltningen	87 465	96 911	103 489
– Renteutgifter	15 776	24 280	16 062
– Til private og utlandet.....	413 685	421 728	451 242
C.1 Overskudd før overføringer til Statens pensjonsfond – Utland	210 781	311 375	262 612
– Netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomhet	275 544	355 377	301 405
C.2 Oljekorrigert overskudd.....	-64 763	-44 002	-38 793
+ Overført fra Statens pensjonsfond – Utland	70 593	57 372	38 793
C.3 = Overskudd før lånetransaksjoner	5 830	13 370	0
D Lånetransaksjoner, netto.....	7 821	45 074	56 360
1 Utlån	7 323	-79 861	26 714
2 Gjeldsavdrag	498	124 934	29 646
E.1 Finansieringsbehov (D–C.3)	1 991	31 704	56 360

Kilde: Finansdepartementet.

Vedlegg 2**Figuroversikt**

Kapittel 2	De økonomiske utsiktene	
Figur 2.1	BNP for Fastlands-Norge og sysselsatte personer	12
Figur 2.2	Bytteforholdet overfor utlandet	12
Figur 2.3	Spotpris for Brent Blend.....	14
Figur 2.4	Arbeidsledighet	14
Figur 2.5	Konsumprisvekst totalt og justert for avgiftsendringer og utenom energivarer	15
Figur 2.6	Teknisk framskrivning av tremåneders pengemarkedsrenter. Faktisk utvikling og implisitte terminrenter	16
Figur 2.7	Husholdningene og bedriftene	18
Figur 2.8	Lønnsandeler	19
Figur 2.9	Arbeidsmarkedet.....	20
Figur 2.10	Petroleumsproduksjon og statens inntekter fra petroleumsvirksomheten	23
Figur 2.11	Bruttoinvesteringer i oljeutvinning og rørtransport.....	24
Figur 2.12	Internasjonal økonomi.....	27
Kapittel 3	Den økonomiske politikken	
Figur 3.1	Hovedtrekk i budsjettpolitikken	33
Figur 3.2	Forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland og strukturelt, olje-korrigert underskudd	36
Figur 3.3	Statens pensjonsfond og statens pensjonsforpliktelser i folketrygden.....	38
Figur 3.4	Forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland	40
Figur 3.5	Perspektiver på budsjettpolitikken.....	41
Figur 3.6	Demografiske utviklingstrekk	43
Figur 3.7	Pensjonsutbetalinger i folketrygden og avkastning av Statens pensjonsfond – Utland .	43
Figur 3.8	Virkninger av lavere alderspensjonsutgifter på inndekningsbehovet i offentlige finanser	44
Figur 3.9	Inndekningsbehov ved ulike forutsetninger	45
Figur 3.10	Kommunesektorens inntekter	46
Figur 3.11	Kommuneforvaltningen.....	48
Figur 3.12	Styringsrenter.....	50
Figur 3.13	Kronekursen.....	50
Figur 3.14	Utfordringer i arbeidsmarkedet	52
Figur 3.15	Relative timelønnskostnader i industrien	54
Figur 3.16	Utslipp av CO ₂ i utvalgte land og regioner	64
Figur 3.17	Utslipp av klimagasser pr. enhet BNP i utvalgte land og regioner	66
Figur 3.18	Utstedte kvoter fra CDM-prosjekter	68

Vedlegg 3**Tabelloversikt**

Kapittel 2	De økonomiske utsiktene	
Tabell 2.1	Hovedtall for norsk økonomi.....	13
Tabell 2.2	Finansdepartementets anslag for 2006 og 2007 på ulike tidspunkter	17
Tabell 2.3	Hovedtall for utviklingen på arbeidsmarkedet	22
Tabell 2.4	Anslåtte hovedtall for petroleumsvirksomheten	25
Tabell 2.5	Hovedtall for internasjonal økonomi	28
Kapittel 3	Den økonomiske politikken	
Tabell 3.1	Det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet.....	32
Tabell 3.2	Hovedtall på statsbudsjettet og i Statens pensjonsfond.....	34
Tabell 3.3	Statsbudsjettets inntekter og utgifter i 2006. Endringer fra saldert budsjett til regnskap.....	35
Tabell 3.4	Statsbudsjettets inntekter og utgifter i 2007. Endringer fra Nasjonalbudsjettet til saldert budsjett og Revidert nasjonalbudsjett	36
Tabell 3.5	Inntekter og utgifter i Statens pensjonsfond – Utland.....	37
Tabell 3.6	Statens pensjonsfond og statens forpliktelser til alderspensjoner i folketrygden	38
Tabell 3.7	Statens Pensjonsfond – Utland, forventet realavkastning og strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd.....	39
Tabell 3.8	Nettofinansinvesteringer i offentlig forvaltning	42

Vedlegg 4**Oversikt over bokser**

Kapittel 2	De økonomiske utsiktene	
Boks 2.1	Renteframskrivinger	16
Boks 2.2	Faktorer bak endringene i de makroøkonomiske anslagene.....	17
Boks 2.3	Hva skjer med lønnsandelen?	19
Boks 2.4	Sysselsettingsstatistikk og Arbeidskraftregnskapet	21
Kapittel 3	Den økonomiske politikken	
Boks 3.1	Retningslinjer for budsjettpolitikken.....	31
Boks 3.2	Det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet.....	32
Boks 3.3	Inntektssystemet for kommunesektoren	46
Boks 3.4	Retningslinjer for pengepolitikken.....	49
Boks 3.5	Kyotoprotokollens fleksible mekanismer.....	67
